הלכות כבוד אב ואם

ילקוט יוסף

מתוך ילקוט יוסף, מאת הרב יצחק יוסף.
הטקסט נלקח מאתר «ילקוט יוסף חינם – האתר להפצת יהדות» (yalkut.info).
זכויות היוצרים על הטקסט שמורות לבעליהן. הקובץ נועד ללימוד בלבד ואינו למכירה.
geulaquiz.com

סימן רמ – הלכות כיבוד אב ואם – גדרי המצוה

[פרק א]

א נאמר בתורה (שמות כ, יב): "כבד את אביך ואת אמך". והיא מצות עשה מן התורה לכבד את אביו ואת אמו. וצריך ליזהר מאד בכבוד אביו ואמו ובמוראם, ששקל הכתוב אותם ככבוד המקום ומוראו. ואמרו חכמים שלשה שותפים יש לו לאדם, הקדוש ברוך הוא, אביו ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אומר הקדוש ברוך הוא מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני. ולכן חיוב גדול על כל אחד לקבוע שיעור בהלכות אלה ולהיות בקי בהם, לגודל חומרת המצוה. [ובפרט תלמידים צעירים צריכים ללמוד הלכות אלה קודם צאתם לחופשת "בין הזמנים"]. [ילקוט יוסף על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס"א, פרק א' ס"א]

ב אין גבול למצות כיבוד אב ואם, שהיא מצוה יקרה, וכל המרבה לכבד את הוריו הרי זה משובח. והמקיים מצות כיבוד אב ואם זוכה לאריכות ימים ושנים בעולם הזה ובעולם הבא, לעושר ולהצלחה בשאר ענייניו. ויזכה שבניו ובנותיו יכבדו אותו וייראו ממנו גם לעת זקנותו. והמקיים מצוה זו בארץ ישראל שכרו גדול יותר מן המקיימה בחוץ לארץ. [ילקו"י על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס"א, פרק א ס"ב עמוד צב, ובמהדו' תשס"ה עמ' מט]

ג נאמר בזוהר הקדוש: צריך שכל אחד יטע בלבו לאהוב את הוריו כגופו. ע"כ. ויכבדם מתוך הוקרה והערכה לאיזו מעלה טובה שיש בהם. וכאשר הוריו ישלחו אותו לאיזו שליחות, יעשה זאת בזריזות ובשמחה. וראוי שיהיה ניכר שעושה כן לשם מצות כיבוד אב ואם. ויצוה לילדיו שיקבלו את הוריו והורי אשתו בשמחה ובסבר פנים יפות. וכשם שמתן שכרה של מצוה זו מרובה כך עונשה מרובה. והמצער את אביו או אמו גורם לסלק ממנו השכינה וגזרות קשות באות עליו, ולוקה ביסורין. ואף אם תשחק לו השעה כאן בעולם הזה, יפרעו ממנו לעולם הבא. [ילקו"י על הלכות כיבוד אב ואם פרק א' ס"ג שם עמ' קא]

ד מי שאין לו אב ואם יקיים מצות כיבוד במה שמכבדם לאחר מותם. וראוי גם שיכבד זקנים ותלמידי חכמים, או אחיו הגדול, כענין שהיה לו לכבד את אביו ואמו. וכן יכבד את השבת בכסות נקיה, ויעשה ספרים יפים בתיקון יפה. וגם יכבד את רבותיו, ויירא מהם ומהחכמים, כענין כיבוד אב ואם ומורא אב ואם, ויכבד את הגדולים ויירא מהם, ומעלים עליו כאילו קיים כיבוד ומורא אב ואם. וישתדל להוכיח לבני אדם שיש להם אב ואם ואינם מכבדים אותם כראוי, ועל ידי זה הרי הוא כאילו מקיים מצות כיבוד אב ואם. [ילקו"י על הלכות כיבוד אב ואם פרק א' ס"ד מהדורת תשס"א כרך א' עמוד קט, ובמהדו' תשס"ה עמ' סה]

ה כל דיני כיבוד אב ואם איש ואשה שוין בהם, וכן אין חילוק בין אב לאם, ובכל מקום שהוזכר חיוב ביחס לאב הדין כן גם באם, וכן להיפך, שהרי אב ואם הושוו הן לענין כבוד והן לענין מורא. [ילקו"י על הלכות כיבוד אב ואם, פרק א' ס"ה מהדורת תשס"א כרך א' עמוד קיא]

ו אע"פ שמצות כיבוד אב ואם היא מצוה יקרה שצריך ליזהר בה מאד, מכל מקום אין בית דין כופין על מצוה זו, משום שכל מצות עשה שמתן שכרה בצדה אין בית דין כופין עליה. (חולין קי:). ויש אומרים דמכל מקום אם הבית דין רוצים לכופם הרשות בידם, רק שאינם מוזהרים לכופם, ויש אומרים שאף אין רשות לבית-דין לכופם על מצות כיבוד אב ואם. אך לכפות בדברים לכל הדעות רשאים. [ילקוט יוסף על הלכות כיבוד אב ואם פרק א' ס"ו]

ז ומכל מקום בן שמבזה את אביו או את אמו, ויש להם קלון מכך, מצוה על הבית-דין להוכיחו ולכופו על כך. [ילקו"י על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס"א, פרק א' ס"ז עמוד קיט]

ח אף על פי שאין כופין על מצות כיבוד אב ואם, מכל מקום אם האב לקח הלואה בחייו, ונפטר, מצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם מן הקרקעות שהניח להם אביהם בירושה, וכופין אותם לכך. ואף שחיוב כיבוד אב ואם הוא משל אב ולא משל בן, והרי הבנים זכו בירושה ונעשה ממונם, עם כל זה מצוה עליהם לפרוע את חוב אביהם, אבל אם הניח להם אביהם מטלטלין, מעיקר הדין אין בית דין כופין אותם לפרוע חוב אביהם מן המטלטלין, ורק משום מצוה נכון שהיתומים יפרעו חוב אביהם גם מן המטלטלין. אולם הגאונים תיקנו שיהיה בעל חוב גובה מהיורשים גם מן המטלטלין שהניח להם אביהם, הילכך האידנא כופין את היורשים לפרוע חובות אביהם, אפילו היא מלוה בעל פה אף מן המטלטלין שהניח אביהם, אפילו קנאם הלוה אחר שלוה ולא כתב דאקני. [ילקו"י שם פ"א ס"ח]

ט אם האב לקח הלואה בריבית שלא בדרך היתר, אין הבנים צריכים לפרוע ריבית זו. וכן הניח להם אביהם בירושה מעות של רבית, אע"פ שהם יודעים שהן של רבית אינם חייבים להחזירן. אבל אם הניח להם פרה או טלית של רבית, וכל דבר המסויים, ועשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת, חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם. שכיון שהוא דבר מסויים וניכר וידוע שהוא בא מאיסור של רבית, חייבים להחזיר כדי שלא יהיה נזכר אביהם לקלון. [ילקו"י הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס"א, פ"א ס"ט עמוד קכד, ובמהדו' תשס"ה עמ' עד]

י המקיים מצות כיבוד אב ואם אינו מברך על מצוה זו, מכמה טעמים, ומהם: שלא תיקנו ברכה על מצוות שהשכל מחייב אותן. או שהם בכלל מצוות שבין אדם לחבירו. או מפני שאפשר שהמצוה לא תתקיים, שהרי אב שמחל על כבודו כבודו מחול. וכן לא תיקנו ברכה על מצוות שחייבים בהם תמיד

בלא הפסק. [ועוד טעמים]. [ילקו״י כיבוד או״א פ״א ס״ק]

יא יש אומרים שמצות כיבוד אב ואם נחשבת בכלל המצוות שבין אדם למקום, ויש אומרים שהיא גם בכלל המצוות שבין אדם לחבירו, וכן עיקר לדינא. ויש בזה כמה נפקא מינה לדינא. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א, פ״א סי״א עמ׳ קנא. ובמהדו׳ תשס״ה עמ׳ צ]

יב יש אומרים שאם אדם עבר על מצות כיבוד אב ואם [באופן דבזה שלא כיבדם לא גרם להם צער וביזוי] מלבד מה שמתוודה על כך ביום הכפורים צריך גם לבקש מהם סליחה ומחילה בערב יום הכפורים, ככל המצוות שבין אדם לחבירו שאין יום הכפורים מכפר עד שירצה את חבירו. ויש חולקים ואומרים דמצוה זו היא בכלל מצוות שבין אדם למקום ויום הכפורים ותשובה מכפרת גם בלי שיבקש מהם מחילה וסליחה. והעיקר כסברא ראשונה. [ילקו״י על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א, פרק א׳ סי״ב, ובמהדורת תשס״ה עמוד ק׳]

יג המקיים מצות כיבוד אב ואם יש אומרים שאינו צריך לכוין לשם מצוה, דאף דקיימא לן דמצוות צריכות כוונה, מכל מקום במצוות שבין אדם לחבירו מצוות אינן צריכות כוונה. ויש חולקים ואומרים שמצות כיבוד אב ואם היא גם מצוה שבין אדם למקום, וצריך לכוין בה לשם מצוה. וכיון שכאן אפשר להחמיר בנקל, טוב ונכון לכוין בעת שמקיים מצות כיבוד אב ואם, שעושה כן לשם מצוה. [ילקו״י על הלכות כיבוד אב ואם פ״א סי״ג]

יד הנמצא במקום שיש בו ריח רע, ונזדמן לידו לקיים מצות כיבוד אב ואם, יקיים המצוה בלא כוונה, מאחר שאי אפשר לכוין לשם מצוה במקומות המטונפים, ובפרט שיש אומרים דמצות כיבוד אב ואם היא מצוה שבין אדם לחבירו שאין צריך לכוין בה לשם מצוה. [ילקו״י על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א, פ״א סי״ד עמוד קע. ובמהדו׳ תשס״ה עמ׳ קכ]

טו הרוצה לכבד את אביו ואת אמו לפי האמת, יעסוק בתורה ובמעשים טובים, וינהג בישרות, שזהו הכבוד הגדול לאבות, שאומרים הבריות, אשרי לאב ואם שגידלו בן כזה. אבל אם אין הבן הולך בדרך הישר, הרי אבותיו ישאו חרפה עליו, והוא מבייש אותם בבושה שאין גדולה הימנה. ויזהר מלהתקוטט עם בני אדם, כדי שלא יבזו את הוריו. [ילקו״י על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א, פרק א׳ סט״ו עמוד קעד, ובמהדורת תשס״ה עמוד קה]

סימן רמ – כיבוד אב ואם במעשה ובמחשבה

[פרק ב׳]

א מצות כיבוד אב ואם שייכת במעשה, דיבור, ובמחשבה. במעשה כיצד: להאכילו להשקותו לכסותו להלבישו ולהכניסו ולהוציאו. וחייב הבן לשרתם, או לדאוג שישרתו אותם, או לדאוג שיהיה להם בגדים הראויים להם. [וראה להלן לגבי תשלום דמי המלבושים, ממין]. ויש אומרים שכמו כן חייב הבן לשמש את הוריו בשאר דברים שהשמשים משמשים בהם את הרב. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א, פ״ב ס״א עמוד קעו. ובמהדורת תשס״ה עמו׳ קה]

ב אע״פ שאין לו לאדם לעסוק בצרכיו קודם התפלה, מכל מקום מותר לקנות דברי חלב ומאכל לצורך אביו ואמו, בפרט אם אי אפשר לעשות זאת לאחר התפלה. [שם פ״ב עמוד רה]

ג מי שאביו או אמו יוצאים לדרך רחוקה בבוקר השכם, וכבר הגיע זמן שחרית, מותר לבנם שלא התפלל שחרית לבוא אל ביתם ולהפרד מהם ולברכם כרגיל בברכת צאתכם לשלום וכדומה. וכן מותר לצאת לשדה התעופה קודם תפלת שחרית בכדי ללוות את אביו היוצא לחוץ לארץ, ולא יפרד ממנו בלשון שלום, אלא בלשונות אחרים, כמו נסיעה טובה וכדומה. ויקרא קריאת שמע קודם. ונכון לארגן מנין בשדה התעופה, כדי שיוכלו להתפלל שם ואחר כך להפרד מהנוסע לחוץ לארץ. ואם הוריו מגיעים לעירו במטוס או ברכבת, מותר לבן לצאת לשדה התעופה, או לתחנת הרכבת, אף על פי שעדיין לא התפלל שחרית, שאם לא יצא יהיה בזה בזיון לאביו ולאמו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ עמוד רה]

ד אם פגש באביו קודם שהוא [הבן] התפלל שחרית, מותר לו לנשק את ידי אביו אף קודם תפלה. [ילקו״י על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א, פרק ב׳ עמוד רז]

ה כיבוד במחשבה כיצד, שלא יבזם בלבו, ויכבדם רק כלפי חוץ, אלא ידמה בעיניו שהם גדולים וחשובים ונכבדי ארץ, אע״פ שבעיני שאר בני אדם אינם חשובים כלל, וזה עיקר הכיבוד. [ילקו״י על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א, פרק ב׳ סעיף ב׳ עמוד קפא]

ו עד היכן מצות כיבוד אב ואם? אפילו אם נטלו ממנו כיס של זהובים שלו והשליכו אותו לים בפניו, לא יכלימם, ולא יכעוס כנגדם. אלא יקבל עליו גזרת הכתוב וישתוק. ויירא ממלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא שציוהו לכבד את הוריו. ויש אומרים שמכל מקום אם יכול למנוע בעדם טרם יזרקוהו לים, רשאי לעשות כן. ועל כל פנים כיון דקיימא לן כבוד זה משל אב, ולא משל הבן, יכול לתבוע אותו לדין לשלם לו מה שהפסידו. ואם ביקשו ממנו את הארנק ויודע שהם רוצים לזורקו לים, רשאי הבן לסרב ליתן להם את הארנק. [על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א, כרך א׳ פ״ב עמוד קפא]

ז חייב אדם לכבד את אביו ואמו גם בדברים שאינם מצרכי הגוף ממש, וכגון לערוך עבורם קניות, לנקות את הבית ולבשל, ולהביא להם תרופות בעת הצורך. [ואם הבן טרוד בלימודו או בפרנסתו, ראה להלן]. [ילקו״י על הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א, פרק ב׳ עמ׳ קפנ]

ח מה שאמרנו שהבן חייב להאכיל ולהשקות את אביו, וכן חייב להלבישו ולכסותו וכו׳, כל זה הוא מכספו של אב, אם יש לו. אלא שהבן צריך לטרוח בגופו למענם. אבל אין הבן חייב להוציא הוצאות מכספו כדי להאכיל ולהשקות ולהלביש את הוריו. ואם אין לאב כדי לשלם עבור אכילה ושתיה וכדומה, ולבן יש, כופין אותו וזן ומפרנס את אביו מדין צדקה לפי עושרו. אך אינו חייב לחזר על הפתחים כדי לאסוף צדקה בשביל לפרנס את אביו ואמו או לקחת חובות בעבורו. אלא יכבדו בגופו וישמש אותו. [ויש אומרים שמכל מקום מצד נימוס נכון לעשות הכל, ואף לחזר על הפתחים, כדי לפרנס את אביו]. [שם פ״ב עמ׳ קפג]

ט ואמנם כל זה כשהוריו מבקשים ממנו שיעשה להם איזה דבר שהוא מדיני כבוד, כגון להאכיל אותם וכו׳, או לנקות להם הבית, אבל אם מבקשים ממנו לעשות דבר שאין להם מזה הנאה ישירה, וכגון שביקשו ממנו שיראה לפלוני איך מגיעים למקום מסויים, ואין להם מזה שום הנאה, אינו חייב לשמוע להם, בפרט אם הוא רוצה לילך ללמוד, שאינו צריך להפסיק מלימודו. וכן אם הבן עוסק בתורה והוריו מבקשים שילך לאירוע משפחתי או לסעודת מצוה וכדומה, אינו חייב לשמוע להם. אך אם יהיה להם צער מהיעדרותו, והוא ביטול תורה באופן חד-פעמי, ישמע להם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ עמוד קפו]

י אם האב מבקש מבנו שיתבטל ממלאכתו כדי לשרתו, או לצורך עשיית סידורים בשבילו, והבן משער שיתכן שמשום כך יפוטר מעבודתו, או שיפסיקו את לימודיו בכולל, ויפסיק לקבל מילגת לימודים מהכולל, יסביר זאת לאביו שאינו יכול לקיים את בקשתו מחשש זה, ואם אביו לא משתכנע, אינו חייב להתבטל ממלאכתו ומלימודו, כשיש חשש שיפטרוהו ממקום עבודתו, או מהכולל. ואם אין חשש כזה, אם יש לו מזון לשלשים יום, ישמע לאביו, אף שיפסיד ממון. אבל אם יש לו מזון רק לאותו היום, ואין לו מזון לשלושים יום, אינו חייב לשמוע לאביו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ב ס״י מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמ׳ קצא]

יא אם יש לבן לסעודתו לחם ובשר, ולאביו אין מה לאכול, טוב ונכון שלא יאכל בשר, ויצמצם בהוצאותיו כדי שיוכל לקנות לחם בעדו ובעד אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ עמ׳ קצב]

יב אם יש לבן ממון, ולאב אין, והבן מפרנס את אביו מתורת צדקה, חייב לשלם עבור אביו ואמו גם בשביל בגד ללבוש, ועבור תרופות ותשלום לרופאים, כפי הצורך שיש להוריו. וכן חייב לשלם את המסים שמחייבים את אביו, כגון מסי עיריה וכדומה, כשם שחייב לזונו. ואמנם כל זה באדם עשיר ונותן צדקה בשיעור לפי עושרו, אבל אינו חייב לשלם ביותר מהשיעור המוטל עליו מדין צדקה. ואם גם אחרים רוצים להשתתף בחלק מהתשלום שהאב צריך לשלם עבור הנ״ל, בתורת צדקה, אין הבן חייב ליתן לו את כל הצדקה שלו, וישתף אחרים בתשלומים הנ״ל. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ עמוד רג]

יג אף שאין חיוב על הבן להוציא הוצאות משלו לצורך כיבוד אב ואם, כמו להאכילו ולהשקותו וכו׳ מכל מקום אם הבן עבר והוציא על אביו ואמו הוצאות לצורך הכיבוד, הדבר נחשב לו כמצוה, ואינו בגדר ״שאינו מצווה ועושה״. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ עמ׳ רד]

יד אם היתה אמו מאלו שאין בעלה חייב לפרנסה, יש מי שאומר שבנה חייב לפרנסה. וכן אם יש לאב נכסים ואינו רוצה לפרנס את האם, ואין הבית דין יכולים לכופו, כגון שהוא גבר אלים וכדומה, מחוייב הבן לפרנס את האם משלו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סי״ד]

טו אם אביו ואמו באו לבקש ממנו מזון ולבוש, ויש לו רק בשביל אחד מהם, יתן בתחלה לאמו, ואחר כך לאביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סט״ו מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רט]

טז כשאין לאב או לאם ממה להתפרנס, והבנים מפרנסים אותם [כשיש להם], מחשבים לפי ממונם של הבנים כמה כל אחד יתן לצורך פרנסת ההורים. [או עבור התשלום למושב זקנים ובית חולים]. וכשיש בנים עשירים ועניים, הבנים העניים פטורים מלסייע לעשירים בפרנסת ההורים, וגם בחלק שהוא מדין צדקה א״צ להשתתף. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ב סעיף טז]

יז אדם שפירנס את אביו ואמו מכספו, ויש להם נכסים, מותר לו לאחר פטירתם לגבות מנכסיהם מה שהוציא לפרנסתם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף יז מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רי]

יח אם אין אפשרות לאב להתפרנס, ולבן יש אפשרות לפרנס את הוריו מכספו, לא יפרנסם מכספי צדקה שלו, מכיון שמבזה בזה את הוריו, ואפילו אם אינם יודעים שזה כספי צדקה, גם כן לא יעשה כן. אבל אם אין לבן אפשרות לפרנס את הוריו מכספו, יכול לפרנסם מכספי צדקה שיש לו. ויכול ליתן להוריו את כל כספי המעשר. ואין צריך ליתן חלק לאחרים. [וראה להלן בדין מעשר כספים]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף יח]

יט אם אין לאב ממה להתפרנס, וגם הבן אין לו כדי לפרנסו, אך יש לבן כספי מעשר, חייב לפרנסו מכספי מעשרות. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף יט מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד ריב]

כ היו לפניו כמה עניים לפרנסם, ובהם אביו, אביו קודם. [ילקוט יוסף כיבוד או״א פרק ב׳ ס״כ]

כא אם יש חובות לאב, שאחרים חייבים לו, וזולת זה אין לו כלום, אבל אין האב רוצה לקחת החובות כדי להתפרנס, באופן כזה אין כופין את הבן לזון את אביו מכספו. ואם החובות הם מסופקים אם אפשר לגבותם, צריך לזון את אביו [אם יש לבן], ואם הבן מסרב, ראוי להוכיחו ולבזותו כדי שיזון את אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף כא]

כב אם האב חוסך את כספו וחי חיי דחקות, או שאינו רוצה לעבוד למרות שיש לו הצעות עבודה, אין הבן מחוייב ליתן לו ממון. ומכל מקום ממדת חסידות שגם באופן כזה יפרנס את אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף כב מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד ריח]

כג אם יש לבן דירה פנויה, אינו חייב להושיב בה את אביו חנם אין כסף, כל שיכול להשכיר או למכור את אותה דירה. וגם אם האב רוצה לשלם את מחיר הדירה, אין הבן מחוייב למכור את הדירה דוקא לאב. [אלא דעצה טובה היא להקדים את הקרוב]. ואמנם אם אין לאב כסף כדי לשכור דירה, ולבן יש כופין אותו מדין צדקה לדאוג לאביו למקום דיור הגון. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף כג מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד ריט]

כד יש אומרים שאם האב ביקש מבנו שיבוא אליו להאכילו ולהשקותו או לעשות לו שאר צרכיו, צריך האב לשלם לבן את הוצאות הנסיעה, שהרי אין חיוב על הבן לכבד את אביו משל בן. ויש מחלקים ואומרים דכל היכא שהבן יכל להגיע בלי להוציא הוצאות, [דהיינו בלא נסיעה], אין חיוב לאב ליתן לו הוצאות הנסיעה. ורק אם המקום הוא רחוק שאי אפשר שהבן יגיע לאביו בהליכה רגלית, בזה רשאי לבקש מאביו ההוצאות. [שם פ״ב סכ״ד]

כה אב שפטר את בנו מלזון אותו, ועשה קנין בתקיעת כף וכתב שטר לפוטרו מעתה ועד עולם, ואחר כך האב העני, ויש לבן אפשרות לזון את אביו ולאב אין, אפילו הכי כופין אותו ונותן צדקה לאביו.[ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף כה מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רכב]

כו הנשבע שלא יכבד את אביו ואת אמו, או שלא ייירא מהם, הרי זו שבועת שוא, וחשיב כנשבע על מה שכתוב בתורה, ואין שבועתו חלה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף כו]

כז חייב אדם לעסוק בכבוד אביו ואמו אף כשלא ציווהו לכך, כל שהוא צרכי גופו של האב, כמו להלבישו ולרוחצו, [כשנצרך לכך] וכדומה. וראה עוד להלן. [ילקו״י פרק ב׳ סכ״ז]

כח מצות כיבוד אב ואם הרי היא ככל מצות עשה, שמועיל לעשותן על ידי שליח, דשלוחו של אדם כמותו. ועל כל פנים גם בכיבוד אב ואם אנו אומרים מצוה בו יותר מבשלוחו. ואפילו אם היה הבן תלמיד חכם ישתדל לעשות המצוה בעצמו, אך אם אביו מצוה עליו לשרתו, והדבר קשה על הבן מאיזו סיבה, רשאי לכבדו על ידי שליח, ויוצא ידי חובת המצוה. ואם ההורים מקפידים שדוקא הבן ישמש אותם, יש אומרים שחייב הוא לשמשם בכבודו ובעצמו, ולא על ידי שליח, שאם יסרב לכבדם בעצמו יעבור על איסור מורא. ולדינא נראה שאם האב מתבייש שהדבר ייעשה על ידי אחר, על הבן להשתדל מאד לקיים המצוה בעצמו, אלא אם כן הוא דר בעיר אחרת וכדומה, שאז יקיים המצוה על ידי שליח. ופשוט שמצות קימה בפני אביו ומצות מורא לא שייך לקיימם על ידי שליח. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף כח מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רכד]

כט בעת זקנותם של אביו ואמו לכתחלה לא ישלחם למושב זקנים, אלא יכניסם לביתו, והוא ובני ביתו יטפלו בהם. אך אם הדבר יגרום שהמקום יהיה צר מאד, או שיפריע לשלום בית, או שלתועלת הוריו עדיף שיהיו במושב זקנים, או שהבן מתגורר בעיר אחרת [כפי המבואר להלן], עדיף שישלחם למושב זקנים. וכן אם אין האב חפץ לישב בביתו של הבן, ונוח לו יותר במושב זקנים, חייב הבן ליתן לאביו מעות לצורך מזונו, כל היכא שאין לאב ויש לבן. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף כט מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רכט]

ל אם האשה אינה רוצה לדור בחצר אחת עם חמותה, ובעלה רוצה לדור בבית הוריו כדי לקיים מצות כיבוד אב ואם ולטפל בהם, אין בעלה יכול להכריחה לכך, ובפרט אם חמותה גורמת לסכסוכים בינה לבין בעלה. או שהדבר מקשה על אשתו. [כיבוד או״א פ״ב ס״ל]

לא מן הראוי שהבן ישתף את הוריו במבוכותיו, ובפרט אם הוריו מרגישים שיש איזה דבר המעיק על הבן ואינו מגלה להם זאת, שיש להם צער מזה. [ילקו״י כאו״א פ״ב סעיף לא]

לב מי שאמר לו אביו שילך אל מחוץ לעיר כדי להביא לו איזה דבר לצורכו, ואמר לו שאין לו רשות לעשות שום מלאכה או עסק לעצמו או לזולתו עד שיביא לו את אותו דבר. ובדרכו נכנס לאכול ולשתות, ורק אחר כך הביא לו את אותו דבר שביקש, אין זה נחשב כעבר על ציווי אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ב׳ סעיף לב מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רלג]

סימן רמ – כיבוד אב ואם בדיבור

[פרק ג׳]

א בדיבור כיצד, ידבר עם הוריו בנחת ובלשון רכה ובכבוד, כמדבר אל מלך. וגם ידבר עמהם בבושת פנים, ולא יתריס כנגדם. אך אין צריך לדבר אל אביו ואמו בלשון נסתר [לשון שמדבר אל רבו] אלא יכול לדבר עמהם בלשון נוכח שהוא דרך קירבה יתירה. ולכן יכול לומר לאביו אבא, או אתה וכדו'. וכשמזכירם בדבריו עם אחרים רשאי להזכיר בתואר אבי או אמי. [וראה להלן דין מורא מאב ואם]. וגם כשהוא מדבר עם אחרים בפני הוריו יש לו לדבר עמהם בנחת, בקול נמוך ובדרך ארץ, ולא בתקיפות ובסבר פנים חמוצות. [שם פרק ג']

ב הנותן לאביו מאכל או משקה, העיקר הוא שיתן לו בסבר פנים יפות, שאפילו אם מאכילו בכל יום בשר שמן, אבל מראה לו פנים זועפות, נענש עליו, וכן להיפך אם מטחין את אביו בריחיים וכוונתו לטובה כדי שאביו ינצל מדבר קשה יותר, ומדבר פיוסים על לבו ומראה לו שכוונתו באמת לטובה עד שאביו מתרצה לטחון בריחיים, נוחל עולם הבא. ולכן כשההורים באים להתארח אצל בניהם, מצוה לקבלם בשמחה ובסבר פנים יפות, ויצוה לבני ביתו שינהגו בהם בכבוד. [ילקו"י כיבוד או"א פ"ג מהדו' תשס"א כרך א' עמוד רלד]

ג ראה את אביו או אמו שהם בצער ודאגה, ידבר על לבם דברי ריצוי ופיוס להרגיעם ולשמחם, כדי ליישב דעתם. ויש לו לבן ליזהר שלא לספר להוריו דברים שיצערו אותם, אלא אם כן יש צורך שידעו מהדבר. [ילקו"י כיבוד או"א פ"ג ס"ג מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רלט]

ד היה הבן צריך לאיזה דבר בעיר, ויודע שימלאו את בקשתו לכבודו של אביו, אף על פי שיודע שגם בשבילו יעשו אותו הדבר, לא יאמר עשו לי דבר פלוני בשבילי, אלא יאמר עשו בשביל אבא כדי לתלות הכבוד באביו. ודוקא כשאומר עשו לי דבר פלוני בשבילי, בזה יש קפידא שצריך לתלות הכבוד באביו ולא בעצמו, אבל אם בתחלת דבריו אינו אומר עשו בשבילי אלא מבקש סתם, אין צריך שיאמר עשו בשביל אבא. ואם יודע שאין אביו חשוב בעיניהם של אנשי אותו מקום, לא יאמר עשו בשביל אבא, אלא עשו בשבילי. [וכל שכן אם יודע שיש לאביו שונאים בעיר זו]. ואם מסופק בדבר רשאי לעשות כרצונו. [שם פרק ג ס"ד]

ה יש אומרים שהדין הנ"ל שייך גם כן לאחר מיתת אביו, שאם יודע שיעשו חפצו בעבור אביו, צריך לנהוג על פי האמור. ויש אומרים דלא שייך דין זה לאחר מיתה. [שם פ"ג ס"ה]

ו וכל זה כשהבן מדבר עם בני אדם כדי להראות כבוד אביו בעיניהם, אבל כשמדבר לפני השם יתברך בתפלתו, לא שייך לומר "עשה למען אבי". והמתפלל על אביו החולה, לא יתארהו בתארי כבוד, כגון אבי מורי עטרת ראשי, אלא יאמר: "עבדך אבי פלוני בן פלונית". וכן כשמתפלל על אמו יאמר, אמתך אמי פלונית בת פלונית. [ילקו"י שם פרק ג' ס"ו]

ז יש לבן ליזהר שלא לדבר לפני אביו, אלא אם כן אביו הסכים לכך, או אם הבן מרגיש שהדיבור של אביו יגרום לאב ביזיון, והוא חפץ למנוע זאת. ולא יכנס לתוך דברי אביו ואמו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ג' ס"ז מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רמג]

ח אין לבן להזכיר לאביו ולאמו הטובות שעשה עמהם. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ג' ס"ח]

ט הפוגש את אמו בשוק והיא רוצה לדבר עמו, אינו רשאי להשתמט ממנה, דאף על פי שאמרו בגמרא (ברכות מג:) אל יספר אדם עם אשה בשוק, אפילו היא אשתו או בתו או אחותו, מכל מקום באמו אינו רשאי להשתמט ממנה. ומותר לילך אחר אמו בשוק, ואין זה בכלל האיסור שאסרו חכמים לילך אחר אשה בשוק. ובפרט בזמן הזה שהנשים מצויות ביניינו יותר. ולכן מותר לבן לכבד את אמו לעלות לאוטובוס לפניו, ואין בזה חשש משום שהוא מהלך אחר אשה. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ג' ס"ט מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רנ]

י צריך הבן ליזהר שלא ישבע בחיי אביו ואמו, שזה בכלל כבד את אביך ואת אמך. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ג' ס"י מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רנ]

יא אין האב יכול למחול לבנו שיאמר לו דברי חירופין וגידופין. [ילקו"י כיבוד או"א פ"ג סי"א]

יב חולה במחלת אלצהיימר ר"ל שדעתו מטורפת עליו, והבן מוכן להחזיקו בביתו לטפל בו, אך ברור לו בודאות שלפעמים לא יוכל לשלוט בעצמו ויתפרץ ויצעק על אביו שלא כדין כשיעשה מעשי שטות. יש מי שאומר שאם טובת האב היא להיות אצל הבן למרות הגערות שישמע מהבן, יחזיקו הבן בביתו כי זו היא הטובה האמתית שלו וזהו רצון התורה. והבן יתפלל שלא תבוא תקלה על ידו ואף אם יכשל יסלח לו השי"ת. אך לדינא נראה שיותר עדיף שישלח אותו למושב זקנים, ושם יטפלו בו כצורכו. [שם פ"ג ס"יב]

סימן רמ – לעמוד מפני אביו

[פרק ד']

א חייב אדם לעמוד לכבוד הוריו מזמן שרואה אותם מרחוק כמלוא עיניו. והיינו מרחק של כ- 128 מטר, [ולדעת החזון איש היינו כ- 160 מטר, ואם אפשר יחוש בזה לדברי החזון איש, בדבר שהוא מן התורה]. וצריך לעמוד מלוא קומתו. ולא ישב עד שאביו או אמו ישבו במקומם או יעמדו במקומם, או עד שיתכסו מעיניו ולא יראה קומתם, או שיכנסו לרשות אחרת. אבל אם עמדו לנוח, ובדעתם להמשיך מיד ללכת, צריך להמשיך לביתו. [וראה להלן לענין מחילת האב בזה]. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' ס"א מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רנז]

ב גם היושב באוטובוס ונכנסו אביו או אמו, צריך לעמוד מלוא קומתו, עד שישבו. ואם אין להם מקום לשבת, מאחר שאינו רשאי לשבת עד שהם ישבו, צריך לפנות את מקומו וליתן להם את מקומו באוטובוס. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' ס"ב מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רס]

ג בעת שהבן עומד בפני אביו ואמו צריך שלא יסמוך עצמו על הכותל או על סטנדר, דסמיכה לאו כעמידה דמי. ואמנם מותר לסמוך את עצמו קצת, באופן שאם יינטל אותו דבר שסומך עליו לא יפול. והיכא דאפשר עדיף יותר לעמוד מפני אביו ואמו בלא סמיכה כלל. אבל העומד בפני תלמיד חכם וזקן, יכול לסמוך על השלחן וכדומה בעת שעומד, כל שעומד מפניו דרך כבוד. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ ס״ג מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רסב]

ד הנמצא במקום מטונף שיש שם ריח רע וכדומה, ועברו שם אביו או רבו, יעמוד מפניהם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ ס״ד מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רסד]

ה נוהגים שכאשר האב עולה לספר תורה, הבן עומד לכבודו ונשאר עומד עד שאביו חוזר לשבת במקומו. ומעיקר הדין היה צריך לעמוד מפניו רק בהליכתו לעלות לספר תורה וברדתו, אבל מנהגינו להשאר עומד עד שאביו מסיים את עלייתו, ואין לשנות. ומנהגינו לנשק את ידי אביו ברדתו מהספר תורה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ ס״ה שם עמוד רסה]

ו יש מקומות שנוהגים להתנשק עם העולה לספר תורה בפניו אחרי שסיים את הקריאה, ויש להסביר להם שיותר נכון שיבטלו את מנהג זה, אף שאין זה דרך חיבה אלא דרך כבוד, עם כל זה אין ראוי לנהוג כן בבית הכנסת. אבל צריך שיאמר להם זאת בניחותא כדי שהדברים יתקבלו על דעתם. ובודאי שבמקומות שלא נהגו בדבר זה, אין להנהיג כן בבית הכנסת. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ ס״ו מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רסז]

ז אם אביו משמש כשליח צבור, הדבר פשוט שאין הבן צריך לעמוד עד סוף התפלה, אך בזמן שאביו הולך ממקומו עד לתיבה, חייב הבן לעמוד מפניו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ ס״ז]

ח חייב אדם לעמוד מפני אביו ואמו ורבו בכל פעם שנכנסים לחדר ורואה אותם, ואפילו מאה פעמים ביום. שכן היא דעת מרן שקבלנו הוראותיו. והדין כן גם כשהוא יחידי עם אביו, ולא בפני אנשים אחרים. ומנהג בני אשכנז שאין התלמיד עומד מפני רבו אלא רק פעמיים ביום, שחרית וערבית. ויש להם על מה שיסמוכו. [ילקו״י שם פ״ד ס״ח. הליכו״ע חלק ח]

ט אב שמחל על כבודו כבודו מחול, ולכן אם אביו מחל לו שלא יקום מפניו כלל, ואפילו לא פעמיים ביום, כבודו מחול ורשאי הבן שלא לקום מפני אביו כלל, ואף על פי כן אם אביו או אמו נכנסו לחדר, יקום מעט מפניהם ויעשה הידור. ובן שביקש מחילה מהוריו ושתקו, אין זה נקרא מחילה, עד שיאמרו במפורש שהם מוחלים לו. או שאמרו לו כן או בסדר. או שנענעו לו בראשם. ואם ההורים חזרו בהם מהמחילה, שוב חייב בכבודם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ ס״ט מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד ער]

י אם האב מחל לבנו שלא יצטרך לקום מפניו, אם נמצאים שם אנשים אחרים שאינם יודעים ממחילת האב, צריך הבן לעמוד מפני אביו מלוא קומתו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ד ס״י]

יא אם כשבא הבן לעמוד אמר לו אביו שב, והבן יודע שאביו יצטער אם בכל זאת יעמוד, נכון יותר שהבן ימנע מלעמוד מפני אביו, ובפרט שרצונו של אדם זהו כבודו. [שם סי״א]

יב אין זה מן הראוי שהבן יבקש מהוריו שימחלו על כבודם שלא לקום מפניהם לעולם, כדי שאחרים לא ילמדו ממנו לזלזל בכיבוד אב ואם, [וגם כדי שהבן לא יהיה בגדר שאינו מצווה ועושה], רק רשאי לבקש שימחלו לו במצבים מסויימים במה שאינו עומד מפניהם. ומכל מקום טוב שכל יראי ה׳ ימחלו לבניהם על כבודם, שאם לא כן אפילו צדיק גמור לא יוכל להינצל מעבירה זו, וכמה דברים שאדם לא יכול להשמט מהם, ובדברים אלו המחילה מועילה אף לדיני שמים שיהיה פטור, מכיון שאלו דברים קלים, ועוד שהדבר נגרם על ידי ההורים עצמם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ סי״ב מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רעד]

יג אף על פי שאין ראוי לבקש מחילה עולמית מההורים שלא יצטרך לקום מפניהם לעולם, מכל מקום פעמים שרצוי לבקש מחילה מההורים שימחלו לו על שאינו קם מפניהם בכל פעם שנכנסים לחדר, וכגון: בבן שהוא רווק ומתגורר עם הוריו, וקשה לו לעמוד מפניהם אפילו מאה פעמים ביום, וכן בן נשוי המתגורר עם הוריו לתקופה מסויימת, וכן בן שעובד עם אביו במשרד, וכן בן שהוא מגיד שיעור לאחרים, ואביו משתתף בשיעור והוא הגבאי באותו מקום, ונכנס ויוצא באמצע השיעור, וכן כשההורים נכנסים ויוצאים בעת הגשת האוכל בשעת שמחה, וכן בן נשוי המתארח אצל הוריו, או שהוריו מתארחים אצלו, בכל אלו האופנים וכיוצא בהם הנכון הוא שיבקש מהם מחילה שלא יצטרך לקום מפניהם. [ילקו״י שם פרק ד׳ סי״ג מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רעה]

יד אב שמחל על מוראו מוראו מחול. ולגבי צער האב, יש אומרים דאב שמחל על צערו אין צערו מחול. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ סי״ד מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רעו]

טו אב שמחל לבן קודם שהבן יקל בכבודו, וגם הוא עצמו גרם לכך בהתנהגותו שהבן יקל בכבודו ונתן יד לזה, פטור גם מדיני שמים. ובאופן כזה אין האבא עובר באיסור ״לפני עור לא תתן מכשול״. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ סעיף טו מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד רעו]

טז אין ראוי להורים להטריח את בניהם ולכוין לעבור לפניהם כדי שיעמדו מפניהם, אלא ילכו בדרך קצרה כדי שלא ירבו לעמוד. ולכן אם יוכלו להקיף כדי שלא לעבור לפניהם זכות הוא להם. וכן ראוי לאבא שלא יכנס באמצע השיעור בעת שבנו לומד שם, כדי שלא לגרום להפסק בלימוד באמצע

השיעור. ומכל מקום באופן שאי אפשר להם מבלי לעבור לפניהם, ורוצים למחול על כבודם כדי שלא יצטרכו לעמוד מפניהם, אין ראוי להם למחול על כבודם תמיד באופן קבוע. [והמגיע לבית כנסת לתפלה או לשיעור, והצבור יושב, בזמן הזה שיושבים על גבי ספסלים מותר לעבור בין הספסלים ולפסוע כדי לישב במקומו הקבוע בביהכ"נ, ואין בזה איסור משום "פוסע על ראשי עם קודש". אבל מאחורי המתפללים היושבים על ספסל, אסור לפסוע על הספסל, דהוי דרך שחץ וגאוה. ואם פוסע מהר יש להקל]. [כיבוד או"א מהדו' תשס"א עמוד רעו]

יז אסור לבן למחול על כבוד אבותיו ולהעביר על מדותיו בדברים השייכים לכבודם של אביו ואמו. ואם חירפו וגידפו אותם, יאמר להם שאינו מוחל להם על כבוד אבותיו. אך בודאי שאין להרים ידו על המקללם בפניו. ואם הבן יודע ומכיר באביו ואמו שדרכם לעבור על פשע, ומוחלים למי שחטא כנגדם, ואדרבה אם יצא לריב בעדם, הם מצטערים, ואם ישתוק זהו כבודם, כמו שכתוב דום לה' והתחולל לו, השכם והערב עליהם בבית המדרש והם כלים מאליהם. כי כבוד לאיש שבת מריב, ולכן שב ואל תעשה עדיף, וישתוק. ואם שומע על אביו שבחים מוגזמים ביותר, ויודע שהדבר אינו אמת, מותר לו לומר שהשבחים הם על דרך הגוזמא. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רפג]

יח גם בבית הכנסת ובבית המדרש, וכן בכותל המערבי, על הבן לעמוד מפני אביו ורבו, ואין אומרים אין חולקים כבוד לתלמיד במקום הרב [הקב"ה]. שזהו כבודו של מקום שמקיימים מצוותיו שציונו לכבד את אביו ורבו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' סעיף יח]

יט גם כשהבן עוסק בלימוד התורה צריך לעמוד מפני אביו ואמו ורבו, וימשיך בלימודו בעת שעומד, ואינו חייב להפסיק. אולם אם עצם הדבר שצריך לעמוד באמצע לימודו מפריע לו בלימוד, יבקש מחילה מאביו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' סעיף יט]

כ גם כשהבן באמצע פסוקי דזמרה וקריאת שמע וברכת המזון, חייב לעמוד לכבוד הוריו. וכל שכן באמצע ברכת "מעין שלש", או "בורא נפשות" ושאר ברכות. ויש אומרים דבאמצע פסוק ראשון של שמע ישראל, ופסוק ברוך שם וגו', אין לעמוד מפני אביו ורבו. ויש שלא חילקו בזה. ובלאו הכי בפסוק ראשון מניח ידיו על עיניו ועוצמם, וממילא אינו רואה אם אביו נכנס או לא. [ויתבאר להלן שאם רק שומע את צעדי אביו אבל אינו רואהו, אין צריך לעמוד מפניו]. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' ס"כ מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רפח]

כא היושב בפני רבו המובהק [או גדול הדור] ונכנסו לחדר אביו או אמו, אינו רשאי לעמוד מפניהם, אלא אם כן גם רבו חולק כבוד לאביו, או שגילה דעתו שאינו מקפיד. ואם הבן יושב בריחוק מקום מרבו, וכגון בשיעור שמשתתפים בו הרבה תלמידים, חייב לקום מפני אביו או אמו, אפילו אם אין רבו חולק כבוד לאביו. [ילקו"י כיבוד או"א פ"ד סעיף כא]

כב חיוב קימה מפני הוריו הוא רק כשהאב והבן נמצאים ברשות אחת, אבל אם האב ברשות אחת, והבן ברשות אחרת, אין חיוב לעמוד מפניו. ומכל מקום אם ניכר שעומד מפני אביו, חייב לעמוד מפניו גם כשהם בשתי רשויות. ולכן אם הבן נמצא בחדר אחד, ורואה את הוריו עוברים מחוץ לחדרו, חייב לעמוד, כל שניכר שעומד בפני הוריו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' סכ"ב מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רצב]

כג בימה מוגבהת שבבית הכנסת והיא גבוהה עשרה טפחים ורחבה ד', אף שנחשבת להפסק [לענין לפסוע אחר המתפלל, אבל לא לענין צירוף מנין], מכל מקום כשאביו כשיש שם אנשים אחרים, שאם הבן לא יעמוד איכא בזיון. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' סעיף כג]

כד היה הבן יושב ואביו עובר לפניו כשהוא רכוב על אופניים, או כשהוא יושב על כסא גלגלים, הבן צריך לקום מפניו, כל שניכר שעומד מפני אביו. וכן אבא הנוסע ברכב, והבן יושב במדרכה, צריך הבן לעמוד כשרואה את הרכב מתקרב אליו, כל שניכר שעומד מפני אביו. והיושב במטוס או בספינה, ואביו נכנס למטוס, וכן היכא שהבן יושב ברכבת והאב עומד שם, יש אומרים שגם בכהאי גוונא[ששניהם רוכבים על גבי קרון] אמרינן דכיון שהבן רוכב הוי כמהלך ואינו צריך לעמוד, ויש אומרים דכיון ששניהם באוטובוס חשבינן להיושב, כיושב לגבי העומד, ולא דמי להיכא שהחכם מהלך בחוץ, והאחר יושב באוטובוס. ולכן רצוי להדר ולקום מפניו בתוך האוטו, שיש בזה משום הידור, אף אם נאמר שאין מצות קימה. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' סעיף כד מהדורת תשס"א כרך א' עמוד רצד]

כה היה הבן יושב במרפסת ורואה את הוריו שהיו עוברים ברחוב, או שעולים במדרגות, אין צריך לעמוד מפניהם, כל שאין ניכר שעומד מפניהם. וכן אם הבן יושב בבית הכנסת ורואה שאמו נכנסת לעזרת נשים שנמצאת בקומה העליונה, אין צריך לעמוד, אחר שאין הדבר ניכר שעומד מפני אמו. וכן בת שיושבת בעזרת נשים, ורואה את אביה שנכנס לבית הכנסת בקומה נמוכה יותר, אינה צריכה לעמוד. [ילקו"י שם פ"ד מהדו' תשס"א כרך א' עמוד רצו]

כו גם בשעה שהבן עוסק במלאכתו כגון שהוא קבלן [עצמאי] ואביו עובר לפניו, נכון להחמיר לקום מפניו. ואם הוא עוסק במלאכת אחרים, דהיינו שהוא שכיר יום, אינו רשאי לעמוד מפניו, אלא אם כן יטול רשות לכך מן המעסיק. אבל אם לא נטל רשות מבעל הבית אינו רשאי לעמוד, שגם בזמן הזה יש לחוש לביטול מלאכה. [באופן שמתבטל על ידי כך מהמלאכה]. וכשקיבל רשות מהמעסיק לעמוד מפני אביו ואמו, יש לו להחמיר לעמוד מפניהם כדין עצמאי הנז'. וכן אם בשעה שעומד מפני הזקן או אביו יכול להמשיך במלאכתו באותה עת שעומד מפניהם, אין הכי נמי יעשה כן. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ד' סעיף כו]

כז בן שיושב במספרה וממתין כדי להסתפר, ונכנס לשם אביו, חייב לעמוד מלוא קומתו. אך אם יושב ומסתפר, אינו רשאי לעמוד, מפני שמבטל את הספר ממלאכתו וגוזל מזמנו. [ואינו חייב לעמוד מפני אביו ולשלם אחר כך שכר בטלה לספר, דכיבוד אב משל אב]. ואם הספר הלך להביא איזה חפץ והבן נמצא בגילוי ראש וחלקו מסופר וחלקו אינו מסופר, צריך לעמוד מפני אביו, או שיבקש מחילה מאביו על כך שאינו עומד מפניו. [ילקו"י שם עמוד שג]

כח בן השוכב במטתו עם בגדי לילה, צריך לעמוד מפני אביו ואמו הנכנסים לחדר. ואם קשה לו לעמוד ממטתו, יבקש מחילה מאביו ואמו על כך שאינו יכול לקום מפניהם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ סעיף כח מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שד]

כט הרוחץ עם אביו או רבו בבריכת שחיה שכולם לבושים שם במלבוש קטן, יש אומרים שהבן או התלמיד פטורים מלעמוד מפניהם, שאין זה דרך כבוד. ורק אם הם לבושים ובסמוך לבריכה, חייב לקום. אולם לדינא נראה דצריך לעמוד מפניהם גם באופן כזה, או שיבקש מהם מחילה שאינו עומד מפניהם. [שם]

ל כשהבן מוזמן לסעודה או משתה אצל אביו עם שאר קרואים, והאבא מסתובב ומוזג את הכוס לקרואים, כשמגיע אביו למזוג את הכוס לבן צריך הבן לעמוד לכבודו, אלא אם כן ביקש ממנו מחילה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ ס״ל מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שד]

לא אם הבן עסוק באכילה, ואביו נכנס לאותו מקום, אף על פי כן צריך לעמוד מפניו, דמה שאמרו(גיטין ע.) דאכל ועמד קרוב למיתה, שיש בדבר סכנה, זה דוקא באכל כדי שובעו וקם פתאום, אבל באוכל מועט או שוהה מעט מותר, ולכן בנקל אפשר לקיים קימה בזה. [ילקו״י כיבוד אב ואם פרק ד׳ סעיף לא מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שה]

לב יש אומרים שבן השומע את צעדי אביו ואמו שנכנסו לחדר, אף שאינו רואה אותם, צריך לעמוד מפניהם, ואפילו אם אין סופו לראותם. [וכל זה כשהם נכנסים לחדר שהבן נמצא בו. אבל אם שומע את קולם והם בחדר השני, אין צריך לעמוד, כשאין ניכר שעומד מפניהם]. ויש חולקים ואומרים שאין צריך לעמוד מפני הוריו רק אם רואה אותם ממש, ולא מעת שנכנסו לחדר ושומע את קול צעדיהם, ואינו רואה אותם. והלכה כסברא אחרונה, שאין חיוב לעמוד מפני הוריו אלא כאשר רואה אותם. [ואם צריך לעמוד מפני אביו שהוא סומא, או מפני אביו המחוסר הכרה, ראה להלן בפרק ו׳]. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ד מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שה]

לג בן הקם מפני אביו, ועקב כך גורם שגם אחרים מכבדים את אביו, והדבר גורם צער לאב, והוא מוחל לבנו שלא יעמוד מפניו כשהוא עם אחרים, אין לו לעמוד בפני אביו, דאב שמחל על כבודו כבודו מחול. אולם אם על ידי שאחרים רואים שאינו עומד מפני אביו גם הם לא יעמדו מפני אבותיהם, ויקלו בכבוד אבותיהם ואמותיהם, בזה אין לשנות את בנו מאחרים. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ סעיף לג מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שז]

לד הרואה את אביו ואמו ברשות אחרת ומתקרבים ומתעתדים להיכנס לחדר שבו הוא נמצא, והוא עומד, מן הראוי לו לישב ולעמוד מיד עם כניסתם לחדר, בכדי שיהיה מצווה ועושה לקיים מצות כיבוד אב ואם, וגם שיהיה ניכר שמקיים מצות קימה מפניהם. ואסור לבן לעצום את עיניו או להפנות את ראשו לצדדין בשעה ששומע את אביו או את אמו מתקרבים, כדי שלא לראותם ולא לקום מפניהם. [ילקוט יוסף כיבוד אב ואם פרק ד׳ סעיף לד]

לה בן הקם לפני אביו ויש לו צורך ללכת לאיזה מקום, נכון שלא ילך מיד לדרכו לאחר קימתו, אלא ישב קודם במקומו ואחר כך יקום וילך לדרכו, כדי שיהיה ניכר שקם לכבוד אביו [שזה מכלל הכבוד, שיהיה ניכר שקם מפני אביו, אבל אם ילך מיד לא יהיה ניכר שעמד מפני כבוד אביו, אלא יאמרו שעמד לצורך הליכתו]. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ד סעיף לה מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמוד שט]

לו אבל בתוך שבעה שבאו לנחמו תלמיד חכם או זקן, מותר לו להחמיר על עצמו ולעמוד מפניהם, ואין בזה שום חשש, וגם אין בזה משום כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט. ובתשעה באב שכולם יושבים על הארץ כאבלים, חייבים לקום מפני זקן ותלמיד חכם, כיון שהיא אבלות ישנה. ובן היושב שבעה על אמו יחד עם אביו, ואביו נכנס לחדר, יש להסתפק אם הבן חייב לעמוד מפני אביו, אחר ששניהם יושבים באבלות, ולדינא אינו חייב לעמוד לכבוד אביו בימי השבעה, ואפילו הידור אינו חייב לעשות. ומכל מקום טוב שיעשה הידור. וכן אם יושב שבעה יחד עם אמו על אביו, או על אחיו ואחותו, ואמו נכנסת לחדר, ינהג כנז׳. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ סעיף לו מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שי]

לז בן היושב שבעה על אמו, אף שאינו חייב לעמוד מפני אביו שנכנס לחדר מכל מקום כל דיני מורא שייכים גם באבל. ולכן לא ישב במקום המיוחד לאביו, ולא יסתור דבריו וכו׳. [ואם הבן הוא חתן תוך שבעה ימי חופה, חייב לעמוד בפני אביו ואמו, וכן מפני זקן ותלמיד חכם כדינם]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ סעיף לז מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שטו]

לח גם אם הבן תלמיד חכם, חייב לעמוד מפני אביו או אמו, וחייב בכל דיני כיבוד אב ואם. ואין לו להקל בכבוד אביו אף שהוא עם הארץ. ואדרבה מן הראוי שירוץ ויעשה רצון אביו ואמו, ויכבדם כראוי. ואמנם בדבר שיש לשער שלא היה עושה כן לעצמו בפרהסיא, מסתבר דכבוד תורה עדיף, ואינו חייב לעשות אותו דבר לצורך אביו. אבל בצינעא אין היתר לתלמיד חכם שלא לעשות בקשת אביו, גם בדבר שהוא בבחינת זקן ואינה לפי כבודו. [שם פ״ד סעיף לח מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שטז]

לט אם האבא הוא תלמיד של הבן בתורה, כל אחד עומד מפני השני. ויש אומרים שהבן קם מלפני אביו, אבל אין האב צריך לעמוד מפני בנו אף על פי שהוא רבו. ויש אומרים שאם הבן הוא תלמיד חכם שהכל מכבדים אותו מפני חכמתו, גם אביו חייב לעמוד מפניו, אבל אם הבן הוא רבו של האב, אבל אינו תלמיד חכם שהכל מכבדים אותו, אין האב צריך לעמוד מפניו. והעיקר לדינא דהאב והבן עומדים זה מפני זה, וכדעת מרן השלחן ערוך. שהוקש כיבוד אב ואם לכבוד המקום (ב״מ לב:). ומכל מקום ראוי שהבן ימחל על כבודו שאביו לא יצטרך לעמוד מפניו. אך גם באופן כזה צריך האב לקום מעט ולהדר מפניו בשעה שעובר לפניו. ואם הבן מוחל על כבודו ורוצה לשמש לאביו רשאי. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ד׳ סעיף לט מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שיט]

מ הדבר פשוט שמותר לאב לקרוא לבנו בתואר רב או מר, וכדומה. [ילקו״י שם פ״ד סעיף מ]

סימן רמ – דין מורא מאב ואם

[פרק ה׳]

א מצות עשה מן התורה לירא מהאב ומהאם, שנאמר (ויקרא יט, ג): איש אמו ואביו תיראו. ואמרו חז״ל: גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם, שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה, לפיכך הקדים הקב״ה מורא האם למורא האב. ואמרו עוד: נאמר איש אמו ואביו תיראו, ונאמר את ה׳ אלקיך תירא ואותו תעבוד, השוה הכתוב מורא אב למורא המקום. וכתב הרמב״ם: שצונו [השי״ת]לירא מאב ואם, שנחשבם במעלת מי שיראים ממנו ומעניש, כמו המלך. וילך עמהם כדרך שילך עם מי שמפחד ממנו וירא מהגיע לו ממנו מה שימאס. [ילקרי כיבוד אר״א פרק ה׳ ס״א]

ב גם אשה נשואה חייבת במצות מורא. ולכן אסור לה לישב במקום המיוחד לאביה, או במקום המיוחד וקבוע לאמה, וכן אסור לבת לקרוא לאביה או לאמה בשמם, ואסור לה לסתור ולהכריע את דברי הוריה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ ס״ב מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שכז]

ג אונן שמתו מוטל לפניו חייב במצות מורא, בדברים שהם בשב ואל תעשה, כגון שלא להזכיר את שמו, או שלא לחלוק עליו, או שלא לישב במקום המיוחד לאביו, וכל כיוצא בזה. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ה ס״ג. ושם בהערה אם אונן פטור מלעמוד בפני אביו או אמו בכל פעם שנכנסים לחדר]

ד איזהו מורא, לא יעמוד במקומו המיוחד לו לעמוד שם בסוד זקנים עם חבריו, או מקום המיוחד לו להתפלל. ואפילו לעמוד שם בלא לישב אסור. וכן לא ישב במקום המיוחד לו להסב בביתו, או בחנות, אבל לעמוד שם [במקום שאביו רגיל לישב בביתו] מותר, שאין בזה זילותא כלל. וכן אם יש לאמא מקום קבוע בבית לשבת שם, אסור לבן או לבת לשבת שם, אבל לעמוד שם מותר. ויש אומרים שכל האיסור הוא דוקא בפני אביו, או אפילו שלא בפניו אבל יש שם אנשים אחרים, דבזה יש משום זלזול באביו כשבא לשבת במקום אביו בפניהם. הא לאו הכי אין איסור לשבת במקום הקבוע לאביו. ויש אומרים דהאיסור הוא אפילו שלא בפני אביו ושלא בפני שום אדם, וכל עוד שאביו בחיים אין לבן או לבת לשבת במקומו המיוחד לו. ויש לחוש לדברי האוסרים, שגם שלא בפניו לא ישב במקומו המיוחד לו, בחיי אביו. ודין זה שייך גם במי שאינו תלמיד חכם, ואף באיש פשוט. [ויש אומרים שעכשיו הבנים עומדים במקום אביהם גם בבית הכנסת כשהאבא אינו שם, והטעם, שמאחר וכך נהגו נחשב הדבר כאילו נתן לו רשות, ואין האב קפיד על כן]. [כיבוד אר״א פ״ה ס״ד]

ה מותר לבן לעמוד במקום המיוחד לאביו לישב, שכל האיסור הוא דוקא למה שהוא דרך הקביעות, וכיון שמקום זה וכסא זה מיועד לישיבה, אין איסור לעמוד שם. ולכן מותר לבן לעמוד על כסא המיוחד לאביו כדי ליטול דבר מה ממקום גבוה. [ילקו״י כאו״א פ״ה ס״ה]

ו אין לבן לעמוד בתפלת שמונה עשרה לצד אביו, שדינו כרבו המובהק שאסור להתפלל לצידו בתוך ד׳ אמות. [דהיינו מטר תשעים ושתים ס״מ]. ויש לחוש לזה גם כשמתפללים בצבור, שלא לעמוד לצד אביו. וכשיש צפיפות בבית הכנסת והבן הוצרך לעמוד לצד אביו בתפלת שמונה עשרה, יבקש ממנו מחילה. ואם אביו מתפלל במקום מוגבה קצת, כמו על בימה וכדומה, והוא עומד ברצפה, מותר לעמוד אפילו בסמוך לו ממש. [שם פ״ה ן].

ז אין לבן להתפלל שמונה עשרה אחרי אביו, כדי שלא יגרום לו צער שיצטרך להמתין לו עד שיסיים תפלתו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ ס״ז מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שמ]

ח אם נאבד לבן איזה דבר, וגם לאביו נאבד איזה חפץ, או לרבו המובהק, אבידת עצמו קודמת להם, ויכול לחפש אחר אבידתו, ואחר כך יחפש אחר אבידת אביו או רבו. אבל אבידת אביו ואבידת רבו המובהק, אבידת רבו קודמת, אפילו אם אביו הוא גם כן תלמיד חכם. ואבידת רבו שאינו מובהק, ואבידת אביו שאינו חכם כלל, יקדים לחפש אחר אבידת אביו, ואחר כך אבידת רבו. וגם אם היה אביו שקול כנגד רבו המובהק, אבידת אביו קודמת. היו אביו ורבו נושאים משאות מניח של רבו ואחר כך מניח של אביו. היו אביו ורבו עומדים בבית השבי, פודה את רבו ואחר כך פודה את אביו. ואם היה אביו תלמיד חכם פודה את אביו ואחר כך פודה את רבו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ה מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמוד שמא]

ט יש אומרים שאין לבן לישב סמוך לאביו ממש, כשהוא במסיבה שיש שם אורחים, וכגון בחתונות וכדומה, כשהישיבה היא לפי כבוד וגדולה, כגון במזרח, אבל במקום שאין הישיבה לפי מעלה, כגון בסתם שלחן בחתונה, וכדומה, או כשהוא בביתו ומיסב על שלחנו עם בני ביתו אין קפידא בזה אם ישב הבן סמוך אצל אביו. וכן בבית הכנסת בעת התפלה אין קפידא בזה. ויש אומרים שכל זה בזמנם שדרכם היה לאכול כשהם מסובים על המטות, אבל בזמן הזה שאין דרך להסב, אין שום איסור לבן שישב אצל אביו, וכן פשט המנהג כיום בין בבית הכנסת ובין בשלחן שבבית, שהבן יושב ליד אביו, אפילו כשיש שם אורחים. ובפרט אם האב מבקש מבנו שישב לידו ויש לו בזה שמחה ועונג, או כשהאב צריך לשירותו של הבן, בסעודה, שחייב לשמוע לאביו לשבת לידו גם במסיבות וחתונות. וכן מותר לבן לשבת ליד אביו כשהם נוסעים ברכבת או במכונית או במטוס, וכדומה. [ילקוט יוסף הלכו׳ כיבוד אב ואם פ״ה ס״ט]

י אם הבן היה יושב בסעודה שיש בה אורחים, ובא אביו לישב לצדו, אין לבן לשנות את מקומו, ואם אביו קורא לבנו שיבוא לישב לידו יראה עצמו שאינו חפץ לישב בצדו מחמת חשיבותו של אביו, ועם כל זה עושה זאת בשביל רצונו של אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ה ס״י]

יא בן המתארח אצל אביו בליל פסח, אפילו אם אביו הוא רבו מובהק, צריך הבן להסב בכל הדברים שצריך להסב בהם, אחר שדרך האב למחול על כבודו לבנו. אבל תלמיד המתארח אצל רבו בליל פסח, אף על פי שאינו רבו מובהק, אין צריך היסבה, ואסור לו להסב אלא אם כן רבו נתן לו רשות. ותלמיד חכם מופלג אף על פי שלא למד ממנו כלום, וכל שכן אם התלמיד חכם נחשב לגדול הדור, שנחשב כרבו המובהק לכל דבר, אסור להסב בפניו. ואם עבר והיסב ולא אמר לו רבו ולא כלום, נחשב כמו שנתן לו רשות. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סי״א מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שמד]

יב על הבן ליזהר שלא לישב בפני אביו ואמו שלא בדרך כבוד, וכן בפני רבו ותלמיד חכם, ובדוחק התירו להסב בליל הסדר בפני אביו מפני המצוה. [ילקו״י כאו״א פרק ה׳ סי״ב]

יג יש מי שאומר שאין לבן לעמוד ממקומו וללכת אלא אחר שאביו יתן לו רשות לכך. וכיום נהגו שלא להקפיד בזה. ומכל מקום המחמיר תבוא עליו ברכה. [ילקו״י כאו״א פ״ה סי״ג]

יד אין לבן לשבת במקומו הקבוע של אביו בבית הכנסת, בימי חייו של אביו. ויש אומרים שכל האיסור הוא כאשר המקום נקבע על פי כבודו ומעמדו של אביו, אבל אם המקום שבבית הכנסת נרכש על ידי אביו בדמים, מותר לבן לשבת במקום אביו. ויש שמחמירים בזה בכל אופן, כל שהוא מקום קבוע לאביו, אלא אם כן יודע שאביו מוחל לו על כך. ולדינא נראה שהדבר תלוי במנהג אותו מקום, ואם ידוע לנו שמנהג אותו מקום להקפיד בזה, אין לבן לשבת באותו מקום. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סי״ד]

טו מה שאסרו הישיבה במקום שאביו מיסב בביתו, זה דוקא כשאביו יושב שם דרך חשיבות, כגון בראש השלחן עם בני ביתו לסעודה, אבל מקום שיושב שם ללימודו או לעבודתו, ובוחר לו אז את המקום הנוח לו יותר, ואפילו קובע לו המקום הזה תמיד, אבל אינו בדרך חשיבות אפשר דמותר לישב שם. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סט״ו]

טז בן שאביו מגיד שיעור, והאב שלח אותו ללמד במקומו, הנכון הוא שלא ישב בכסא של אביו, או במיקום שבו נמצא כסא שעליו רגיל אביו לשבת, אלא יקח את הכסא לצד מעט. [אך יש מקום לומר דמאחר שאביו שלח אותו למסור את השיעור במקומו, מסתמא מחל לו שישב במקומו, ולכן אם אין אפשרות להזיז קצת את הכסא לצד, מותר לבן לישב במקום אביו כשנשלח למלא את מקומו בשיעור]. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סט״ז מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שמח]

יז אם יש כסא שיש לו צורה מיוחדת ושונה משאר הכסאות, וכסא זה מיוחד לאביו, אין לבן לשבת עליו, אף שהכסא נמצא במקום אחר, ולא במקום שאביו יושב בו בקביעות, והדין כן בין בבית בין בבית הכנסת, אלא אם כן האב מחל על כבודו. וכן אין לבן לישב בחנות במקום המיוחד לאביו. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שמט]

יח בן המתארח בבית הוריו, והוריו אינם נמצאים בבית, אין לבן לישן על מטת אביו או אמו. ויש אומרים שהדין כן גם לגבי ישיבה על מטת אביו, שאין לבן לישב על מטת אביו, אלא אם כן נתן לו רשות לכך. ויש מקילין לענין ישיבה על מטת אביו או אמו. וראוי להחמיר בזה גם לענין ישיבה על מטת אביו ואמו, אלא אם כן הם מוחלים על כבודם והרשוהו לכך. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סי״ח מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שמט]

יט אם יש לאביו מקום בבית הכנסת ומתפלל שם רק שחרית, אסור לבנו לשבת שם במנחה או במעריב, אף על פי שאביו לא בא למנחה או למעריב כלל, שזה מיקרי מקום אביו. וכן בימים הנוראים שאין מקומות פנויים בבית הכנסת, ואביו עמד להיות שליח צבור ומקומו התפנה, אין לבן לשבת במקומו. אלא אם כן יודע שאביו מוחל לו על כך. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פ״ה סעיף יט מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שנא]

כ בית הכנסת שיש בו ב׳ מנינים, ובמנין הראשון יש מקום קבוע לאביו, ובמנין השני אותו מקום קבוע לאדם אחר, אפילו הכי מיקרי מקום קבוע לאביו ואסור לישב על מקומו, אלא אם כן יודע שאביו מוחל על כך. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ ס״כ]

כא אב שהיה לו מקום קבוע בבית הכנסת, ואחר כך שינה את מקומו למקום אחר, מותר לבן לישב במקומו הקודם. והיינו כאשר עושה כן בפני אביו, שהכל רואים שאביו חלף הלך לו למקום אחר. או אפילו שלא בפני אביו באופן שכבר עבר זמן והצבור יודע שהאב כבר אינו יושב במקום זה. וכן אם האבא היה רגיל להתפלל בבית כנסת מסויימת, ואחר כך עקר להתפלל בבית כנסת אחר, מותר לבן לשבת במקומו בבית הכנסת הראשון, שאין זה כבר בכלל מקומו. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף כא מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שנב]

כב מותר לבן לשבת במקום אביו לאחר פטירתו בביתו או בבית הכנסת, שדוקא בדין האיסור לקראו בשמו, הוא בין בחייו בין לאחר מותו, אבל לענין האיסור לישב במקום אביו, זהו דוקא בחייו, אבל לאחר מותו שרי. וכן הדין לענין מקום רבו בבית הכנסת. ואמנם אם אביו היה תלמיד חכם וכיבדוהו לישב במזרח, או מקום מכובד, והבן אינו תלמיד חכם, אין לבן לישב במקום אביו אחר פטירתו. ויש אומרים שהמנהג הוא שאם הרב המרביץ תורה נפטר, מכסים את מקומו בבגד בבית הכנסת שלו, ולא ישב שם איש זר [כל י״ב חודש], וכן לאו אורח ארעא שיהיה הבן יושב בבית הכנסת במקום אביו, ואפילו יהיה מותר מן הדין, מכל מקום נמנעים מלעשות כן מפני הרואים שאין להם הבחנה ויאמרו איך מלאו לבו של בנו לישב במקומו בישיבתו, [ועוד שנוהגים להדליק נר לעילוי נשמתו וכאילו הוא עומד עמנו היום כמו בחייו, כל י״ב חודש].

ויש מתירים לישב במקום אביו אחר פטירתו, שבודאי האב מוחל, ואדרבה זהו כבודו של האב שהבן יושב במקומו אחר פטירתו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף כב. שוב ינא לאור יב״ע אומר חלק י׳ ושם בחי״ד סימן כא עמוד רלב כתב כדברינו מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שנב. וכן הוא בהליכות עולם חלק ח׳ עמוד קמד]

כג בן שהביא את אביו להתגורר בתוך ביתו, או שאביו מתארח אצלו לשבת, מן הראוי לכבדו לישב בראש השלחן, וכן המנהג. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף כג]

כד כשבאים כל בני הבית ליטול את ידיהם אחר הקידוש, והאבא עומד עמהם, צריך לכבד את האבא ראשון ליטול את ידיו, וכן אם מניחים פירות ומגדנות בפני האורחים, יכבדו תחלה את האבא ליקח מהם. וכן יש להושיט לאביו מנת אוכל בסעודה בראשונה. ומדרכי הנימוס והכבוד, שהבנים ימתינו מלאכול עד שיגישו לאביהם את המאכלים ויתחיל באכילתו. אבל באמא אין צריך להקפיד בזה, שזה רצונה שהכל יאכלו כאשר עליה מוטל חלוקת האוכל לבני ביתה. [ילקו״י הל׳ כיבוד אב ואם פ״ה מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמוד שנו]

כה המארח את אביו אצלו בשבת וביום טוב, מן הראוי שיכבד את אביו לקדש על היין. ואם האב אינו יודע שצריך לכוין להוציא ידי חובה, יאמר לו קודם הקידוש שיש לכוין להוציא את הרבים ידי חובת הקידוש. ואם אביו אינו יודע לברך כהוגן, וכגון שבולע תיבות ומגמגם, רשאי הבן שהוא בעל הבית לקדש בעצמו על היין. ואם חושש שאביו יפגע מכך, יכול ליתן לאביו לקדש, והמסובין יאמרו עמו מלה במלה את כל הקידוש בלחש. [ילקו״י על הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף כה מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שנח]

כו המארח את אביו אצלו בשבת, יש אומרים שהבן שהוא בעל הבית הוא זה שצריך לבצוע על ה״לחם משנה״, ואינו צריך לכבד את אביו, שבעל הבית בוצע כדי שיבצע בעין יפה. ויש חולקים ואומרים שבזמן הזה אין צריך להקפיד שדוקא בעל הבית יבצע. וממילא יותר עדיף שיכבד את אביו שיבצע על הפת. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פ״ה סעיף כו]

כז בשבת וביום טוב יבצע מהפת לעצמו פרוסת הכזית, ולאשתו כביצה, שהוא כנגד השם כנודע, ואפילו אם נמצא גדול שמיסב על השלחן, לא יתן לו קודם אשתו. ומאחר שכך נהגו על פי הסוד, מסתמא האב מוחל. ומכל מקום טוב שהבן יבקש בפירוש את סליחת הוריו על כך, או שיתן לאשתו ולאביו שניהם ביחד, כדי שלא להקדים את אשתו לאביו ואמו. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף כז מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שנט]

כח אף על פי שמצוה להיות מעשרה ראשונים בבית הכנסת, וביותר מצוה להיות ראשון בבית הכנסת, שמעלתו גדולה, מכל מקום אם נזדמן יחד עם מי שחייב בכבודו, כגון אביו או סבו או אחיו הגדול או חמיו, או זקן ותלמיד חכם, צריך לכבדם להכנס ראשון לבית הכנסת. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף כח מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שס]

כט אם אביו מבקש לקנות דבר מצוה בבית הכנסת, כגון עלייה לתורה או פתיחת ההיכל וכדומה, והבן רוצה להוסיף על הדמים ולזכות במצוה, יש אומרים שרשאי להוסיף על הדמים, ואין בזה חשש משום כיבוד אב ואם. ויש חולקים ואומרים שאין זה כבוד לאב שהבן יוסיף עליו בדמים בפני רבים. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פ״ה מהדורת תשס״א כרך א׳ עמ׳ שסג]

ל אם נזדמנה מצות שילוח הקן בפני האב והבן גם יחד, יש אומרים שיכבד את אביו שיקיים את המצוה. ויש אומרים דבמצוות לא שייך כיבוד. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ ס״ל]

לא אולם במצוה המוטלת על הבן, כמו מילה ופדיון הבן, מזוזה ומעקה, מצוה בו יותר מבשלוחו, ועדיף יותר שהוא עצמו יקיים המצוה מאשר יקיימנה על ידי אביו, דהיינו שימנה אותו כשליח. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף לא מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שסג]

לב יש אומרים שאם אביו עלה לתורה לעליית שלישי, לא יעלה הבן לעליית שישי, אפילו אם קראו לו בשמו, שיש בזה זילותא לאביו שהבן מקבל עלייה מכובדת יותר. ולכן יבקש רשות מאביו, ויעלה. ובמקומות שנוהגים למכור את העליות, ואין מכבדים לפי חשיבות, נראה שאין לחוש בזה. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פ״ה סל״ב מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמ׳ שסג]

לג במקומות שנהגו שפתיחת ההיכל להוצאת הספר תורה גדולה ממצות הלבשת הרימונים, אין לבן או לתלמיד לפתוח ההיכל כשאביו או רבו עושים מצות רימונים, אלא אם כן מחלו לו. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף לג מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שס]

לד בכלל דין מורא שהבן או הבת לא יסתרו את דברי ההורים, ולא יכריעו את דבריהם לומר נראין דברי אבא, שיש בזה זלזול לאביו מפני שמראה בכך שדעתו מכרעת יותר מדעת הוריו. [ולחלוק בדברי תורה ראה להלן]. ושלא בפני אביו מותר לומר לכל החולקים נראין לי יותר דברי אבא מדבריכם, שאין זו הכרעת הדעת אלא זהו כבודו של אביו. [לבוש]. ואם יש לבן תשובה לטענות החולקים על דברי אביו, ישיב להם אפילו בפני אביו, בין במילי דעלמא בין במילי דאורייתא, שזהו כבוד אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף לד]

לה אם אביו היה מספר ואומר כך וכך אירע לפלוני, או כך וכך היה המעשה, אסור לבן לומר לא כך היה המעשה אלא כך וכך, ולא יאמר טעית וכך היה לך לומר. ודין איסור סתירת דברי אביו שייך גם באמו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ה סעיף לה מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמוד שסז]

לו אין לבן לומר כך וכך הדין, וכך אומר אבי, שאין זה כבוד, אלא צריך לומר הדין בשם אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף לו מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שסז]

לז כל הדין שאסור לבן לסתור דברי אביו הוא דוקא במילי דעלמא, ואז אסור בין שהוא חולק עליו, בין שאומר למי שחולק עליו נראים דבריך. אבל בדברי תורה או בהלכה מותר לבן לחלוק על אביו, או להשוות דעתו עם החולקים על אביו. ועל כל פנים שלא בפניו מותר, שתורה אמת כתיב בה ואין מחניפים בה לשום אדם. וכל זה רק אם יש לבן ראיות חזקות לדבריו ואסמכתאות שהדין עמו, והוא תלמיד חכם הבקי גם במקורות ההלכה ובכללי הפסיקה, ואינו בודה חומרות או קולות מלבו. שאז מותר לבן לחלוק על אביו, אבל אין לבן לחלוק על אביו בלא לבדוק את הענין הדק היטב בדברי רבותינו ובעיון מתון. [ובלאו הכי אין לחלוק בפזיזות בלא עיון היטב]. וכן הדין בתלמיד שמותר לו לחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה כל שיש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין עמו, בין בפניו בין שלא בפניו. וכן מותר לחלוק על האחרונים בכהאי גוונא כשעושה כן דרך ענוה ובכבוד ובדרך ארץ. אך לא יחלוק עליהם דרך סתירה כגון לא כי וכו׳, או בדרך העזה ובתוקף, אלא יחלוק עליהם בדרך כבוד בדיבורו. וכן מותר לבן או לתלמיד לכתוב תשובה בהלכה ולחלוק בה על דברי אביו או רבו, ואין בזה כל חשש, אף שמזכיר דברי אביו ורבו וחולק עליהם. [ואין צריך להמנע מלהזכיר את הדברים בשמם]. וגם בכתיבתו יזהר לכתוב בכבוד ובענוה. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף לז מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תסח]

לח ספרדי שאביו נמנה על יוצאי עדה מסויימת הנוהגים בכל הליכותיהם כדברי הבן איש חי, והבן רוצה לנהוג בכל הליכותיו כדעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו, אין בזה שום חשש, ואדרבה כן יש להורות לכתחלה, לנהוג כאן בארץ הקודש כדעת מרן שקבלנו הוראותיו, ואינו חייב לשמוע לקול אביו המצוה אותו לנהוג בכל הליכותיו כדעת הבן איש חי. [ילקוט יוסף כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף לח מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תעח]

לט רשאי האב למחול לבנו ולהתיר לו להשמיע בפניו דעה המנוגדת לדעתו במילי דעלמא, דאב שמחל על מוראו מוראו מחול [ודין מורא בזה כדין כבוד]. ולכן אם אביו אומר לו רצוני לשמוע מה דעתך בענין פלוני, צריך הבן לומר לו את דעתו, בין שדעתו כדעת אביו, ובין אם היא הפוכה מדעת אביו.[ובדברי תורה אין צריך רשות]. [ילקו״י שם פרק ה׳ סעיף לט]

מ מותר לבן ללבוש את בגדי אביו, או לנעול את מנעליו, ואפילו בבגדי שבת. וכן מותר לבת ללבוש את בגדי אמה. וגם לאחר פטירת אביו מותר לבן ללבוש את בגדי אביו, וכן את מנעליו, אולם יש להחמיר בנעלים שהמת היה לבוש בשעת מותו, שלא ללובשם כלל. אבל במנעלים שלא היו על המת בשעת פטירתו, אין שום חשש. ואם בכל זאת לבו נוקפו וחושש מזה, יתן אותם לעניים ויודיעם על כך. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ה ס״מ מהדו׳ תשס״א עמו׳ שפא]

מא אין לבן להתרחץ בבית המרחץ כשאביו רוחץ שם, או במקוה, ואפילו אם הבן כבר היה במרחץ, ואחר כך נכנס לשם אביו, צריך הבן לצאת משם מיד. ונכון והגון שאדם לא יתרחץ גם עם ילדיו הקטנים [מגיל תשע לערך, והכל לפי חריפות שכלו של הילד]. והדין כן גם בחמיו. ואפשר דאיסור זה נוהג גם לאחר מיתה, ולכן אין לבן לטהר את אביו או חמיו לאחר פטירתם. [ילקו״י כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף מא מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שפג]

מב אם האב צריך לבן, ומבקש מהבן לרוחצו פעם בשבוע, על הבן לדאוג למישהו אחר שירחצנו, אפילו אם הדבר כרוך בתשלום. [וראה לעיל לענין גביית התשלום מאביו]. אולם במקרה שהאב חולה וזקן ויש חשש סכנה של החלקה באמבטיה, ואין שום אפשרות שמישהו אחר ירחצנו, יש להקל לבן לרחוץ את אביו אם הבן מלובש, ולכתחלה יניח על אותו מקום מגבת גדולה, או שילבישנו בגד ים וכדומה. ואם גם זה אי אפשר, יש להקל לרוחצו במקום סכנה. [ילקו״י כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף מב מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד שצח]

מג יש אומרים שאין חובה לעמוד מפני אביו בבית המרחץ, [בחדר הפנימי, באופן שאביו הגיע לפתע, וכדומה, או באופן שאביו לבוש, כי בלאו הכי אין לבן להתרחץ עם אביו]. מאחר שחיוב קימה מפני אביו הוא מדין כבוד, ולא שייך כיבוד בבית המרחץ. ויש חולקים ומחייבים לעמוד מפני אביו גם בבית המרחץ, אחר שחיוב קימה מפני אביו הוא מדין מורא, ודין מורא שייך גם בבית המרחץ. וכן עיקר כסברא זו. ולכולי עלמא בבית האמצעי או החיצוני שהכל לבושים, חייב הבן לעמוד מפני אביו, אם שניהם לבושים. ויזדרז לצאת, כדי שלא להיות עם אביו יחד בבית המרחץ, וכמבואר. וכל שכן בבריכת שחיה שכולם לבושים בבגד-ים, דצריך לעמוד לכבוד אביו ותלמיד חכם. ובפרט כשהם לבושים בסמוך לבריכה, שחייב לקום. [ילקו״י כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף מג מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תא]

מד אין לבן לעקור לעיר אחרת אם אביו ואמו צריכים לו שישמשם, אלא עליו להתגורר בסמוך למקום הוריו, כדי שיוכל לעסוק בכבודם. אולם בכמה אופנים מותר לבן לעקור לעיר אחרת, וכגון: א. שאין לבן אפשרות כספית לרכוש דירה בעיר מגוריהם של הוריו. ודמי שכירות הדירה באותה עיר גבוהים, ואין בידו לשלם השכירות מידי חודש בחודשו. ב. או שהוריו מוחלים לו על כך. ג. או שיש חשש של הפרת שלום בית, אם ידור ליד הוריו. ד. וכן אם אינו מוצא מקור פרנסה בעיר מגורי אביו. ה. או שאינו מוצא מקום ללימוד כחפצו ללמוד, באותה עיר שהוריו מתגוררים בה. ו. וכן אם הבן מכהן כרב קהלה ומזכה את הרבים בתורתו. ז. או שבאותה עיר אין תלמוד תורה טוב שיכול לחנך שם את בניו ובנותיו. ח. או שהוריו מתגוררים בשכונה חילונית והדבר גורם לו או לילדיו הפרעה ביראת שמים. ט. או כשיש סיבות של בריאות, כאשר הרופאים המליצו לבן לעקור לעיר אחרת שבה האויר שונה. י. או כשהוריו יצאו מדעתם. יא. או שהוריו הם אנשים קשים ובעלי מדות רעות ומצערין אותו יותר מדאי, וחושש שיבוא להכשל בכבודם. יב. או שאינו מוצא אשה אלא בתנאי שיעבור לדור בעיר אחרת. [וישנם עוד מקרים שבגינם אפשר להתיר לבן לעזוב עיר מגורי אביו, ויש להיוועץ בזה עם חכמים]. ובכל אלה רשאי הבן לעבור לעיר אחרת, אך עם כל זה נכון שיפייס את דעתם עד שיתרצו בכך. [ילקו״י כיבוד אב ואם פ״ה סעיף מד]

מה אם הבן גר בריחוק מקום מהוריו וכותב להם אגרת שלומים, או מתקשר אליהם בטלפון להודיע להם על שלומו ולהסיר דאגה מלבם, מקיים בזה מצות כיבוד אב ואם. ויש אומרים שמותר לבן לבקש את דמי הבולים והטלפון מאביו, אחר שמצות כיבוד אב ואם היא משל אב ולא משל בן. ויש

אומרים שעל הבן להמנע מלבקש ההוצאות הנ"ל מהוריו. [ילקוט יוסף על הלכות כיבוד אב ואם פ"ה סע' מה מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תז]

מו המתגורר בריחוק מקום מהוריו, והם דואגים לשלומו, והוא רגיל לשלוח להם מכתב מידי פעם בפעם, והוצרך לכתוב להם בחול המועד ולהודיע להם משלומו, מותר לו לכתוב להם בחול המועד אף בכתב ידו. ואמנם טוב יותר שיכתוב במחשב וכדו'. [שם סמ"ן].

מז בן היוצא למקום אחר והוריו דואגים אם הגיע לעירו ולשער מקומו, כשהבן יגיע למחוז חפצו מצוה שיתקשר אליהם להודיעם שהגיע, או שישלח להם מכתב להודיעם על שלומו, להסיר דאגה מלבם. והוא הדין אם הבן מתגורר בבית הוריו והלך בערב למקום רחוק, והוריו דואגים אם הגיע בשלום, מן הראוי שיתקשר אליהם להודיעם שהגיע למחוז חפצו. והנוסע למדינה אחרת לאיזה זמן, מן הראוי שקודם צאתו ילך ויפרד מהוריו, וינשק ידיהם ויבקש ברכתם. [ילקו"י כיבוד אב ואם פ"ה מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תיג].

מח הורים זקנים או חולים שצריכים שבנם יטפל בהם, או שאביו אלמן או זקן, או שאמו אלמנה או זקנה והבן עוזר להם לעיתים קרובות, ולפני הנישואין הורי הכלה דורשים שהחתן והכלה יקבעו את מקום מגוריהם בעיר מגורם, אם החתן רואה שהשידוך יתבטל בשביל כך אם יתעקש לגור ליד הוריו, ילך לגור במקום הכלה, וימשיך את הטיפול בהוריו בעירם, או שיעשה הסדר עם אחיו. ומכל מקום אסור לו להשאיר את הוריו בלא טיפול. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף מח מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תיד].

מט שמחה היא להורים בראותם את בניהם, ובפרט אם עבר איזה זמן שלא ראו אותם. ובכלל מצות כיבוד אב ואם לבקר אותם, אפילו אם אינו עושה למענם כלום, ואפילו אם אין אביו תלמיד חכם ולא ישמע ממנו איזה דבר תורה, גם כן יש מצוה לבקרו מידי פעם. ואין שיעור וזמן קצוב לענין הביקור אצל ההורים, ובכל פעם שמקביל פני הוריו מקיים מצות כיבוד אב ואם, ולאו דוקא ברגל, והכל לפי הענין, ובפרט בן שאינו דר במקום אביו ואמו, שצריך ליסע מידי פעם לקבל פניהם, ובן ישיבה הלומד בעיר מגורי הוריו, יש לו לבקר אצל הוריו מידי פעם כפי הענין, לשם קיום מצות כיבוד אב ואם. אך אם הבן טרוד בלימודו, אין לו חיוב לבקר אצל הוריו. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף מט]

נ יש שנהגו לבקר אצל ההורים בשבתות ובמועדים, ולדינא אין בזה חיוב מצד מצות כיבוד אב ואם. ובפרט אם הבן טרוד בלימודו או בהרבצת תורה, שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם. אולם אם הוריו נהנים מכך שהבן מבקר אצלם, ישתדל לעשות רצונם ככל שיוכל. [וראה להלן לענין ביקור בליל שבת אצל הוריו לנשק את ידיהם]. ואם הוריו מבקשים ממנו שיתקשר אליהם מידי פעם, צריך להשתדל מאד לעשות את רצונם. [שם ס"נ]

נא בן שאמר לאביו שיבוא לבקרו בביתו, יזהר לומר בלי נדר, שיש אומרים שאסור לו לחזור בו, דחשיב כנדרי מצוה, שהרי אמר לקיים מצות עשה של כיבוד אב ואם. אולם אם אמר לו אביו אין אתה מחוייב לבוא אלי, הרי הוא כאילו אמר לו התקבלתי, ואין צריך להתיר את הנדר. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף נא מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תכז]

נב האומר לאשתו אין רצוני שיבואו אביך ואמך ואחיך ואחיותיך לביתי, שומעין לו, ותהיה היא הולכת להם כשאירע להם דבר, ותלך לבית אביה פעם בחודש ובכל רגל. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף נב מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תכח]

נג מי שלא ראה את אביו או את אמו, או את אחד מקרוביו, שלשים יום, כל שהוא שמח בראייתם, עליו לברך ברכת "שהחיינו" בשם ומלכות, אף על פי שהיה אתם בקשר טלפוני, או בקשר של מכתבים בתוך שלושים יום. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף נג]

נד יש אומרים שאם אביו חלה והבריא, יכול הבן לברך הגומל במקום האב, מאחר שהוא שמח ברפואתו של אביו. ואז מברך בלשון הרגיל הגומל לחייבים טובות וכו', ואף שאומר "חייבים" וזה אינו לשון כבוד על אביו, מכל מקום אין בזה קפידא. ואמנם בלאו הכי אין מנהגינו שהבן מברך הגומל על אביו או על רבו. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף נד]

נה ישתדלו ההורים תמיד לברך את ילדיהם, ובפרט בערב שבת כמנהג ישראל, דיש לחוש שמא במשך השבוע הקפידו וכעסו עליהם, וקפידתם עלולה להזיק להם. ולכן הבנים נוהגים לנשק ידי אביהם ואמם אחר הקידוש בליל שבת, וההורים מברכים אותם. ובן נשוי המתגורר בסמוך להוריו נכון והגון שילך בכל ליל שבת להוריו לנשק את ידיהם. ואף אם הדבר גורם לעיכוב הקידוש בביתו, מן הראוי שהבן ילך אצל הוריו, ובפרט באמא שהיא אלמנה שהבן מקדש עבורה. ואם אשתו מתנגדת לכך מחמת שהקידוש בביתה מתעכב, נכון שהבעל יסביר לה את חשיבות מצות כיבוד אב ואם, וישכנע אותה להסכים לזה. ואם בכל זאת הדבר מפריע לה, יעשה שאלת חכם. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף נה]

נו טוב ונכון שאדם ירגיל את בנו הקטן לנשק את ידיו, וידי אמו ורבו, ושאר גדולים וחסידים, וכן המנהג אצלינו הספרדים. [ילקו"י כיבוד אב ואם פ"ה מהדו' תשס"א כרך א' עמ' תלה]

נז צריך להשתדל מאד לקבל ברכת אביו ואמו אפילו כל ימות השנה, ומכל שכן בערב יום כיפור. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף נז מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תלה]

נח מי שהוא אבל תוך שבעה ימי אבלות, אין לו לברך את בניו בליל שבת כמנהגו בכל ליל שבת. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף נח מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תלו]

נט לא יקרא לאביו או לאמו בשמם. וכן כשמזכיר את הוריו בפני אחרים, לא יזכירם בשמם בלבד, לא בחייהם ולא במותם, בין בפניו בין שלא בפניו. אלא אומר אבי מורי פלוני, או מור אבי פלוני. וכן באמו אומר מרת אמי פלונית. וכן אין לבת לקרוא לאמה בשמה. וכשפונה לאביו לדבר עמו אומר בלשון: אבא, ולאמו אומר אמא. [ילקו״י פ״ה סעיף נט]

ס אם היה שם אחרים כשם אביו, כאשר קורא להם בפני אביו לא יזכיר שמם אלא בשינוי, או בכינוי. אבל שלא בפני אביו יכול לקרוא להם בשמם כרגיל. ואם הוא שם פלאי שאין הכל רגילים לקרוא בו, גם שלא בפני אביו יש להחמיר שלא לקרוא לאחרים בשמם, אלא יקרא להם בכינוי. [ויש אומרים דעכשיו מקילין בזה, דמסתמא אביו מוחל. ולכן מקילין אפילו בפניו לקרוא לאחרים ששמם כשם אביו, אם הוא שם רגיל. ויש אומרים דלא מהני מחילה בדין מורא אב ואם, והמיקל בזה יש לו על מה לסמוך]. **ובני אשכנז נוהגים** להקל לקרוא לאחרים בשמם, שלא בפני אביו, בין בשם שהוא שם פלאי ואינו מצוי, ובין בשם מצוי. ובפני אביו יש אומרים שגם לדעת הרמ״א אין להקל לקרוא לאחרים ששמם כשם האבא, גם בשם שאינו שם פלאי. ולא התיר הרמ״א אלא שלא בפניו. ויש חולקים. וכבר כתבנו שהאיסור הזכרת השם שייך גם באמו. [ילקוט יוסף כיבוד אב ואם פ״ה סעיף ס מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תמ]

סא הלומד לרפואת אביו החולה, או הלומד לעילוי נשמת אביו, יכול לומר אחר תפלתו שלימוד זה יהיה לרפואת פלוני בן פלוני. [ילקו״י שם פ״ה סעיף סא מהד׳ תשס״א כרך א׳ עמוד תמט]

סב כשמזכיר שם אביו בתוספת תואר, כמו אבא מארי, או מורי ורבי, או אבי פלוני, מותר להזכיר שם אביו אף בפניו. וכן הדין ברבו מובהק, שאם מזכירו בתואר מותר להזכירו בשמו אפילו בפניו. וכמו שמצינו ביהושע שאמר למשה רבינו: אדוני משה כלאם. [שם]

סג אם היה קורא דברי תורה, ומזכיר שמות כשם אביו, אפילו הוא שם פלאי, רשאי לקרוא בקול, כיון שקורא בדברי תורה, וגם ניכר שאינו קורא את אביו עצמו. אבל לקרוא מכתב ששלח איש לרעהו ונזכר בו שם כשמו של אביו, והוא שם פלאי, אסור, וזה דוקא בפניו אבל שלא בפניו אם ניכר מתוך הדברים שאינו מדבר על אביו, וכגון שמוסיף שם משפחה, או שמתוך הענין שמזכיר מוכח שלא מדובר באביו, מותר אף על פי שהוא שם פלאי. [ילקוט יוסף על הלכות כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף סג מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תנ]

סד אם היה לאביו שני שמות, או לאחר שני שמות, והוא משנה וקורא רק שם אחד, או שמשנה וקורא שניהם, הוי שם אחר. וכגון, אם שם אביו ישראל מאיר, והכל קוראים לו בב׳ השמות, ולחברו קוראים ישראל, מותר לקרוא לחברו בשמו אף בפני אביו. וכן אם לחברו קוראים יוסף חיים, ולאביו קוראים יוסף, מותר לקרוא לחברו יוסף חיים אף בפני אביו. וכן אם היה קורא לאחר בשמו ובשם המשפחה, שניכר שזה אחר, אינו נחשב כקורא בשמו, כיון שניכר שהוא אחר. ואם היה לאביו שם פלאי, צריך שישנה בשם עצמו, וגם שיהיה ניכר מתוך הדברים שאין הכוונה על אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף סד]

סה אב שנפגע בתאונת דרכים וכדומה, ואיבד את הכרתו, ויש הטוענים שאם יצעקו באזניו את שמו הפרטי יכול הדבר לעוררו, מותר לבן לצעוק את שמו הפרטי באזניו, אף שאין זו רפואה בדוקה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף סה מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תנא]

סו אם שאלו אותו בן מי אתה, או מה שם אביך, מותר לומר להם בן פלוני ולהזכיר שם אביו אפילו בלא תואר רבי. וכמו שמצינו אצל יעקב שהגיד לרחל כי בן רבקה הוא. ולכן אם קראוהו לעלות לתורה וביקשו לדעת את שם אביו [בקריאת השם בעת העלייה לתורה, כפי מנהג האשכנזים, או באמירת מי שבירך אחר הקריאה למנהגינו], מותר לומר שם אביו, אם מובן מתוך דבריו שזהו אביו, כגון שאומר ״בן פלוני אני״, ואף שיש מחמירים בזה לומר בן רבי פלוני, מכל מקום העיקר כמו שנתבאר. [ילקו״י כיבוד אב ואם פ״ה מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמוד תנא]

סז אם הבן הוא הגבאי שקורא לעלות לתורה, וקורא לאביו לעלות לתורה, יש אומרים שרשאי לומר יעמוד אבי מורי פלוני בן פלוני. ויש שאומרים: יעמוד אבי מורי בלבד, בלא להזכיר שמו. ובלאו הכי מנהג הספרדים שלא לקרוא בשם לעלייה לתורה. [שם פ״ה סעיף סז]

סח אם האבא עולה לתורה והבן הוא הקורא בתורה ועורך את ה״מי שברך״ לעולים, יאמר אבי מורי וכו׳. או שמישהו אחר יאמר את ה״מי שברך״ לאביו. ואם עורך לאביו או לאמו מי שברך שלא בפניהם, מותר לו להזכיר את שמם, ויאמר, יברך את מור אבי פלוני או מרת אמי פלונית. [ילקו״י כיבוד אב ואם פרק ה׳ סעיף סח מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תנט]

סט מי שנתגרשה אמו ונישאת לאחר וגדל אצל אביו חורגו, לא יקראו לו בעלותו לתורה בשם אביו חורגו, אף שמתבייש כשמזכירים שם אביו האמיתי, אלא יקראו לו בשם אביו האמיתי, כי אם יקראו בשם חורגו הרי בזה הוא מבייש את אביו. [ילקו״י כאו״א פ״ה סעיף סט]

ע מותר לבן לחתום בשמו ולציין ״בן פלוני״, וכגון יצחק בן אברהם, ואין צריך לחתום בן ר׳ פלוני. [ויש נוהגים לחתום פלוני בן פלוני ושם האב למעלה מעט מהשורה, וזאת כדי לכבד את אביו, אך אין צריך לנהוג כן, אלא יחתום כמנהג העולם].[ילקו״י כיבוד או״א פ״ה סעיף ע׳ עמוד תנט]

עא אם הבן כותב מכתב לאביו או שכותב מכתב לאחרים ומזכיר את שם אביו, וכן אם כותב את שם אביו בספר חשבונותיו, יש אומרים דכתיבה לאו כדיבור דמי, ובכתיבה אין צריך להקפיד בזה. ויש אומרים שגם בכתיבה צריך לכתוב מר אבי פלוני וכו׳, דכתיבה נחשבת כדיבור. וטוב ונכון ליזהר בזה

לכתחלה, שאם כותב סיפור דברים על אביו, וכיוצא, שלא יזכירנו בשמו בלא שום תואר [כגון אבא מארי וכדו']. [כיבוד אב ואם פ"ה סעיף עא]

עב החותם את שמו ומזכיר את אביו בחתימתו, מותר לו לחתום יצחק בן אברהם וכדו', דאין כתיבה חשיבה כדיבור לענין זה. ויש מתחסדים לכתוב יצחק בן לאדוני אבי אברהם, ואין בזה חיוב מן הדין. שכל שעושה כן להכרת עצמו בחתימה, מותר. [כיבוד או"א פ"ה סעיף עב]

עג הממלא טופס רשמי, כגון בקשה לדרכון, או לשלטונות הצבא וכדומה, לכתחלה הנכון הוא שיכתוב ליד שם אביו איזה תואר, כגון ר' פלוני, אבל אם זה יראה משונה, יכול לכתוב רק את שמם.[ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף עג מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תסז]

עד כששואלים אותו בערכאות לשם אביו, מותר לומר בן פלוני אני בלא להזכיר שם תואר. ויש אומרים שיענה להם: "שם אבי ראובן". [ילקו"י שם מהדו' תשס"א כרך א' עמ' תסז].

עה מי ששמו "אבא" מותר לבנו לקרוא לו בתואר "אבא". וכן תלמיד חכם ששמו "רבינו" מותר לתלמידיו לקראו בתואר "רבינו", כשהוא מתכוין לכבוד. והמחמיר תבוא עליו ברכה, וכל שכן לגבי תלמיד שטוב להחמיר בזה. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף עה]

עו אם אביו חכם גדול וכל העם מכנים אותו בשם תואר בלבד, כגון, חכם או רבי או מרן וכיו"ב, כיון שאין השם הזה שם עצמי מותר לבנו ולתלמידיו המובהקים לקוראו בשם זה אפילו בפניו. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף עו מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תסט]

עז אם אחרים רגילים לקרוא לאביו בתוספת תואר, כגון "הרב פלוני", מותר לבן לקרוא לאחרים ששמם כשם אביו כשקורא להם בשמם בלבד. [ילקו"י כיבוד אב ואם פ"ה סעיף עז]

עח אם היה לאביו שם אחר בקטנותו, ששינהו או שתירגמו ללשון הקודש, והבריות הורגלו לקרוא לאביו בשמו הנוכחי, מותר לבן לקרוא לאחרים ששמם כשם הקודם של אביו, בפני אביו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ה' סעיף עח מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תעא]

עט מי שאביו הוא גם רבו מובהק, יש אומרים שיש יותר מעלה שהבן יקרא לו בשם רבי ממה שיקרא לו בתואר אבא, שהרי כבוד רבו קודם לכבוד אביו. אולם המנהג אינו כן, ולעולם הבן קורא לאביו בתואר "אבא". [ילקו"י כיבוד אב ואם פ"ה מהדו' תשס"א כרך א' עמ' תעא]

פ בן ששם אמו מזל טוב, מותר לו לומר לה מזל טוב כשילדה בן או בת, כשמנהג העיר לומר לה כן.[ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף פ מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תעב]

פא נכד הקרוי על שם סבו, כשהבן רוצה לקרוא לבנו הקטן [הנכד] בפני אביו ישנה את השם, ויקרא לבנו בכינוי. אפילו אם שם האב הוא שֵם שהכל רגילים בו ואינו שֵם מיוחד. אולם אם הסבא אמר שמוחל על כבודו, ומרשה לבנו או לבתו לקרוא לנכדו ששמו כשמו בפניו, אפשר להקל בזה ולקרוא לבנו הקטן בשמו בפני הסבא, ובפרט במקום שקשה להחמיר בזה באופן תמידי. ולכן מן הראוי שהבן יבקש רשות קבועה מאביו לקרוא לבנו בכל אופן שירצה. והמחמיר לקרוא לבנו הקטן בשם קיצורי, בפני אביו, תבוא עליו ברכה. [שיש אומרים שלא מועילה מחילה לדין מורא]. [ילקו"י כיבוד אב ואם פ"ה סעיף פא מהדו' תשס"א עמ' תעג]

פב בעת שהאב קורא שם לבנו בשעת המילה, וקוראו על שם הסבא [אביו של אבי הבן], מותר לו להזכיר את שמו בלא שום תואר, אף שמזכיר שם אביו בפניו, שיש בכך כבוד לאביו שקוראים הנכד על שמו. ובודאי האב מוחל ושמח על כך. [כיבוד אב ואם פ"ה סעיף פב]

פג המתפלל על אביו החולה, לא יתארהו בתארי כבוד, כגון אבי מורי עטרת ראשי וכדומה, שאין גבהות לפני המקום, אלא יאמר עבדך אבי פלוני בן פלונית. וכן המתפלל על אמו יאמר אמתך אמי פלונית בת פלונית. ואם מתפלל על רבו החולה, או על תלמיד חכם חולה, יאמר עבדך רבי פלוני בן פלוני. ואם מתפלל עליו בפניו, אין צריך להזכיר שמו כלל. [ילקו"י כיבוד אב ואם פרק ה' סעיף פג מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תער]

פד כשעורכים השכבה לאביו יש אומרים שאין צריך לומר אבי מורי וכדומה, אלא יזכיר את שמו בלבד, שאין גבהות לפני המקום. ויש אומרים שיכול לומר אבי מורי, ושכן המנהג. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ה' סעיף פד מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תעט]

פה כשהבן מברך את אביו באמירת הרחמן שאחר ברכת המזון, יש אומרים שאין לומר הרחמן הוא יברך את אבי מורי וכו', אלא מזכירו בשמו, אחר שאין גבהות לפני המקום. ויש נוהגים לומר הרחמן הוא יברך את אבי מורי וכו'. [ילקו"י כיבוד או"א פרק ה' סעיף פה]

פו יש מי שאומר שההורים יכולים למחול על כבודם ולהרשות לבן לקרוא להם בשמם, ויש אומרים שגם אם האבא מוחל לבנו ומסכים שיקרא לו בשמו, לא יקרא לו בשמו. והוא הדין באמו. ובמקומותינו שהכל מקפידים בזה, שאין הבן קורא לאביו בשמו, ממילא אם יקרא לו בשמו הוי בכלל זלזול בכבודו, ואין לנהוג כן. ובפרט שלכולי עלמא מקיים מצוה כשאינו קורא להם בשמם. ולכן בכל אופן יש ליזהר בזה על כל פנים למצוה. [ילקו"י כיבוד או"א פ"ה סעיף פו מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תעט]

פז תלמיד חכם שכתב חיבור, יש שנהגו לקרוא את שם הספר על שם אביו או אמו, ויש בזה קיום מצות כיבוד אב ואם. [אולם אם ציוה אותו אביו לקרוא שם לספרו, והבן אינו חפץ בשם זה, אין בזה חיוב מהדין לשמוע לאביו].[ילקו"י כיבוד או"א פרק ה' סעיף פז מהדורת תשס"א כרך א' עמוד תפא]

פח הפוגש באביו מותר להקדים ולומר לו שלום בלא שיאמר לו שלום עליך אדוני אבי, שכיום לא נהגו להקפיד בזה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף פח מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תפא]

פט מי ששלח את בנו לבית אחד, ומצא שם את רבו של אביו, אם שאלו אביו מי היה שם, יש מי שאומר שלא יאמר לו רבך פלוני היה שם, אלא יאמר לו רבי פלוני היה שם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף פט מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תפא]

סימן רמ – עד היכן מורא אב ואם

צ עד היכן מוראם, היה הבן לבוש בגדים נאים ביותר, ויושב בראש הקהל, ובאו אביו או אמו וקרעו בגדיו, והכוהו על ראשו, וירקו בפניו, לא יכלים אותם, אלא ישתוק ויירא מן מלך מלכי המלכים שציוהו בכך. וגם אסור לו לדבר כנגדם, ואם מדבר נגדם עובר על מצות מורא אב ואם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ ס״צ מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תפב]

צא אם האב קרע את בגדיו של הבן, אף על פי שחייב לשתוק ולא להכלימו, מכל מקום אם האב מסרב לשלם לו עבור מה שקרע לו, מעיקר הדין מותר לו לתובעו לבית הדין, כדי שישלם לו. וכן אם אביו הבטיח לו ממון אם ישא אשה פלונית, ואחר שנשאה חזר בו, מעיקר הדין יכול לתובעו לדין שיתן לו הממון כפי שהתחייב. אולם מצד חסידות נכון והגון שהבן לא יתבע את אביו לדין תורה. [אלא יקנה את תביעתו לאחרים]. ובכל מקרה נכון שיעשו שאלת חכם אם לתבוע את אביו לדין תורה או לא. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ה עמ׳ תפד]

צב אם האב רוצה לקרוע לבן את בגדיו, והבן יכול למנוע זאת ממנו קודם שיעשה כן על ידי שיכלימנו, אפילו הכי לא יכלימו, אלא יבקש ממנו בדרך כבוד ותחנונים שלא יעשה כן. ומכל מקום רשאי הבן לסרב ליתן לאביו את הבגד אם רואה שרוצה לקורעו. אך לא יכלים אותו. וטוב שיעשה כן על ידי אחרים וכגון שיצוה להם שלא יניחוהו ליכנס למקום שיושב שם. [והיינו שמונע אותו שלא בדרך בזיון]. ומדת חסידות שלא למנוע מאביו לעשות כחפצו, ואחר כך יתבענו לשלם עבור הנזק. ואם יהיה לאב צער גדול יותר בכך שיתבענו לדין, אין להחמיר, אלא ימנע מאביו לקרוע את בגדיו.[כיבוד או״א מהדורת תשס״א כרך א׳ עמ׳ תפה]

צג בן שיש לו דין עם אביו, שהאב תובעו בפני בית דין, הבן צריך ללכת אחר מקום אביו, אף דקיימא לן דהולכים אחר מקום הנתבע, הכא שאני. אבל האב צריך לשלם לו את הוצאות הדרך. וכמובן שעל הבן להרצות טענותיו בכבוד ובדרך ארץ ובמורא אב. [ילקו״י שם פ״ה סעיף צג. ושם בהערה כשיש תביעה בין בני זוג בעניני אישות, אם הולכים אחר מקום הבעל או האשה].

צד מי שנתחייב שבועה לבנו בבית דין, אינו משביעו בשבועה שיש בה אלה, [דהיינו כמו שרגילים להחרים בנידוי ושמתא וכיוצא בזה], שהרי זה בא לקלל את אביו, אלא משביעו שבועה שאין בה אלה. ואפילו אם הבית דין הם המשביעים את האב, גם כן אין להשביעו בשבועה שיש בה אלה, כיון דסוף סוף הבן תובע את השבועה והוי כאילו הוא משביעו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף צד מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תפט]

צה הנכנס לבקר בבית הוריו, אשר הם חפצים ביקרו, ומגישים לפניו כיבוד, כוס קפה עם עוגיות ומגדנות, רשאי לקבל מידם, אחר בקשת המחילה מכבודם על שטרחו בשבילו. ואם היה האב תלמיד חכם בערך הדור (ולא סתם בעל בית הקובע עתים לתורה) לא יסכים שישרת אותו, אלא אם כן היה האב מקפיד מאד על כך, ורוצה דוקא לשרת את הבן, יסרב לקחת מידו, אלא לאחר שיפציר בו לקבל, כדי להראות שהדבר קשה בעיניו על שטורח בשבילו, ורק אחר ההפצרה יקבל מידו עם בקשת מחילה ודברי פיוס. ואם גם אביו וגם אמו הגישו לו כל אחד מהם כוס אחד, והוא אינו זקוק אלא לכוס אחד, ואביו בן תורה, יש להעדיף לקבל מאמו, ולא יקבל מאביו, משום שאם יקבל מאביו כיון שבן תורה הוא חלשא דעתיה כשיראה שכיבוד האם חמור בעיניו יותר. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף צה]

צו ואמנם אין לבן לבקש מאביו לשרתו, אפילו על ידי שיבקש ממנו מחילה. וכן יש ליזהר שלא יבקש מהוריו שיגישו לו מאכל בשעת הסעודה, וכגון שמבקש מאביו שיגיש לו הצלחת. ואפילו אם אין אביו בן תורה לא יבקש ממנו לשרתו. אולם אם הוא נצרך לזה וקשה לו בלא שיבקש מהם, ויודע שהם שמחים בזה, מותר גם בזה. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ה סצ״ו]

צז אם הביאו פרי לפני האב, והאב הגישו לבנו, יסרב פעם אחת ויאמר שרוצה שהאב יאכל הפרי, אך כשאביו לא חזר בו לא יסרב יותר. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף צז]

צח אין ראוי לבן לעשות את אביו שליח, כגון שיקנה לו קרקע או דבר אחר, או שיקבל עבורו איזה חפץ, ואפילו לדבר מצוה, כגון לקדש עבורו אשה פלונית, או שיבדוק את חמצו בליל י״ד בניסן, או להפריש לו חלה ותרומות ומעשרות, שזו דרך חציפות לעשות את אביו שליח. אולם אם האב שמח בזה ורוצה לעשות זאת עבור בנו, אין בזה איסור. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ה סעיף צח מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תצו]

צט בן המבקש מאביו או מאמו שיכינו לו ארוחת בוקר, או שיעשו לו קפה, או שיתפרו לו כפתור על דש בגדו, וכדומה, לא יאמר להם זאת בצורת ציווי, אלא יאמר להם נקרע בגדי, או האם אפשר לאכול, וכדומה. וכן בן הרוצה שאמו תשמור לו על ילדיו, יאמר לה בלשון, אנו הולכים למקום פלוני

הבאנו לך את הילדים. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף צט]

ק יזהרו הילדים שלא לעשות רעשים בעת שההורים ישנים, כדי שלא להעירם משינתם. ואסור להקיץ את אביו ואמו משינתם אפילו אם יש לבן הפסד בכך. [ילקו״י כאו״א פ״ה סע׳ ק]

קא אף שאין לבן לעורר את אביו משינתו, אולם אם הבן יודע שאביו יצטער על זה שנמנע מלהקיצו, ואדרבה ישמח מאד כשיקיצנו בשביל אותו ריוח, או בשביל איזה דבר מצוה, או ללכת לבית הכנסת, או לקריאת שמע, שפיר דמי להקיצו, אם אי אפשר על ידי אחר. ומה שמותר להקיצו לצורך תפלה הוא דוקא באופן שאם ימשיך לישון יעבור זמן תפלה, אבל בלא זה אין להקיצו אף לצורך תפלה. ואם נזדמן ריוח לבן ואביו ישן, ומפתח החנות או האוצר נמצא מתחת למראשותיו, אין לו להקיץ את אביו בשביל ריוח שלו. אלא אם כן אביו ציוה אותו בפירוש שיעיר אותו לצורך איזה ריוח. [כיבוד או״א פ״ה סעיף קא]

קב אם האב רגיל להקפיד לקרוא קריאת שמע בזמן קריאת שמע ותפלה לשיטת המגן אברהם, והבן רואה שאביו ישן ויאחר זמן זה, צריך להקיצו. ואם לפי שיקול דעתו של הבן אביו לא יצטער כשיספיק על כל פנים לזמן הגר״א, שפעמים והוא סומך על שיטה זו, אין לו להקיצו אלא אם כן ציוהו לכך בפירוש שיעירו כדי שיספיק לקרוא קריאת שמע כשיטת המגן אברהם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף קב מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקא]

קג אם מבקשים את אביו או אמו בטלפון, והם ישנים, אין לבן להקיצם, אלא אם כן הוא בטוח שיצטערו בזה שלא הקיצם. וכן אם המטלפן הוא אדם חשוב ותלמיד חכם, שאביו ישמח לשוחח עמו, רשאי להקיץ את אביו לצורך זה. ואפשר לסמוך על המטלפן הטוען שהוריו יצטערו אם לא יקיצם. אולם בכל זה אם אפשר עדיף שיקיצם על ידי אחרים. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף קג מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקב]

קד אם הקהל היו צריכים לאביו להשלים מנין, ואביו ישן וכבר התפלל, אך הבן יודע שאביו שמח בזה להשלים למנין עשרה, מותר לבן לעורר את אביו. ואם יש בבית אחרים עדיף יותר שהם יעוררו אותו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף קד מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמ׳ תקב]

קה אם הגיעו אנשים לבית אביו ומבקשים לשוחח עמו, ואביו ישן, אין לבן להקיצו, אלא אם כן הוא בטוח שיצטער בזה שלא הקיצו. וכן אם זה שהגיע הוא אדם חשוב ותלמיד חכם, שאביו ישמח לשוחח עמו, שאז רשאי להקיץ את אביו לצורך זה. ובכל זה אם אפשר עדיף שיקיצם על ידי אחרים.[ילקו״י שם פ״ה סע׳ קה מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקג]

קו אם אביו ישן ובא עני לבקש צדקה, או שבאו גבאי צדקה לבקש כסף מאביו לדבר מצוה והוא ישן, אם הבן יודע שהאב ישמח בזה שיקיצוהו, כי רצונו ליתן צדקה לאותו עני, אחר שהוא מחבבו וכדומה, מותר לבן להקיצו. אבל אם יש ספק אם אביו ישמח בזה או לא, לא יקיצנו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף קו מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקג]

קז על הבן להזהר שלא לספר להוריו דברים המצערים ומעציבים אותם, כשאין להם צורך שידעו מכך. וכן אב שלקה במחלה הידועה רחמנא ליצלן, אין לבן להודיעו, אחר שהדבר יגרום לו צער רב.[ולא דמי לציווי אביו להעירו שכתבנו לעיל שיקיים מצותו, שכאן הידיעה על מצבו הרפואי תגרום לו צער גדול]. וכן אב שביקש מבנו לדעת את מצבו הרפואי, ומצב האב הוא קשה ומסוכן, אין לבן לגלות לאביו את מצבו הקשה, ובמקרים מיוחדים יעשה כן על ידי אחרים. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ה׳ סעיף קז מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקז]

סימן רמ – החייבים במצות כיבוד אב ואם

[פרק ו׳]

א אחד האיש ואחד האשה שוין בכבוד ובמורא של אב ואם, ולכן גם בת חייבת לעמוד מפני אביה ואמה, כפי המבואר לעיל. וגם אשה נשואה צריכה לעמוד מפני הוריה. אבל אשה נשואה פטורה לטרוח ולעשות מלאכות עבור הוריה, שהרי אין בידה לעשות אחר שהיא משועבדת לבעלה לעשות לו מלאכות שהיא חייבת לעשות לבעלה. ומכל מקום אם בעלה אינו מקפיד חייבת בכל דיני המצוה. וראוי לכל בעל שיאמר לאשתו לעשות צרכי אביה ואמה קודם לצרכיו. ואשה שנתגרשה או נתאלמנה חייבת שוב לכבד את אביה ואמה מן הדין. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ ס״א מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקז]

ב אשה נשואה שבעלה בחוץ לארץ, וזמנה בידה, והוריה מבקשים ממנה שתבוא לטפל בהם, צריכה ללכת ולטפל בהם, או לשלוח שליח מטעמה לדאוג לצרכי הוריה. שהרי גם אשה נשואה חייבת בדיני כיבוד אב ואם, ורק בגלל שרשות בעלה עליה פטורה מחיוב זה, ולכן כשבעלה בחוץ לארץ, חוזרת לחיובה. וכן אם האשה הולכת לבית הוריה לביקור בזמן שבעלה אינו צריך לה, חייבת בכל דיני כיבוד אב ואם. ואם בעלה צריך לה, הוא קודם להוריה. ואם על ידי כך שהאשה הולכת לבית הוריה לעזור להם ולבשל עבורם וכו׳, נגרם מחלוקת עם הבעל, והופר השלום בבית, וכל שכן אם הבעל טוען שהורי אשתו מסיתים את אשתו נגדו, שעל האשה לשמוע לבעלה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ ס״ב]

ג אב הצריך לבתו, לא יצוה עליה לעסוק בצרכיו בזמן שעוסקת בצרכי בעלה. [שם פ״ו ס״ג]

ד גם מי שיש לו אשה וילדים, והוא עצמו כבר הגיע לזקנה, חייב במורא ובכיבוד אב ואם, וחייב לעמוד מפני הוריו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ ס״ד מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקטו]

ה גם ילד קטן או ילדה קטנה שלא הגיעו לגיל מצוות, יש לחנכם לכבד את הוריהם כראוי. דהיינו להרגילם לעמוד מפניהם כמלוא עיניהם, וליזהר שלא לשבת במקומם הקבוע להם, ושלא להכנס לתוך דבריהם, וכל כיוצא בזה בדיני כיבוד ומורא. ומן הראוי שההורים לא ימחלו לילדיהם הקטנים[בפניהם] על כבודם, כדי שיתרגלו לקיים את המצוה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ ס״ה מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקטז]

ו אף מי שהוריו מסרוהו לאימוץ בקטנותו, ולא טרחו בגידולו כלל, אפילו הכי הבן חייב לכבדם כראוי. וכן בן שהוריו חינכוהו בחינוך חילוני, אפילו הכי חייב לכבדם בכל דיני כיבוד אב ואם, שהרי לדידן חייבים אף בכבוד אביו רשע. וכן בן שנולד לאחר שאמו נתגרשה, ומעולם לא היה לו קשר עם האב, והאב ויתר בפני בית דין על כל זכויותיו וקשריו עם הבן, אף על פי כן חייב במצות כיבוד אב, ואם אביו מת חייב בדיני אבלות, בשבעה ושלושים, ושמירת י״ב חודש באמירת קדיש וכדו׳. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ ס״ו]

ז אם אמו נתגרשה מאביו, ושניהם רוצים שהבן ידור עמהם, והבן כבר גדול ובר דעת, ובית הדין לא הכריע בדבר, אם האב הוא עם הארץ, ידור במקום שירצה. אבל אם האב תלמיד חכם יעדיף לדור אצל אביו, אלא אם כן קשור לאמו, שגם היא יראת ה׳, שאז רשאי להחליט לדור אצל אמו בקביעות, ויבקר מידי פעם אצל אביו. ומן הראוי להיוועץ בזה עם רבותיו שידונו בכל מקרה לגופו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ו ס״ז מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמ׳ תקכז]

ח בן מאומץ אינו חייב לכבד את הוריו המאמצים כדין כיבוד אב ואם, אלא ינהג בהם מנהגי כבוד משום הכרת הטוב. [אך אינו חייב לשמוע להם כמו באביו ואמו]. ואם אביו מאמצו נפטר, או אמו מאמצתו, אין הבן המאומץ יושב עליהם שבעה אפילו אם גידלו אותו מקטנותו. אך יראה עצמו שהוא בצער על פטירתם, ואם אפשר לא יגלח כל שבעה או שלשים. ויש אומרים שמותר לו לנהוג עליהם אבלות, ולקבל תנחומין כל שבעה, משום הכרת הטוב למי שגדלוהו והיו לו כאב ואם, וגם לדבריהם הרי הוא חייב בתלמוד תורה בשעה שאין מנחמים. ורק כשבאים מנחמים פטור מתלמוד תורה. וכן לענין תפילין חייב להניחן. ואם אין להם בנים שיאמרו עליהם קדיש, ראוי שיאמר עליהם קדיש כל י״ב חודש (חוץ מהשבוע הראשון של חודש י״ב), ולומר השכבה לעילוי נשמתם. [ילקו״י כיבוד או״א מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמ׳ תקכז. ילקו״י אבלות מהדורה׳ תשס״ט עמ׳ ק׳. וכמהדו׳ תשס״ד סי׳ יד עמ׳ שח]

ט יש אומרים שבן מאומץ אומר קדיש אחר הוריו מאמציו, אך אין זה חיוב ממש כמו באב ואם.[ילקו״י כיבוד או״א פ״ו ס״ט. מהדו׳ תשס״א כרך א׳ עמוד תקמב. ילקו״י אבלות תשס״ד עמוד תצ].

י ממזר חייב בכבוד אביו ואמו ובמוראם. ואפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו.[ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ ס״י מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקמו]

יא שתוקי, דהיינו ששותק אם שואלים אותו מי הוא אביו, [שאינו יודע מי הוא אביו], חייב על הכאת וקללת אמו, ואינו חייב על מי שהוא אביו, ואפילו נבדקה אמו ואמרה בן פלוני הוא, אינו נענש על פיה. אבל חייב לכבד את מי שיש ספק אם הוא אביו, ככל ספק דאורייתא לחומרא. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ סעיף יא מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקמח]

יב בן שנולד על ידי הזרעה מלאכותית, או תינוק מבחנה, דינו כבנו לכל דבר, וחייב לכבד את אביו ולירא מפניו, כאביו לכל דבר. [באופן שהדבר נעשה בפיקוח נכון שאכן זה בנו]. [שם סעיף יב]

יג מי שיש לו בן מנכרית אינו בנו כלל, ודינו כגוי, ואין בן זה חייב בכיבוד אב ואם, ואפילו אם יתגייר אין לו יחס לאביו ואמו. ויש אומרים דבן נח חייב בכיבוד אביו. ויש אומרים דעל כל פנים צריך לכבד את הוריו מצד נימוס, ומצד הכרת הטוב. [ילקו״י שם פ״ו סי״ג]

יד בן לאב נכרי ואם יהודיה, אין לו שום יחס לאביו, ואפילו אם אביו התגייר אחר כך, אין חיוב לכבדו. ואם גידלו חייב לכבדו מדין מגדל בן חבירו ומצד הכרת הטוב, אבל לא מדיני כיבוד אב ואם.[ויש להסתפק אם חייב לכבד את אמו הישראלית, דכיון שאינו חייב בכבוד אביו]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ סעיף יד מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקס]

טו אב נכרי שחלה, ומבקש מהבן שיקבע לו מזוזה על פתח ביתו לסגולה, יש אומרים שיש להמנע מלעשות כן, שאין למכור מזוזה לגוי לשם סגולה או למזכרת, שאסור להוציא המזוזה מרשות הקודש לרשות החול. ואם יש חשש איבה או סכנה, מותר. [שם סט״ז]

טז גר צדק אסור לו לקלל ולהכות או לבזות את אביו הגוי, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. ומכל מקום צריך לנהוג באביו ובאמו מקצת כבוד מדין הכרת הטוב. והגדר בזה הוא בכל מקום לפי מה שנחשב אז בעיני הבריות לכפיות טובה. וכן גר שהורתו שלא בקדושה, אף אם לידתו היתה אחר שאמו התגיירה, אינו ״חייב״ על מכה אביו וקללתו, וכשם שאינו חייב על אביו כך אינו חייב על אמו, שנאמר ומקלל אביו ואמו, את שהוא חייב על אביו חייב על אמו, וזה שאינו חייב על אביו אינו חייב על אמו. [שם סט״ז]

יז ומכל מקום אין ראוי לגר ולגיורת לבקר את הוריהם הגוים באופן תדיר, כדי שיתרחקו מהם ולא יחזרו לסורם. וכל שכן כשיש להם בנים. אך מותר להם לבקרם לעיתים, כדי שלא ייראו ככפויי טובה. וכן אם ההורים חולים מותר להם לבוא ולבקרם. וכן הנכדים מותר להם לבקרם. ואם בעת שהנכדים מגיעים ההורים מדליקים את הטלויזיה ואינם מוכנים לכבותה, יתחמק מללכת אליהם, כדי לשמור על קדושת חינוך הבנים, או שילך בשעות הבוקר

בעת שאינם מסתכלים בטלויזיה. [וכן הדין בהורים שאינם שומרי מצוות שמדליקין את הטלויזיה בעת שהנכדים באים לבקר אותם, שמן הראוי שלא לשלוח את הנכדים לבד לשם, כדי שההורים יוכלו להשגיח עליהם שלא יכשלו בהסתכלות בטלויזיה]. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ו ס״ז]

יח גר צדק שאביו או אמו הנכרים חולים, מותר לו להתפלל עליהם לרפואתם, וגם רשאי לומר קדיש עליהם אחרי פטירתם. וכן לומר ״השכבה״ בבית הכנסת. אך כדי שהדבר לא יראה תמוה לרבים, יאמר את ההשכבה בדרך הבלעה ולא באופן מיוחד. [שם פרק ו׳ ס״ח]

יט יש אומרים דבן שהוא סגי נהור [עיור] חייב לעמוד מפני אביו ואמו, כשיודע שהם בתוך ארבע אמותיו, שהרי סומא חייב בכל המצוות כולן. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ס״ט]

כ בן שאביו או אמו סומים [עוורים] חייב לעמוד מפניהם מדין כיבוד ומורא אביו ואמו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ ס״כ מהדורת תשס״א כרך א׳ עמוד תקע]

כא אבא שלקה במחלת השכחה ואינו מכיר את בנו, או אב שהוא מחוסר הכרה, אף על פי כן הבן חייב לעמוד מפניו ולכבדו ולירא מפניו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ו׳ סעיף כ״א]

סימן רמ – את מי חייבים לכבד

[פרק ז׳ – התנהגות הבנים עם הורים חילוניים – כרך ב׳]

א מצות כיבוד אב ואם היא גם כשההורים הם קפדניים ומטריחים ומצערים את ילדיהם בכל מיני טענות ותביעות, ובפרט לעת זקנתם. וכן גם כשהם מקללים את בניהם, או שהם קשים במדות ובדעות, ומשונים במעשיהם, ואינם נוהגים בדרך ארץ. ואפילו אם כל הבריות מצדיקים את הילדים, חייבים הם בכבודם ובמוראם, ואסור להם לבזותם ולנהוג בהם בזלזול. ומכל מקום אם התנהגות ההורים היא בלתי נסבלת, וכגון שהאב או האם הם בעלי מדות רעות [וגם אחרים אומרים כן], או שהאב שותה לשכרה, או שהוא רגזן וכעסן גדול, יכולים הבן או הבת להניחם ולא לבוא אליהם, ואף שמשום כך ייבצר מהם לכבדם. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ז סעיף א׳ מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד ה]

ב אב ובנו שהם בקטטות ובכעס, כיון שהם מתקוטטים מוטב שלא יהיו יחדיו, אלא כל אחד ידור במקום אחר. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ז׳ ס״ב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד ז׳]

ג גם כשההורים רשעים ומחללי שבת בפרהסיא, צריכים הבנים לנהוג בהם כבוד ככל אב ואם, ועל ידי כך יתאהב שם שמים על ידיהם, אולי ישמעו וישובו, כי התורה דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום. ויש אומרים שהטעם לזה מחשש שמא האב הרהר תשובה בלבו. ולפי זה אף אם אביו מומר לתיאבון, אך מתמיד ברשעו והבאיש ריחו לגמרי, אין צריך לכבדו. ויש חולקים ואומרים שבכל אופן צריך אדם לכבד את אביו ואמו אף אם הם ממשיכים ברשעותם. וכן עיקר לדינא. [ואמנם הקירבה למחללי שבת ואפיקורסים מזיקה מאד, ולכן ילמד אדם את בניו שלא להתרגל ללכת הרבה אצל הסבא שהוא חילוני]. [שם פרק ז׳ ס״ג עמ׳ ז׳]

ד אולם כל זה שייך כשההורים אינם מפריעים לבניהם שזכו להכיר את האמת ולשוב לצור מחצבתם, ומוקירים אותם על אומץ לבם ועוז רוחם, או לכל הפחות נשארים אדישים כלפיהם. אבל אם הם עוינים אותם על כך שחזרו בתשובה, וצוררים הם להם בגלל שנאתם לדת, הרי הם בכלל האפיקורסים שבודאי שאין לכבדם, ומנעם ה׳ מכבוד, ואם אפשר עדיף שהבן יפרד לגמרי מהורים אלה, וידור בעיר אחרת. [ילקו״י שם פרק ז׳ ס״ד]

ה אב או אם שהמירו את דתם והלכו לדת אחרת, אין הילדים חייבים בכבודם, בחייהם ולא במותם. ומכל מקום לא יבזו ולא יקללו ויכו אותם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ז׳ ס״ה עמ׳ יז]

ו אם אחיו הגדול רשע ובעל עבירות, אין חיוב לכבדו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ז׳ ס״ו עמוד יז]

ז בנים האוכלים עם אביהם על שלחן אחד, והאב אינו שומר תורה ומצוות ומחלל שבת בפרהסיא, יש אומרים שאין לצרף מחלל שבת בפרהסיא לזימון, בין של עשרה ובין של שלשה גם בזמן הזה. ויש חולקים ואומרים שבזמן הזה אפשר לצרפו לזימון של שלשה. והסומך על דבריהם במקום מחלוקת יש לו על מה לסמוך, אך לכתחלה ראוי להשתמט מזה, וכגון שיתחיל לברך בתואנה ששכח לעשות זימון, וכדומה. ויעשה בחכמה שלא לפגוע באביו. אולם לכולי עלמא אין לצרף רפורמים לזימון. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ז׳ ס״ז]

ח בעל תשובה שאביו קראי, המיסב לאכול יחד עם אביו ואדם שלישי, אין לצרף את האבא הקראי לזימון, בין של עשרה בין של שלשה. אלא אם כן גם האב חזר בו מדרכו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ז׳ ס״ח מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד כ]

ט המתארח בשבת אצל אביו המחלל שבת בפרהסיא, ואביו מקדש על היין בליל שבת, לכתחלה יקח עמו יין מבושל לבית הוריו, כדי שאביו יקדש על יין מבושל. [ויאמר לאביו שיכוין להוציאו ידי חובת קידוש, והוא יכוין לצאת]. וגם יין מפוסטר דינו כיין מבושל לענין זה. ואם אין שם יין מבושל, ועבר אביו החילוני וקידש על יין שאינו מבושל, יצאו ידי חובת קידוש. ולכתחלה הבן יתחמק מלטעום מהיין בתואנות שונות, אבל אם יש חשש שאם ימנע עצמו מלטעום מהיין הדבר יגרום למחלוקת ולהרחקתו של אביו מהתורה ושמירת

המצוות, יכול לסמוך על הפוסקים המקילין וסוברים שמותר לטעום מיין שעבר ומזגו מחלל שבת בפרהסיא כזה הנוהג לקדש ולהתפלל מידי פעם. [ואם האבא מקדש על יין שיש בו כעשרים אחוז יין, והרוב מים, אף על פי כן הבנים יוצאים ידי חובת קידוש]. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ז ס״ט]

י בן שהוריו אינם שומרים תורה ומצוות, וניסה בדרכי נועם לשדלם לברך על מאכל או משקה שמגיש לפניהם, ולא עלה הדבר בידו, רשאי להגיש להוריו דברי מאכל או משקה כפי מה שמבקשים ממנו, ואין לו לחוש על מה שמסייע בידם לאכול בלא ברכה תחלה וסוף, שיש לתלות שעל ידי התנהגותו עמם בדרך ארץ ובנימוס המקובל, אולי תתקרב דעתם ובמשך הזמן יתקרבו לדת ולמצוות. ואם אוכל עמהם אם אפשר יאמר להם שיכוונו לברכתו ויצאו ידי חובה מדין שומע כעונה, הן בברכה ראשונה והן בברכה אחרונה. [שם ס״י]

יא בן שחזר בתשובה המתגורר אצל הוריו שאינם דתיים, ויש להם בבית חמץ בפסח, אם יכול הבן לרכז את החמץ מערב פסח במקום מסויים, ולעשות לו מחיצה, או להניח החמץ בארון סגור, עדיף טפי, כי אין לשהות בבית שיש בו חמץ בלא מחיצה, שמא ישכח ויאכל מהחמץ. ויש אומרים שיכול למכור את החמץ שלהם אף בלא הסכמתם, משום דזכין לאדם שלא בפניו. ויש חולקים. וטוב להודיע להם שמוכר החמץ לטובתם. [שם סי״א].

יב אב המצוה את בנו שיקנה לו עיתון חילוני, אף באופן שהאב יכול להשיג עיתון זה בלאו הכי מעצמו, על הבן להתחמק מזה באמתלאות שונות ואין לו לשמוע לאביו ולסייע בידו לקנות עיתון חילוני. וגם אם אביו חילוני המחלל שבת בפרהסיא, ובלאו הכי קורא עיתונים חילוניים, אין להקל לסייע בידיו בכל איסור שהוא. והדבר ידוע שכל גדולי התורה אסרו באיסור גמור לקרוא בעיתונים חילוניים, שיש שם מאמרי אפיקורסות וזלזול בחכמים ובלומדי התורה, ושאני מינות דמשכי, וגם תמונות של פריצות נוראה, ובפרט כשיש בדבר חילול ה׳ אם יראו את הבן שהוא ירא שמים, או בן תורה, שקונה עיתון חילוני. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ז סעיף יב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד מא]

יג אם האבא מבקש מבנו דבר מאכל או משקה, והבן יודע שאביו לא מברך ברכת הנהנין, אפילו הכי מותר לו להגיש לפני אביו את דבר המאכל. ויש אומרים שאם האבא מבקש מבנו שיגיש לו דברי מאכל האסורים באכילה, אין לבן לסייע לו בזה, אף שהאב יכול לקחת הדבר הזה בלא סיוע הבן, אפילו הכי אין לבן לסייע ביד אביו. דחשיב כמצוה אותו אביו לעבור על דברי תורה. ויש חולקים ואומרים דליכא איסור מסייע בכהאי גוונא, ובפרט אם האב הוא מומר לעבירות. והעיקר לדינא כסברא ראשונה. [ילקו״י שם כרך ב׳ עמ׳ מו]

יד אם האב מצוה את בנו להגיש לו משקה משכר, אם יש חשש שאביו ישתכר ויתבזה, או יתבטל מקיום מצוות, נראה שעל הבן לסרב לבקשת אביו, ויעשה כן בדרך ארץ. [שהרי אין זה מן הראוי לשתות לשוכרה, ולהביא עצמו לידי פטור מהמצוות, ואף יכול לבוא לידי חטא. וגם הוא בכלל כבוד הבריות]. ואפילו ביום פורים הזהירו הפוסקים משכרות לגמרי, שלא אמרו שצריך לשתות כל כך לשכרה עד שיתבזה, אלא שישתה באופן שיהיה שמח ומבושם הרבה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ז׳ סעיף יד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד מז]

טו אם היה אביו חולה ואומר לו שישקהו או יאכילו דבר שמזיקו, אם הדבר יכול לגרום לסיבוכים ויתכן שיבא אחר כך לידי סכנה, בודאי שאין לו לשמוע לאביו. ואם אין בדבר שום סכנה, יש אומרים דבזה ישמע לאביו, ויש חולקים ואומרים שבכל דבר המזיקו אין לשמוע לאביו, גם כשאין בדבר סכנה, ועליו לשכנעו להמנע מהדבר. [כיבוד או״א פ״ז סעיף טו]

טז אב המבקש מבנו שיתן לו סיגריה על מנת לעשן, או שילך לחנות לקנות לו סיגריות, אם יכול להתחמק מליתן לו בתואנות שונות, ראוי שיעשה כן, אך אם אי אפשר לו להתחמק, יתן לו סיגריה, או שיקנה לו סיגריות. ומכל מקום אם יכול טוב שישכנע את אביו בדרכי נועם בענין זה, ויגיש בפניו מימצאים רשמיים המבהירים שהדבר מזיק מאד. [ואם הרופא קבע באופן מיוחד שהעישון מסוכן לאב זה, באופן כזה אין מצות כיבוד אב]. [שם פ״ז סט״ז]

יז אב הדורש מבנו שלא יעשן, אף שאין בזה מצות כיבוד אב ואם, אחר שאין הדבר לצורכו של אביו, מכל מקום ראוי לבן לשמוע לאביו, כי בלאו הכי ראוי מאד להמנע מעישון כלל. וכל שכן שאין לבן להרגיל עצמו בעישון. ובכל אופן אין לבן לעשן בפני אביו, כדי שלא לצערו. ואף שלא בפני אביו ראוי לו להמנע מלעשן אם הדבר יכול להגיע לידיעתו של אביו ויגרום לו צער. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ז׳ סעיף יז מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד נט]

יח אם נזדמן לאדם לכבד את אביו ואמו ועל ידי כך יצטרך לעבור עבירה, אפילו איסור דרבנן, אין לו לעשות העבירה כדי לקיים מצות כיבוד אב ואם. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ז סעיף יח]

יט מי שנטרפה דעת אביו או אמו, ישתדל לנהוג עמהם כפי דעתם, עד שה׳ ירחם עליהם. ואם אי אפשר לו לעמוד מפני שנשתנו ביותר, ילך לו ויניחם, ויצוה לאחרים לנהגם כראוי. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ז׳ סעיף יט מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד ס]

כ אם נטרפה דעת אמו ומפריעה בצורה חריפה את סדר ושלום הבית, אסור לבן לקשרה בחבל אל כסא כפי פקודת הרופא, כדי שלא תשתולל, אלא עליו למסרה ולסדרה בידי אחרים שינהגו עמה על דרך זו, כפי ההכרח וכפי ציווי הרופא. אולם אם אמו רוצה לפגוע בעצמה, מותר לו למנוע זאת בכל דרך. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ז ס״כ מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמ׳ סב]

סימן רמ – כיבוד בסנדקאות וקריאת שם לילדים

[פרק ח׳]

א יש נוהגים לכבד בסנדקאות את אבי הבעל בבן ראשון, ואת אבי האשה בבן השני. וכבר נהגו הכל לכבד את ההורים בסנדקאות, משום כיבוד אב. ואם אבי הבעל מוחל לטובת אבי האשה אפשר לכבד את אבי האשה לשבת בסנדקאות בבנו הראשון. וכן הדין שאם מחל אביו על כבודו כדי לכבד בסנדקאות את אבי אביו, מותר לעשות כן. אך אם הסבא רוצה לישב סנדק, ואביו של הסבא גם הוא רוצה לישב סנדק, זכות הקדימה לסבא [אבי אביו] של הנימול. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף א מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד סג]

ב מי שנולד לו בן בכור, ואביו [הסבא] נעדר בעת המילה מאותה מדינה, וכיבד בסנדקאות את אחד מקרוביו, וכשנולד בנו השני טוען אבי האשה היולדת שעתה זכותו להיות סנדק, ואבי הבעל מבקש זאת לעצמו, הצדק עם אבי היולדת, כי אביו של אבי הבן איבד את זכותו, וכיון שהאונס לא בא מצד אבי היולדת, אין לו לאבד זכותו לישב סנדק בבן השני. [שם פרק ח׳ ס״ב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד סז]

ג מי שכיבדו אותו לישב סנדק, ואביו מעכב על ידו שלא להיות סנדק בטענות של הבל, אינו חייב לקיים דברי אביו, וראוי להודיע לאב שמן הדין יכול הבן לבטל דבריו, ואז גם הוא יתרצה. ואמנם אם האב מבקש את בנו שיאכילו וישקהו ויטפל בו, ובאותה שעה הבן רוצה להיות סנדק, ישמע לאביו, [שאין זה נקרא כל כך מצוה שתוכל להיעשות על ידי אחרים, שהרי אחרים אינם מחוייבים לטפל באב]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ ס״ג מהדו׳ תשס״א עמו׳ סז]

ד בעל תשובה שאביו מחלל שבת בפרהסיא, ומבקש לשבת סנדק אצל הנכד, אף על פי שמעיקר ההלכה אין איסור ליתן לו לישב סנדק, ובפרט אם על ידי כך יקרב אותו שיחזור גם הוא בתשובה, מכל מקום נכון וראוי שהבן יעשה הכל לשכנע את אביו בלי שתהיה מחלוקת, שדבר חשוב הוא להביא גדול בתורה לישב כסנדק, ויכבד את אביו בעמידה לברכות, שהרי הסנדק משפיע על התינוק לקדושה וטהרה ויראת ה׳, ואם ישב אדם חילוני כסנדק ישפיע השפעה לא טובה על הרך הנימול, ולכן אף שמעיקר ההלכה אין בזה איסור, יש לעשות כל השתדלות למנוע זאת בדרכי נועם. [ולענין קריאת שם התינוק על שם הסבא שהוא חילוני, ראה להלן]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ ס״ד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד סח]

ה מנהג הספרדים ברוב המקומות לקרוא את שם בנם על שם ההורים גם בעודם בחיים. ולכתחילה יש להקפיד לקרוא את הבן הראשון על שם אבי הבעל, ואת הבן השני על שם אבי האמא. ולכן אם יש חילוקי דעות בין הבעל לאשתו לגבי קריאת שם התינוק, שהאשה רוצה שיקראו את הבן על שם אביה, והבעל רוצה שיקראו לתינוק על שם אביו, הדין עם הבעל. [אך בעדות שנהגו להקדים לקרוא על שם אבי האשה, הדין עם האשה]. אולם אם אבי הבעל מוחל על כבודו לטובת אבי האשה, יכולים לקרוא הבן הראשון על שם אבי האשה. וכל שכן אם אבי האשה הוא תלמיד חכם, שיש בזה עשה דכבוד התורה. ואם אבי הבעל בחיים ואבי האשה נפטר, רשאי הבעל בהסכמת אביו לקרוא התינוק על שם חמיו, אבי האשה, להקים לו שם בישראל, והבן השני יקראו לו על שם אבי הבעל. וכן המנהג. ובכל אופן צריכים ליזהר מאד שלא יעשו מחלוקת ומריבה בענין קריאת השם לתינוק, ובאופן של חילוקי דיעות ישאלו חכם ויקבלו עליהם לעשות ככל אשר יורה להם. ואצל האשכנזים לא נהוג לקרוא שם התינוק על שם זקנו כשעודנו בחיים, ונוהגים גם כן לקרוא התינוק תחלה על שם אבי האשה, ונהרא נהרא ופשטיה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ ס״ה]

ו אם הבעל הוא מבני עדה שלא נהגו לקרוא שם בניהם על שם ההורים בעודם חיים, והאשה מבני עדה שקוראים הבנים על שם אבותיהם, יכולים לקרוא את הבן הראשון על שם אבי האשה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ ס״ו מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד עח]

ז מי שקרא שם בנו הנולד לו בעת ברית המילה, על שם אביו, ואביו הזקן הקפיד מאד, ואמר שבגלל הדבר הזה הוא מעביר את בנו מנחלתו, ולבל יוסיף לראות פניו עוד, יען שזלזל בכבודו, והבן התנצל שעשה כן בשגגה, ולא אבה אביו הזקן לשמוע, מותר לשנות את שם הבן [כגון בשעת הפדיון] לצורך השלום. אך אין לעקור שם הראשון לגמרי, אלא יהיה טפל לשם החדש שינתן לו עתה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ ס״ז מהדו׳ תשס״א כרך ב׳ עמ׳ עח]

ח בעת שהאב קורא שם לבנו בשעת המילה, וקוראו על שם הסבא [אביו של אבי הבן], מותר לו להזכיר את שמו בלא שום תואר, אף שמזכיר שם אביו בפניו, שיש בכך כבוד לאביו שקוראים הנכד על שמו. ובודאי האב מוחל ושמח על כך. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ח ס״ח]

ט אם ההורים החליטו לקרוא לבן הראשון בשני שמות, גם על שם אבי הבעל וגם על שם אבי האשה, יש להקדים תחלה את שם אבי הבעל. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ ס״ט]

י אם יש ויכוח בין ההורים על קריאת שם הבן הראשון, ישנה אפשרות לקרוא לבן שם אחד שמשמעותו שני שמות. כגון אם שם אבי הבעל מאיר ושם אבי האשה אורי, אפשר לקרוא לבן ״שניאור״, שמשמעותו שני-אור. כי אורי ומאיר אור הם. [ילקו״י כאו״א פח׳ ס״י]

יא הרוצה ליתן שם לבנו אחר פטירת אביו ואחיו, יש לו להקדים לקרוא על שם אביו, דכבוד אביו עדיף טפי. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף יא מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד פא]

יב אם שם אביו כשמות אנשים רשעים המפורסמים ברשעותם, כמו נמרוד, עשיו, וכדומה, יתחמק מלקרוא לבנו בשם כזה, אלא יקרא בשם קרוב לשמו של אביו, או בשמות של אנשים צדיקים וחסידים כאברהם יצחק ויעקב, יוסף, משה אהרן דוד ושלמה, י״ב השבטים, וכיוצא. ויעשה כן בחכמה שלא לפגוע באביו להרחיקו יותר ממסורת ישראל. ובעל תשובה שנולד לו בן, ואביו שהוא מחלל שבת מבקש לקוראו על שמו, ושם אביו הוא כשמות הצדיקים והחסידים, יכול לקרוא לנכד על שמו בלא כל חשש, ויתכוין לקוראו על שם הצדיקים הקרואים בשם זה. ומותר לקרוא בשם אלכסנדר, שהרי מצינו בשמעון הצדיק שהורה לבני דורו לקרוא בשם זה לכבוד אלכסנדר מוקדון.[ילקו״י שם סי״ב]

יג מותר לקרוא לבנו ולבתו באותו שם בשינוי מועט, כגון לבנו יוסף, ולבתו יוסיפה, או לבנו ליב ולבתו ליבא, וכיו״ב. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף יג מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד פו]

יד מי שאביו נפטר, ושמו דניאל, ונולדה לו בת ראשונה, ורוצה לקרוא לה על שם אביו ״דניאלה״ יש אומרים שנכון להמנע מזה. ויש שקוראים לבת ב׳ שמות, כגון דניאלה- ברכה. ומכל מקום מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף יד]

טו הדבר ברור שמותר לקרוא את שם בנו הנולד לו בשם ״יהודה״ או ״שמואל״, ואין חוששין לצוואת רבי יהודה החסיד, וכן פשט המנהג. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף טו]

טז אין ראוי לקרוא לבן בשם שאינו מורגל בפי הבריות, שיש לחוש שהבן יצטער משם זה כשיגדל. ואם שם הסבא הוא שם שאינו מורגל בפי הבריות, יקרא לבנו בשם הדומה לשם הסבא, או שיקרא לו בשני שמות. ולכן אשה ששמה גווהר, ובניה רצו לקרוא לבנותיהם על שמה אך חששו מפני ששם זה אינו שם מקובל כל כך, יש לייעץ להם לקרוא לבנותיהם בשמות מרגלית, פנינה וכדומה, שזו המשמעות בעברית לשם גווהר. [ילקו״י שם פרק ח׳ סט״ז מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד צ׳]

יז יש מי שאומר שהרוצה לשנות את שם המשפחה, ואביו מתנגד לזה, יש לו לשמוע לאביו, אם לא ניחא ליה שינוי שם המשפחה. ולכן הרוצה לשנות שם המשפחה מאיזה סיבה, ובפרט אם הוא שם שאינו רגיל בפי הבריות, יש לו לפייס דעת הוריו עד כמה שיוכל, וישנה את השם באופן שיהיה קרוב לשם הקודם, כדי שלא לפגוע בהם. [ובעיקר שינוי שם משפחה אין בזה קפידא כל כך כמו בשינוי שם פרטי]. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ח סעיף יז]

יח אף על פי שאין איסור מעיקר הדין לקרוא לבנו בשם לע״ז, מכל מקום בודאי שעדיף יותר לקרוא בשמות מהתנ״ך, או בשמות הצדיקים והגאונים, [אפילו בשם של גאון שעדיין חי]. אולם אם קוראים לתינוק על שם הסבא או הסבתא, והם נקראים בשם לע״ז, כמו גיטל, או ווידאל, אין שום מניעה מלקרותם כך. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ח סי״ח מהדו׳ תשס״א עמ׳ צא]

יט מן הראוי והנכון שאדם לא יקרא לבנו בעת המילה בשם שהוא כשמות הגויים, דאף שאין בזה איסור מעיקר הדין, מכל מקום אין ראוי לעשות כן. ומכל מקום אם אביו נקרא כשם של הגויים, והוא אדם כשר אלא שנקרא כן על שם אבותיו, מותר לבנו לקרוא לבן הנולד לו כשם אביו, אך טוב יותר שיקרא לו בב׳ שמות, כדי שהילד לא יצטער כשיגדל בגלל שמו שהוא כשם של עכו״ם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף יט מהדו׳ תשס״א כרך ב׳ עמ׳ צא]

כ אשה שתרמה פרוכת לבית הכנסת, ורשמה עליו שם גיות שלה, יש מי שאומר שהנכון הוא להסיר השם מהפרוכת, ואם קשה להסיר הכתב בלא שיהיה הפסד וקלקול לפרוכת, יתפרו יריעה קטנה שתכסה את השם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף כ מהדו׳ תשס״א עמ׳ צג]

כא מן הראוי להקפיד שלא לקרוא על שם מי שנפטר צעיר, או על שם מי שנהרג או נפטר במיתה משונה. ולכן אם הסבא נפטר צעיר ורוצים לקרוא לנכד על שמו, הנכון הוא לקרוא לו בשני שמות, דהיינו שיוסיפו לו שם מן המקרא. ואף שמצד עיקר הדין אין שום מניעה לקרוא על שם מי שנהרג וכדומה, ובפרט על שם תלמיד חכם שנפטר בגיל העמידה, דאף שלא הגיע לזקנה ושיבה, אין שום מניעה לקרוא על שמו, מכל מקום נכון וראוי לקרוא לו בשני שמות, ושם הנפטר יקראו בשם השני.[ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף כא]

כב המקיים מצות יבום ונושא את אשת אחיו [שלא השאיר אחריו בנים], אין צריך לקרוא את שם הבן הנולד לו על שם אחיו הנפטר, ואדרבה יש שמקפידים בזה משום רוע המזל, אם אחיו נפטר בקיצור ימים ושנים. אך יכול לקרוא בב׳ שמות, על שם אבי הבעל, ועל שם האח שנפטר בלא שנים. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף כב מהדו׳ תשס״א כרך ב׳ עמוד צז]

כג אם אביו או אמו מבקשים ממנו שלא יחלוץ ליבמתו אלא אם כן תתן לו סכום עבור החליצה לא ישמע להם, ואפילו אם מתו אין בזה משום מצוה לקיים דברי המת. וכן אם הבן רוצה ליבם והאב מתנגד ורוצה שהבן יחלוץ, אין הבן מחוייב לשמוע לאב, ויקיים מצות יבום שהיא עדיפא ממצות חליצה גם בזמן הזה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף כג]

כד הקורא את שם בנו על שם אח אביו או אח אמו, כיון שעושה כן מפני כבוד אביו או אמו, יש בזה מצות כיבוד אב ואם. וכל שכן אם קורא לבנו על שם אבי אביו, או אבי אמו, ששייך בזה מצות כיבוד אב ואם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף כד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמ׳ צט]

כה מי שטעה וקרא לבנו כשם עצמו, אין בכך כלום, שמצינו כן אצל הגאון מליסא שאביו היה שמו יעקב, וקרא לבנו יעקב. וכן מי שהיו לו הרבה בנות, ובטעות קרא לבתו בשם שכבר אחת מבנותיו נקראה באותו שם, אין בכך כלום. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ח סעיף כה]

כו יש הנוהגים לקרוא שם של ממזר [בעת קריאת השם במילה] בשם ״כידור״. ויש שכתבו שאין לנהוג כן, שנמצא שאנו מלבינין את פניו כל ימי חייו, שנקרא על שם רשע. ולכן אף שמפרסמים בעת המילה שהוא ממזר, מכל מקום אפשר לקרוא את שמו בשם אחר, ולא בשם כידור. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף כו מהדו׳ תשס״א כרך ב׳ עמוד קא]

כז מותר לקרוא לבנו על שם אביו שנפטר, אפילו אם השם הוא כשם חמיו ייבדל לחיים, ואין בזה קפידא. ואף אם אשתו מתנגדת לזה, אינו צריך לחוש לזה. [כיבוד או״א פרק ח׳ סכ״ז]

כח מי שחלה והוסיפו לו שם, אחר שהבריא [והחזיק בבריאותו ל׳ יום] יש לקרוא לו בב׳ השמות. ולאחר פטירתו יש לכתוב על המצבה את ב׳ השמות, וכן בהשכבה ובלימוד סדר המשניות והתהלים על שמו. ואם חלה והוסיפו לו שם ומת מאותו חולי, אין צריך לכתוב על המצבה את השם שהוסיפו לו, וכן באמירת ההשכבה וכו׳ אין צריך להוסיף את השם שהוסיפו לו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף כח מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קכא]

כט תינוק שחלה ונדחית מילתו, אין לקרוא לו שם עד שיבריא וימלוהו. ואם עבר חודש, יש נוהגים שהאבא עולה לתורה וקורא לו שם. ויש שממתינים בכל אופן עד המילה. ואם הוא בכור ועורכים לו פדיון הבן טרם מילתו, יקראו שם בעת הפדיון. וילד שאין מלין אותו מפני שמתו אחיו מחמת מילה, נותנים לו שם בעת העלייה לתורה. [שם פרק ח׳ סעיף כט]

ל תינוק שנפטר קודם שקראו לו שם, יש לקרוא לו שם, כדי שירחמוהו מן השמים ויחיה בתחיית המתים. ואם התינוק נפטר קודם שלושים יום ללידתו, אין אומרים עליו קדיש, ולא השכבה, ואין שום אבלות נוהגת עליו, ואין מנחמים קרוביו. [כיבוד או״א פרק ח׳ סעיף ל]

סימן רמ – באיזה אופנים אין חיוב לשמוע לאביו

[פרק ט׳]

א נחלקו בפוסקים אם שייך מצות כיבוד אב ואם בדבר שאינו לצורך תועלתו והנאתו של האב, וכגון שאומר לו אל תקנה שדה פלונית או בית פלוני, אם יש בזה מצות כיבוד אב ואם, או לא, ודעת רוב הפוסקים, שאין בזה מצות כיבוד אב ואם, וכן עיקר לדינא, ואין הבן חייב לשמוע לאביו ובפרט במקום שיש לו צער, או שהדבר קשה לו. אבל בסתם לא ימנע מלקיים ציווי אביו. וממדת חסידות בכל אופן יש לחוש למלא את רצונם, ובפרט דיש אומרים שאי קיום בקשת ההורים הרי זה חוסר מורא מפניהם, שהוא כסותר דבריהם. [והיינו, דאף שאין בזה משום מצות כיבוד אב ואם, מכל מקום יש בזה מצות מורא].[שם פרק ט׳ ס״א]

ב יש מי שאומר דאם האב ציוה את הבן לאיזה דבר שאין לאב הנאה ישירה ממנו, אבל אם הבן לא יקיים ציווי האב יהיה לאב צער גדול מזה, בזה לכולי עלמא יש מצות כיבוד אב ואם. ויש אומרים דבכל גוונא כל שאין לאב הנאה ישירה מהדבר אף אם יהיה לו צער אין חיוב לציית לאביו מצד כיבוד אב ואם. ונראה להחמיר כסברא ראשונה. [ואמנם אם ציוה אותו אביו שלא ישא אשה פלונית, אין בזה מצות כיבוד אב אף שיש לאבא צער מזה, אחר שיש לבן צורך רב בנישואין אלה, וגם הוא דבר שקשה שהבן יוותר על רצונו. וראה להלן מה שכתבנו עוד בענין התנגדות האב לנישואי הבן]. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט ס״ב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קיב]

ג אם ציוה לו אביו שלא יטבול במקוה מחשש שהבן יצטנן, או שציוה עליו שלא למול את בנו בעצמו מחשש שלא ימול היטב, מאחר שאין בזה תועלת ישירה לאב בעצמו, מעיקר הדין אין כאן מצות כיבוד אב ואם. ומכל מקום אם רואה שאביו או אמו מצטערים ודואגים על בריאותו אם יטבול בחורף, יש לו לשמוע להם, כדי שלא לגרום להם צער. אף אם על ידי כך יצטרך לבטל מנהגו לטבול קודם התפלה. [וגם אין לבן צורך כל כך בזה]. ואם נהג כן ג׳ פעמים, נכון שיעשה התרה על שנהג כן ג׳ פעמים ולא אמר ״בלי נדר״, [שאילו היה יודע שיגזור עליו אביו שלא ישבול בצונן, היה אומר בפירוש בלי נדר]. ויתפלל בלא טבילה. ולפי מנהגינו היום שהכל עושים התרה בערב ראש השנה ובערב יום הכפורים, ומוסרים מודעה שכל מנהג שינהגו יהיה בלי נדר, יש לומר דאף התרה אין צריך. אך טוב שיעשה התרה. [ילקו״י שם פ״ט ס״ג מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קיג]

ד אם הבן נוהג להחמיר בכמה ענינים ועושה זאת מתוך חומרא וחסידות להתקדש במותר לו, ואביו מצוה עליו שלא יחמיר בזה, מעיקר ההלכה אין בזה מצות כיבוד אב ואם. ואם הבן רוצה לקיים מילי דחסידות, ואביו רוצה למונעו מחמת שחושש לכבודו, שעל ידי הנהגת המילי דחסידות מרגיש בהתנשאות הבן עליו וכדומה, אין לבן לזלזל ח״ו ברצון אביו, ולכן אם מקיים את המילי דחסידות ישתדל שלא יעשה אותם בפני אביו ובידיעתו. וכל שכן שלא יצער אותו, ולא יענה לו או יתנהג עמו בעזות, שבשביל מילי דחסידות עלול הוא לקבל ח״ו קללה דארור מקלה אביו ואמו, ותמורת הברכה למילי דחסידות יצא שכרו בהפסדו. [ילקו״י שם פרק ט׳ ס״ד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קטו]

ה הרגיל להתפלל בנוסח ספרדי, ואביו ציוהו לשנות את תפלתו לנוסח ספרד, אין צריך לשמוע לו.[ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ ס״ה מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קיז]

ו אם הבן רוצה להתענות ביום הפטירה של אמו [יאר-צייט], או תענית בערב ראש חודש, או לטבול בצונן קודם התפלה, והוריו חוששים לבריאותו ומצוים לו שלא יתענה, ומצטערים מכך, ישמע להם. ואם התענה ג׳ פעמים תענית שאינה חובה, כגון תענית ערב ראש חודש וכיוצא בזה, צריך לעשות התרה על מנהגו הטוב, קודם שיבטל מנהגו. וימנע מהחומרא

ההיא, כרצון הוריו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ ס״ז. מהדו׳ תשס״א עמ׳ קיז. הליכו״ע ח״ח]

ז הרוצה לתרום כלייה לאחד מקרוביו, ואביו מונע בעדו, ואביו יצטער מכך אם יתרום את הכלייה, יש אומרים שאסור לו לתרום את הכלייה עד שאביו יתן את הסכמתו. ויש חולקים ואומרים שמותר לו לתרום כליה לקרובו, ובפרט לבנו או לאשתו, אף בלא רשות אביו. והנכון הוא שיפציר באביו על ידי רבנים ותלמידי חכמים שישפיעו עליו לתת את הסכמתו לכך, אחר שבזמן האחרון לא שכיח סכנה כל כך בתרומת כליה. ויש בדבר הצלת נפשות, כשאין אפשרות אחרת. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ ס״ז מהדו׳ תשס״א עמ׳ קכ]

ח אשה מבוגרת שיש לה בת נשואה, וחלתה במחלת כליות, והיא זקוקה לטיפול בדיאליזה [כליה מלאכותית], ויש אפשרות שהבת תקבל את אמה לביתה ותטפל בה, ואז האם תאריך ימים יותר, ויש אפשרות שהאם תלך לבית החולים מספר פעמים בשבוע ותקבל שם טיפול, אך טיפול זה פחות טוב מבחינה איכותית מאשר הטיפול שתקבל בביתה, והבעל מתנגד להביא את חמותו לביתו, אין להכריחו להכניס את חמותו להתגורר בביתו, ועל האשה לכבד את רצונו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט ס״ח מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קכג]

ט בן שהתחיל לחגור גרטל בתפלה, והאב מתבייש מזה שלועגים לו שבנו נעשה משונה, וכגון שהוא מעדות המזרח שכל גדולי ישראל לא עושים כן, יש לחוש בזה משום מורא אב, אם יש בדבר בזיון לאב, ולכן נכון שישמע לאביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ ס״ט]

י אם שציותה לבנה שלא יצא בלילות לאסוף צדקה מחמת סכנה, אך המציאות היא שאין שם סכנה כלל, וטעות גמורה בידה, אין על הבן חיוב לקיים ציווי זה, אך ישתדל לעשות כן בלא שאמו תדע על כך, כדי שלא לגרום לה צער. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ ס״י]

יא אם אביו מבקש ממנו דבר שאין לו שום הנאה ותועלת, ואמו מבקשת ממנו דבר שיש בו תועלת והנאה עבורה, כיבוד אם קודם לכיבוד אב. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף יא]

יב אף אם האב לא ביקש דבר במפורש, אם הוא צרכי גופו צריך לעשות עבורו, אך אם הוא אינו צרכי גופו מעיקר הדין אינו חייב, אף שיודע שיהיה לאב נחת רוח בקיומו. ומ״מ טוב שיעשה כן עבור אביו, שכל שגורם לאביו נחת רוח מקיים בזה מצוה. [שם פ״ט סעי׳ יב]

יג אם האב ביקש ממנו דבר שאין לאב הנאה ישירה ממנו, יש להסתפק אם מותר לבן לומר לאביו בפירוש לא, או שיש לחוש בזה משום לא יסתור את דבריו. [ומכל מקום אינו מחוייב לשמוע לו לעשות רצונו, אחר שאין בדבר הנאה ישירה לאב]. ונראה דאין לו להשיב לאביו לא בפירוש, אלא ישתוק, או שיאמר לו שישקול את בקשתו, או שיתייעץ בדבר. [שם פ״ט ס״ג]

יד מי שהיה קורא קריאת שמע, ובאמצע קריאת שמע אמר לו אביו שילך להביא לו איזה חפץ מהעלייה או מהחדר הסמוך, יגביה מעט את קולו בעת שקורא קריאת שמע, כדי שאביו יבין שהוא עסוק במצות קריאת שמע. ואם הוא נמצא בפרשה שניה, יכול לרמוז לאביו שהוא באמצע קריאת שמע, ואחר שיגמור הקריאת שמע יעשה רצונו. ומכל מקום עדיף יותר שגם בפרשה שניה לא ירמוז, אלא יגביה מעט את קולו כדי שאביו יבין שהוא באמצע קריאת שמע. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף יד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קכט]

טו אם היה הבן קורא קריאת שמע ואביו נכנס לחדר, לא יאמר לו שלום, שבזמן הזה הכל מוחלים שלא להפסיק באמצע קריאת שמע וברכותיה לומר שלום לאביו או לרבו. אבל צריך לעמוד מפניו מלוא קומתו אף באמצע קריאת שמע, וכמבואר לעיל. ובן שחזר בתשובה ואביו עדיין חילוני שאינו שומר תורה ומצוות, ונכנס אביו באמצע שהבן קורא קריאת שמע, ואם הבן לא יאמר לו שלום, לא יבין שהוא מפני שעוסק בקריאת שמע, באופן כזה אין הכי נמי יאמר לו שלום אפילו באמצע קריאת שמע. [כיבוד או״א פ״ט סעיף טו]

טז אם הבן קרא קריאת שמע שעל המטה, ובירך ברכת המפיל, ואביו מדבר אתו, רשאי לענות לאביו מפני כיבוד אב ואם, [שהרי מעיקר הדין מותר לדבר אחר ברכת המפיל. והוא רק חומרא שטוב להחמיר ולא לדבר אחר ברכת המפיל, ובמקום צורך, כגון לענות לאביו וכדו׳, ינהג כפי עיקר הדין]. ואין צריך שיחזור לקרוא קריאת שמע פעם נוספת. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט סעיף טז]

יז אם הבן רוצה לישא אשה שאינה צנועה, וממשפחה פחותה, ויש לאביו צער ועגמת נפש מנישואיו שיהיו עם הנערה ההיא, ומצוה האב על בנו לבל ישאנה, חייב לשמוע בקולו. כי בנישואיו עמה גורם להוריו צער ובזיון, ונאמר ארור מקלה אביו ואמו. וכן מצינו בתורה שציוה יצחק אבינו את יעקב אבינו שלא יקח אשה מבנות כנען מפני שהיו רעים וחטאים עם מדות מושחתות, ולכן אמרה רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת, (והוא הדין לכל שבעה עממים), וישמע יעקב אל אביו ואל אמו. אבל אם היא אשה כשרה וצנועה כשאר בנות ישראל הכשרות, אפילו אם ציוהו אביו בפירוש לבל ישאנה, אינו חייב לשמוע לאביו. ואפילו אם נפטר אביו לבית עולמו אחר שציוהו על זה, אין לחוש בזה משום מצוה לקיים דברי המת, אלא ישא אשה כשרה כראות עיניו. [שם פרק ט׳ סעיף יז]

יח מי שהוריו ציוו אותו שלא לישא אשה פלונית רק מפני שהיא מעדה מסויימת, אין לו לשמוע להם, אחר שנתברר לבן שהיא יראת שמים ובעלת מדות. וכן אב שציוה את בתו שלא תשא איש פלוני מפני שאינו ממשפחה מכובדת, וכדומה, אינה חייבת לשמוע בקולו, שאין בזה מצות כיבוד אב ואם. וכן אם האשה בעלת מדות טובות ויראת ה׳, אבל אינה מוצאת חן בעיני אביו או אמו, או שאביו טוען שאינה הגונה לבנו, ולדעת הבן אשה זו הגונה לו, אין לו לשמוע בקולם שלא לשאתה. אך יעשה זאת במתינות ובעצת חכם. [ילקו״י שם פרק ט׳ סעיף יח מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קלח]

יט בת ישראל שגזר עליה אביה בגזרת כיבוד אב לבל תינשא לפלוני שהיא חפצה בו, אחר שהוא מקפיד בדבר שיש בו משום צוואת רבי יהודה החסיד, והבת אינה רוצה להקפיד בזה, וכן בן שאביו ציוה אותו שלא ישא אשה פלונית מפני צוואת רבי יהודה החסיד, וכגון ששם הכלה כשם אמו של החתן, אינם צריכים לשמוע לקול האב. וחתן ששמו כשם חמיו, או כלה ששמה כשם חמותה, יוסיפו שם. ונכון שיוסיפו את השם שלושים יום קודם החתונה בעת העלייה לתורה, וישתמשו גם בשם החדש. [שם פ״ט סעיף יט]

כ אב שציוה לבנו לשאת את בת אחותו, והבן חושש מלשאתה אחר שהרופאים טוענים שהדבר מזיק לילודים, אין הבן חייב לשאתה, ובלאו הכי אין מצות כיבוד אב ואם בדברים שאין בהם הנאה ישירה לאב. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ ס״כ מהדורת תשס״א עמ׳ קמד]

כא אב שציוה על בתו לבל תנשא כלל כדי שתשרת אותו, והבת רוצה להנשא ולהביא בנים לעולם, אינה צריכה לשמוע לו כלל. וראוי לייעץ לבת שתבקש לה מנוח אשר ייטב לה, ותינשא לאיש הגון אשר תחפוץ בו, ואין לה לחוש למצות כיבוד אב ואם בכל כיוצא בזה. ומכאן מוסר השכל לאיש אשר במקום שישתדל לקיים המצוה להשיא את בתו על ידי נדוניה ומלבושים נאים, הוא מצווה עליה לבל תנשא לאיש, שגדול עונו מנשוא. וצפוי לו עונש מהקב״ה, כי צערא דגופא לא ניתן להימחל. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף כא]

כב אב שציוה לבנו שישא אשה בגלל ממון, והוא רוצה בבת טובים, לא ישמע לאב. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף כב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קמז]

כג אבא המבקש מבנו שלא ישא אשה בצעירותו, כדי שיעזור לו במסחר, או כדי שיוכל למלאת כריסו בש״ס ובפוסקים, אין לבן לשמוע לאביו בזה, אלא עליו להזדרז לישא אשה בגיל עשרים לערך. ואפילו אם רבו או ראש הישיבה שלו אוסר עליו להינשא בגיל עשרים, אין לו לשמוע לו בזה, דבזמן הזה שאפשר ללמוד תורה גם אחר הנישואין בכולל, וגם רבה הפריצות ברחוב, יש להזדרז להנשא, כדי ללמוד בתורה בטהרה. ומי הוא זה אשר יקח על עצמו אחריות כבדה כזו למנוע בחור מלהנשא בצעירותו. [שם פ״ט סעיף כג]

כד אב שציוה לבנו שלא יתן לבתו [נכדתו] נדוניא כראוי, והוא רוצה ליתן לה נדוניה כראוי, הוי כאילו אומר לו לעבור על המצוה ואינו צריך לשמוע לו. [ילקו״י שם פ״ט סעיף כד]

כה כבר נתבאר לעיל שאם אביו ואמו חולים, וצריך הבן לשמשם, ומצא שידוך הגון ומתנים עמו שיעבור לדור במקום אחר, ואם לא יקבע דירתו במקום אחר לא יתנו לו אשה משם, רשאי להניח כבוד הוריו ולעסוק במצות פריה ורביה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף כה]

כו מי שאביו זקן או חולה, ויש לבן בת צעירה, ואביו מבקש ממנו שישלח אותה אליו לעזור לו בעת חוליו, וגם האב צריך לבתו שתעזור לו, ראוי להקדים את אביו ולשלוח את בתו לעזור לו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף כו מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קנט]

כז בחור הרוצה לישא גיורת המתנהגת כשורה, ונתגיירה בבית דין הגון, ואביו ואמו מוחים בדבר מפני כבוד המשפחה, אינו מחוייב לשמוע להם. אך ירבה עליהם רעים, תלמידי חכמים, שישכנעו את ההורים להסיר את התנגדותם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף כז]

כח אמר לו אביו לגרש את אשתו, אינו צריך לקיים מצותו. ואם בא אליו בטענות של הלכה [וכגון שהוא טוען כנגדה בעניני צניעות וכדומה], יעשה שאלת חכם אם אסורה לו לפי הדין. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף כח מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קסא]

כט אם אביו ציוהו שלא יהיה ערב עבור הלוואות, צריך לשמוע בקולו. [ילקו״י שם פ״ט ס כט]

ל אבידה הנמצאת בחוץ לארץ, שאין על האדם חיוב להשיבה כיון שמצוה זו כרוכה באיסור יציאה לחוץ לארץ, והאב נמצא בחוץ לארץ, ומבקש מבנו לבא אליו לזמן מסויים, והבן יצא לחו״ל, מחוייב לטפל בהשבת האבידה, אפילו אם יאמר לו אביו שלא יטפל בענין, דאחר שהגיע לחו״ל מחוייב במצוה זו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ ס״ל]

לא אם ציוהו אביו לעשות דבר שאינו לכבודו בפרהסיא, כגון בן גדול שנצטוה על ידי אביו לעשות מעשה נערות לרכוב על מקל בחצר, והבן מתבייש לעשות כן, אין צריך לשמוע לו, כיון שאין זה כבודו.[ילקו״י כיבוד או״א פ״ט סעיף לא מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קסג]

לב מי שאביו או אמו ציוו אותו שלא יגדל את זקנו, אלא יגלחנו, והבן רוצה לגדל זקן בגלל שחושש להפוסקים המחמירים בגילוח הזקן אף במכונה חשמלית, וקשה לו להתגלח בסם, אינו מחוייב לשמוע להם. ומכל מקום ילך אצל חכם כדי שיפייס את דעת הוריו שיסכימו לזה בלב שלם. אך אם יש צער להורים בזה, והוא רוצה להחמיר שלא להתגלח במכונה חשמלית, יש להורות להתגלח בסם, ולא לגרום צער להוריו. וכן אם הבן רוצה לגדל זקנו מפני שרוצה לנהוג מדת חסידות כמו שנהג האר״י ז״ל, ומפני שזקנו לא גדל יפה מבקשים ממנו הוריו שיגלח בסם או במכונה, ויש להם צער מזה אם הבן לא יגלח, ישמע להוריו. [שם פרק ט׳ סעיף לב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קסד]

לג מי שאביו ציוה אותו שלא יגדל פיאות ארוכות, בהיות שאין המנהג כן אצל הספרדים וחושש שילעגו לו שבנו נעשה משונה, צריך לשמוע לאביו, אם הוא בגדר בזיון לאביו, ויש לאביו צער בדבר.[ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף לג מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קעד]

לד אב שציוה על בנו לגדל פרע שער ראשו [בלוריית] אין צריך לשמוע לו, ואם האב מצטער מכך שבנו מגלח את כל שער ראשו באופן שאינו עושה כמו כולם, ופעמים אף מתבייש מזה, יש לצדד שצריך לשמוע לאביו לגדל מעט משער ראשו מכנגד פניו, ולסמוך על מנהג העולם להקל. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט סעיף לד, מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קנו]

לה אין לבן לדחוק באביו שיתן לו כסף לצרכיו, שאין זה משורת דרך ארץ. וכן בזמן שהבן נושא אשה לא ידחוק בהוריו לתת לו כרצונו, אלא מה שיתנו יקח בסבר פנים יפות, ויתן תודה להוריו על כל סך שנותנים לו. [וזה נסיון קשה לכמה בחורים]. ואם האב רוצה ליתן ממון לבן, והאם מצטערת מכך, וזה רצונו של האב, יש אומרים שמותר לבן לקבל המעות, ואין בזה מצות כיבוד אם, אך יפייס את דעת אמו ואחר כך יבקש ממון מאביו. ויש אומרים שאם יש לאם צער מזה, צער אמו עדיף על כבוד אביו. [ילקו״י שם כרך ב׳ עמ׳ קעט]

לו אם הבן אינו יכול לזון את עצמו והאב בעל יכולת, חייב האב ליתן לבנו מדין צדקה, לפי ממונו. ואם הבן יכול להתפרנס ממעשה ידיו או משא ומתן, הוי כאילו יש לו קרן כדי להתפרנס ואז אין על האב חיוב לזונו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט סעיף לו מהד׳ תשס״א כרך ב׳ עמ׳ קפא]

לז יש מי שאומר שאם יש לאבא איזה מסחר, ורוצה הבן לעסוק באותו מסחר וגורם צער ובזיון לאביו, מחוייב על פי הדין שלא להתעסק במסחר זה, או שיצא לעיר אחרת. [שם סל״ז]

לח מי שנטל ממון מהוריו בלא רשותם, חייב להשיבו להם, או שימחלו לו בפירוש. וראוי ונכון לבקש מחילה מההורים אם השתמש בממון שנתנו לו לצורך מסויים ועשה בו שימוש אחר. ואם הבן היה קטן באותה עת שקיבל את הכסף, אין צריך להשיבו להם. וכן בן קטן שגנב כסף מאביו או מאמו בהיותו קטן [פחות מבר-מצוה] מן הדין פטור מלשלם אפילו לאחר שיגדל. ואינו חייב אפילו לצאת ידי שמים. ומכל מקום ממדת חסידות טוב שיתן איזה סכום לכפרתו, ושב ורפא לו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף לח מהדו׳ תשס״א עמ׳ קפא]

לט אמא החפצה לעזור לבנה שהוא אברך ישיבה ותורתו אומנותו, ולסייע בידו מידי פעם בפעם מכספי מעשר כספים שלה, ואם האב ידע מזה הוא יתנגד שהאם תתן כסף לבנה, אחר שהאב אינו מבין בשכלו את הערך של בן ישיבה שתורתו אומנותו, אין לאמא ליתן לבנה כסף בלי ידיעת האב, שכל מה שקנתה אשה קנה בעלה, וכל כספי האשה שייכים לבעלה, וממילא אסור לה לתת לבנה כסף בלי ידיעת בעלה, מחשש גזל. ובפרט שמעשר כספים לדידן אינו חיוב גמור על פי ההלכה אלא מצד מנהג ישראל קדושים. אבל אם בעלה נותן לה כסף בפירוש על דעת שתעשה בכסף זה כחפצה בלא שום הגבלה ותנאי, או שהבעל מסכים שדמי הביטוח לאומי יהיו אך ורק בשביל האשה, מותר לאשה ליתן לבנה מכסף זה אפילו בלי ידיעת בעלה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף לט עמוד קפד]

מ אם אביו או אמו מצטערים שבנם ישן בסוכה, מאחר שחוששים שהבן יצטנן ויחלה [מחמת הצנה], הבן פטור מלישן בסוכה, ככל מצטער שפטור מן הסוכה. שכשם שאין אדם ישן בביתו במקום שהוא בניגוד גמור לרצון הוריו, והם מצטערים בכך, כך הדין בסוכה, דתשבו כעין תדורו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט ס״מ מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קפד]

מא אם מצות כיבוד אב ואם כרוכה בצער, דהיינו דבכדי לקיים מצוה זו הבן יצטרך להצטער, אין הצער פוטר אותו מחיוב המצוה, שאין פטור של מצטער אלא בחיוב ישיבה בסוכה, שנאמר בה תשבו, ודרשו רז״ל שהוא כעין תדורו, אבל לא בשאר המצוות. ולפיכך אב זקן הזקוק שיטפלו בו כל הזמן, ועל ידי כך הבן יצטרך להיות זמן רב עם אביו, וזהו צער גדול וממושך בשבילו, אף על פי כן מחוייב בזה מצד כיבוד אב ואם. אך יכול לעשות כן גם על-ידי שליח. אולם אם כיבוד אב ואם גורם שיפול למשכב ויחלה, פטור מקיום מצוה זו, כשאין אפשרות לעשות כן על ידי שליח. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף מא]

מב ואמנם אם ציוה אותו אביו לעשות איזה דבר שאינו נוגע באופן ישיר לאב [שדוקא מאכילו ומשקהו הוא נוגע באופן ישיר לאב], ויש בדבר זה צער לגוף מחמת כיבוד אביו, אין חיוב על הבן לשמוע לקול אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט סעיף מב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קצא]

מג אם קיום מצות כיבוד אב ואם גורמת למתיחות בינו לבין אשתו, והדבר גורם להפרעה בשלום בית, פטור מלקיים המצוה, כשאי אפשר לו לקיימה על ידי שליח. ומכל מקום ירבה בדברים עם אשתו בחשיבות קיום מצות כיבוד אב ואם, ויפציר בה שתסכים שיקיים מצוה יקרה זו. [וראה לעיל פרק ב׳ לענין לשלוח את הוריו למושב זקנים]. וישתדל שלא להגיע לבית הוריו יחד עם אשתו, אך הוא עצמו יבקר אצלם להפיס את דעתם. [ואם יש עימות בין אשתו להוריו, לא יכעס על אשתו, אך ראוי לו להשתיקה בנחת ולומר לה לנהוג כלפיהם בדרך ארץ, כדי להפיס את דעת אביו ואמו]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף מג מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רצא]

מד אם האמא מצוה את בנה לעשות איזה דבר, והאבא מצוה את בנו לעשות גם כן איזה דבר לצורכו, חייב הבן לעשות כציווי אביו, ויסביר לאמו בדרך ארץ, שעל פי ההלכה הוא מחוייב לשמוע לאביו, שגם היא חייבת בכבודו. ואף בקום ועשה יעבור על ציווי אמו בשביל ציווי אביו. ואמנם כשהבן רואה שכל כוונת אביו שאומר לו שלא יכבד את האם הוא משום שנאה ומריבה שיש לו עמה, לא ישמע לאביו. ואם נתגרשה מאביו, כבוד שניהם שווה, ולאיזה מהם שירצה יקדים. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף מד]

מה הקדימה האם וציותה את בנה לשרתה, ובטרם מילא הבן את חפצה ציוהו האב לשרתו, יקדים את האב לאם. ויש לצדד דאף אם התחיל לעשות רצון אמו, ואביו ציוהו לשרתו, יפסיק ויעשה רצון אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט סעיף מה מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד קצט]

מו מה שאמרנו שאביו קודם זהו רק לענין כיבוד, אבל אם אביו ואמו באו לבקש ממנו מזון ולבוש, ולאב אין ולבן יש, אך יש לו רק בשביל אחד מהם יתן בתחלה לאמו, ואחר כך אם ישאר לו מכספי מעשר או צדקה, יתן לאביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף מו]

מז אם אביו ציוה לו שילך עם אורח פלוני לשוק להדריכו בקניית איזה חפצים, או שיעזור לפלוני באיזה ענין, ואמו אומרת לו שילך למקום אחר להביא לה דבר שהיא צריכה לו לגופה עצמה, צריך לקיים בתחלה דברי אמו, מאחר שציווי אביו אינו בדבר ששייך להנאתו הישירה של האב. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט סעיף מז מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד ר׳]

מח אמר לו אביו שיעשה לו מלאכה שאין האשה חייבת במלאכה זו לעשות לבעלה, [כמבואר בש״ע אבן העזר סימן פ׳], ואמו אמרה לו גם כן לעשות לה אותה מלאכה בשבילה, יש אומרים שגם באופן כזה יש לו להקדים את אביו. ויש חולקים. [שם פרק ט׳ סעיף מח]

מט מי שעשה דבר אשר ציותה עליו אמו, ושאל אותו אביו מדוע עשית כך ומי אמר לך לעשות כן, והבן משער שאם יאמר לו שכן ציותה עליו אמו, יכעוס עליה אביו, ויגרום למריבה ביניהם, לא יאמר לו שאמו ציותה עליו. ומותר לו לשקר, שאין איסור לשקר בשביל שלום בית, או בשביל לקיים מצות כיבוד אם באופן כזה. [ילקו״י שם פ״ט סעיף מט]

נ על הבן להזהר שלא לספר להוריו דברים המצערים ומעציבים אותם, כשאין להם צורך שידעו מכך. וכן אב שלקה במחלה הידועה רחמנא ליצלן, אין לבן להודיעו, אחר שהדבר יגרום לו צער רב. [ולא דמי לציווי אביו להעירו שכתבנו לעיל שיקיים מצותו, שכאן הידיעה על מצבו הרפואי תגרום לו צער גדול]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף נ מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רלט]

נא מצות ישיבה בארץ ישראל אין ערוך אליה, שהיא שקולה כנגד כל המצוות שבתורה, ובמיוחד כשהכוונה להתיישב בארץ ישראל לשם מצוה, ולקיים בה את כל המצוות התלויות בארץ. ולכן מצוה להדריך בחורים לעלות לארץ ישראל ללמוד בישיבות הקדושות שבארץ, ולהשתקע כאן בארץ הקודש. ואפילו אם ציוו אותו אביו או אמו שלא לעלות לארץ ישראל לא ישמע להם. ומכל שכן שהזוכה כבר להתיישב בארץ ישראל וציוו אותו אביו או אמו לרדת לחוץ לארץ להתגורר עמם ולעזור להם, שאין לו לשמוע להם, כי מצות ישוב ארץ ישראל גם בזמן הזה, דוחה למצות כיבוד אב ואם. ובפרט שגם הוריו מצווים לעלות לארץ ישראל. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף נא. יחוה דעת ח״ג סי׳ סט עמ׳ ריט]

נב מותר לרדת לחוץ לארץ כדי לקבל את פני אביו או אמו ולחזור לארץ ישראל. ולענין לצאת לחוץ לארץ להשתטח על קברי אבותיו, נכון יותר להמנע מזה, כי הלימוד שילמד לעילוי נשמת הוריו שוה פי כמה מעלייה לקברם בחוץ לארץ. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט סעיף נב]

נג אם אביו שולח אותו לערוך קניות בשוק במקום שיש שם נשים בבגדי פריצות וכדומה, והבן נכשל בהסתכלות במראות אסורות, ואינו יכול ליזהר בזה, אינו צריך לשמוע לאביו בזה, ויכול להמנע מקיום מצות אביו. וישקול בדעתו אם הוא עצמו היה נצרך ללכת לשוק אם היה נמנע מללכת לשם בשל הפריצות, שאם לא היה נמנע מללכת לשוק, גם לצורך אביו לא ימנע מללכת לשם. ואמנם מותר לו לקנות מירקן במחיר יקר יותר, וישלם ההפרש מכיסו, אם יש לו. ואם אין לו יקח מכספי מעשר בעבור מצות כיבוד אב ואם. [ילקו״י כיבוד אב ואם פרק ט׳ סעיף נג, מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רמד]

נד הורים שאינם שומרי תורה ומצוות, ועושים סעודה לכבוד יום נישואיהם במסעדה שאינה כשרה, ומבקשים מבנם שישתתף באירוע לכבודם, אסור לבן לשמוע בקולם בזה, כיון שאין לבן להכנס למסעדת טריפה משום חילול ה׳. אבל אם המסעדה עומדת תחת השגחת רבנות מקומית, אף שאינה למהדרין, מותר לבן להכנס לשם [בלא לאכול מהמצרכים שיש בהם חששות]. [ילקו״י כיבוד אב ואם פרק ט׳ סעיף נד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רנב]

נה אב המבקש מבנו שיבוא לנישואי אחיו, והחתונה מתקיימת בתערובת אנשים ונשים יחדיו, ואף יושבים בבגדי פריצות וכדו׳, ואין המשפחה מוכנה לעשות מחיצה, אין הבן צריך להשתתף בחתונה, ויסתפק בזה שיגיע לחופה בלבד. והדבר ברור שאם יש שם ריקודי תערובת חייב לעזוב את המקום מיד אחר החופה, ופעמים שעליו להמנע מלהגיע בכלל לחופה, כדי למנוע חילול ה׳ שיראו יהודי ירא שמים נמצא במקום כזה. ויעשה שאלת חכם שידון בכל מקרה לגופו. [ילקו״י כיבוד או״א פ״ט סע׳ נה מהדו׳ תשס״א כרך ב׳ עמ׳ רנב]

נו מי שאחיו נושא אשה בנישואין הנערכים על ידי רבאי רפורמי, והאבא מבקש מבנו לבוא ולהשתתף בשמחת אחיו, הדבר פשוט שאין שום חיוב על הבן מדין כיבוד אב ואם לשמוע לאביו ולבוא להשתתף בחתונה, ויסביר להוריו שיש בדבר חילול ה׳ שיהודי ירא שמים משתתף בנישואין כאלה. ואין להניח לרב רפורמי לברך ברכה אחת מברכות הנישואין תחת החופה, או בסעודות שבע ברכות, ואם בירך אין ברכתו כלום, ואין לענות אמן אחר ברכתו, שהרי הוא כופר בהשי״ת. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף נו, תשס״א עמ׳ רנא]

נז תלמוד תורה גדול מכיבוד אב ואם, ולכן מי שהוריו דורשים ממנו ללמוד בישיבה תיכונית, אין לו לו לשמוע בקולם, ויעדיף ללמוד בישיבה גבוהה, שעוסקים בה בתורה במשך כל שעות היום. ואין בזה ביטול מצות כיבוד אב ואם, שגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם, וכמו ששנינו ״ותלמוד תורה כנגד כולם״. ובפרט שכיום הישיבות הקדושות הם המצילות את הנוער מירידה רוחנית, וגם על-ידי שילמד בישיבה קדושה, וכל עסקו יהיה רק בתורה, תהיה לו הצלחה גדולה יותר בלימודו, והמציאות מוכיחה שבענין תלמוד תורה בבקיאות ובפלפול ובסברא, יש הצלחה רבה בישיבות שכל

עסקם רק בתורה, מאשר בישיבות תיכוניות שעוסקים גם בדברים אחרים. ומכל מקום אם הדבר אפשרי נכון להשתדל לעשות כן על ידי השפעה של רבנים חשובים ותלמידי חכמים על ההורים ולפייסם בדברים, כדי שהדבר ייעשה גם ברצונם, ולהודיעם גודל מצות תלמוד תורה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף נז. יחוה דעת ח״ג סי׳ עה עמ׳ רמד. וח״ה סי׳ נו]

נח בן הרוצה לעקור ממקומו וללכת למקום אחר כדי ללמוד תורה, ויש צורך להעביר לשלטונות את הסכמת הוריו כדי שיתנו לו דרכון לשהות באותה ארץ, חייבים ההורים לחתום לשלטונות עבור בנם, כדי לאפשר לו ללמוד בישיבה קדושה. [שם פרק ט׳ סעי׳ נח]

נט אין לאב להפריע לבנו בעניני לימוד תורה, ולכן אם הבן רוצה להמשיך את לימודיו בכולל לאחר נישואיו, אין לאבא למנוע זאת ממנו, ומצוה עליו לסייע בידיו מבחינה כספית עד כמה שידו מגעת, כדי לאפשר לו להמשיך בלימודו. ואבא המבקש מבנו שימשיך את לימודיו בכולל, והבן נמשך לעסקנות ציבורית, בעזרה לזולת ואחזקת ישיבה וכדומה, הנה אף על פי שאין כאן מצות כיבוד אב ואם, מכל מקום מן הראוי לבן לקבל מוסר אביו, להשקיע את עצמו אך ורק בתורה, שאין לך דבר גדול יותר מלימוד תורה. אך אם ניסה והשתדל לעסוק אך ורק בתורה ולא עלתה בידו, יתייעץ עם רבותיו קודם שיעזוב את לימודיו בכולל ויצא לעסקנות ציבורית. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף נט]

ס הורים המבקשים מבנם שיתגייס לצבא, ובאים מטעמים אידיאלוגיים, או מבקשים ממנו שילך לכל הפחות לישיבת הסדר וכדומה, אין לבן לשמוע לקולם, שאין לך דבר גדול יותר מתלמוד תורה, ויעדיף ללמוד בישיבה קדושה מאשר בישיבת הסדר. ובלאו הכי מי שקבע עצמו להיות תורתו אומנותו, פטור מללכת לצבא כנודע. [שם פרק ט׳ סעיף ס]

סא בן הרוצה ללמוד בישיבה מחוץ לעיר ועל ידי כך יתבטל ממצות כיבוד אב ואם, והוריו מתנגדים לכך, והבן סבור שבישיבה שמחוץ לעיר ילמד יותר בהתמדה, או שילמד שם בדרך נכונה ובסברות ישרות, בודאי שאינו חייב לשמוע בקול הוריו, כי אין אדם לומד אלא במקום שלבו חפץ, ותלמוד תורה כנגד כולם. ובפרט במקום שהדבר יפריע לבן להתעלות בלימוד התורה אם לא יקיים בעצמו הוי גולה למקום תורה. אולם אם הוריו דורשים זאת כדי שיוכל לשמשם, וכגון שהוריו חולים וזקנים ואין אפשרות שאחרים יטפלו בהם, יעשה שאלת חכם, ובפרט אם הוא בן יחיד, כי דרכיה דרכי נועם.[ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף סא מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רעב]

סב אבא המבקש מבנו שיעיין בדברי האחרונים, והבן נפשו חשקה בלימוד הגמרא והראשונים בלבד בלא להסתכל בדברי האחרונים, אף על פי שאין אדם לומד אלא בדרך שלבו חפץ, מכל מקום אין לו להתעקש בדבר זה, ואדרבה יראה ברכה יותר בעמלו, אם לאחר שילמד את הסוגיא הדק היטב בהבנה ובמתינות, עם הראשונים, יעיין גם בדברי האחרונים. וזהו שימוש תלמידי חכמים שבזמנינו, ותורה נקנית בחבורה. ולא יבצר שימצא איזו סברא בעיונו בדברי האחרונים. [ילקו״י כיבוד או״א פרק ט׳ סעיף סב]

סג מי שהיה עוסק בתורה ונזדמן לפניו מצות כיבוד אב ואם, יעשה המצוה ויחזור מיד לתורתו. אבל אם קיום מצות כיבוד אב ואם מונע ממנו את עצם תלמודו, ובגלל קיום מצוה זו נמנע ממנו מללמוד בישיבה או לקבוע עיתים לתורה, יניח כבוד אביו ואמו ויעסוק בתורה, דגדול תלמוד תורה יותר מכיבוד אב ואם. וכן אם האב קורא לבנו שלומד מחוץ לעיר שיבא לשמשו, אין לבן לבטל תורה ולבא מעיר לעיר כדי לטפל באביו. ואמנם אם האבא מבקש מבנו שיטפל בו באופן חד פעמי, ועל ידי כך הבן יצטרך לבטל את השתתפותו בשיעור תורה קבוע, אם אי אפשר לקיים מצוה זו על ידי אחרים, יבטל מלימודו ויעסוק בכבוד אביו, אחר שמצוה זו הגיעה לידו. ומיד אחר שיסיים את העסק בכבוד אביו, יחזור לתלמודו. [ילקו״י הל׳ כיבוד אב ואם פ״ט סעיף סג מהדר׳ תשס״א כרך ב׳ עמוד רעו]

סד כבר נתבאר שאם היה האב עושה איזה מלאכה, והבן לומד תורה, והאב ביקש ממנו את עזרתו, אף שהאב הוא עם הארץ, יניח תלמודו ויעשה המלאכה עבור אביו, אם ביקש ממנו או שצריך את עזרתו. ואמנם אם הבן רוצה ללמוד בישיבה והאב מצוה עליו לעזור לו באופן קבוע בחנותו, אינו צריך לשמוע לאביו. ואם הבן יודע שהאב כשיהיה בטל יעסוק במעשים ודיבורים רעים, הנכון הוא שהבן יתחמק בכל מיני תירוצים מלעזור לאביו, ולהניחו לטרוח במלאכה כדי שלא יחטא באותה שעה. [והוא מצד אפרושי מאיסורא]. ואם האב אומר לו לך ועסוק בלימוד התורה ואני עושה מלאכה שאתה עושה, יעסוק הבן בתורה אף על פי שבני אדם יחשבו שהוא מבזה את אביו. ואפילו לא אמר לו לך ועסוק בתורה אלא האב חס על בנו שלא יטרח, ישמע לאביו, ואפילו אם האב מתכוין לבייש את בנו ולומר שהוא שוקט ואני טורח. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ט׳ סעיף סד]

סה אב המוחה ביד בנו וגוזר עליו שלא יתמנה לדיין, והבן ראוי לכך, אינו מחוייב לקיים גזרתו. וכן אם הבן רוצה לקבל עליו עול הרבנות, ואביו מתנגד למוסד הרבנות, אף אם יש לו פרנסה אחרת אין צריך לשמוע לאביו, כל שיכול להרים קרנה של תורה. [שם פ״ט סע׳ סה]

סו מי שהיה רוצה להתפלל בבית הכנסת שמתפללין שם יותר בכוונה, ואביו או אמו מוחים בידו, אין צריך לשמוע להם. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק ט׳ סעיף סו]

סימן רמ – להפריש את אביו מעבירה

[פרק י׳]

א ראה את אביו שעובר על דברי תורה, או אפילו על דברי חכמים ודברים שאסורים רק מדרבנן, לא יאמר לו עברת על דברי תורה, אלא יאמר לו אבא כתוב בתורה כך וכך, כאילו הוא שואל ממנו, ולא כמזהירו, והוא יבין מעצמו ולא יתבייש. והדין בזה גם באמו, שאם ראה אותה עוברת על איזה איסור, יאמר לה כנז׳. ואם אביו עם הארץ וראהו עובר על דברי תורה, ואינו מבין על ידי הרמז הנז׳, יאמר לו: מעשה שהיה באדם אחד שעשה כך וכך ואמר לו החכם שדבר זה אסור. ונמצא שהבן מספר לפני אביו מעשה. ואם האב והבן חזרו בתשובה, והבן צריך ללמדו כיצד לנהוג, מותר לומר בצורה ישירה כדי שהדברים יובנו היטב. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק י׳ ס״א מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רפה]

ב אם אביו עובר על איזה איסור במזיד, אף שיודע שהדין אסור, יש אומרים דבזה אין הבן צריך לומר לו מאומה. ואם יש סיכוי שאם יעיר לאביו בצורה מכובדת, אביו יקבל את התוכחה, יעיר לאביו בינו לבין אביו, כמו שיש מצוה להוכיח את החילוניים בימינו באופן שמקרב אותם ומראה להם את המתיקות שבשמירת התורה והמצוות. ולכן אם רואה את אביו מסתכל בקביעות בסרטי תועבה בטלויזיה, או בעיתונים חילוניים, ויכול להסביר לו בנחת עד כמה הדבר מזיק לנפש האדם, ואביו שומע אותו בכובד ראש, אין הכי נמי הנכון הוא שיעיר לאביו בצורה מכובדת להצילו מן החטא. אבל אם אביו אינו מבין שיש צד איסור בהסתכלות בטלויזיה, ולא יקבל ממנו, ימנע מלהוכיחו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק י׳ ס״ב]

ג אם היה אביו מפרש דבר שמועה בטעות, לא יאמר לו לא תלמד כך, אלא יאמר לו כך וכך שמענו.[ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק י׳ ס״ג מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רצ]

ד אב שטועה בהלכה, מותר לבן לעשות מעשה בפניו כמסיח לפי תומו, כדי שאביו יזכור ההלכה, באופן שלא ניכר שחולק על אביו. וכגון, באב שמת לו אחד מבניו, וטעה וקרע מיושב, מותר לבנו לקרוע בפניו מעומד, כדי לרמוז לאביו שצריך לחזור ולקרוע מעומד. ואם האב מחמת צערו לא הבין את הרמז, יראה לו את ההלכה מתוך ספר, כאילו שואל אותו היאך הדין. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק י׳ ס״ד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רצ]

ה בן השומע את אביו או את אמו המדברים דברי חול בשבת, והוא בקי בהלכה שאכן דבר זה אסור לדבר בו בשבת, יאמר להם בלשון שאלה, האם לא למדנו שאסור לדבר דברי חול בשבת, כאילו הוא שואל ממנו, ולא כמזהירו, והוא יבין מעצמו ולא יתבייש. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק י׳ ס״ה מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רצא]

ו אם שומע שהוריו מדברים לשון הרע, אפילו אומרים אמת, מלבד שמוזהר מלקבל לשון הרע, צריך גם למנוע אותם מזה. אך יזהר שיהיה בדרך כבוד, ושלא לומר להם שהם עוברים על דברי תורה, אלא יאמר להם בלשון שאלה, האם אין בדבר חשש לשון הרע. וכן אם שומע את הוריו שמשבחים אחד בפני שונאיו, הרי הוא בכלל אבק לשון הרע, שזה גורם שיספרו בגנותו של אותו אחד. ואם הוא מרבה לספר בשבחו, אפילו שלא בפני שונאיו אסור, כי על ידי זה רגיל בעצמו לגנותו בסוף, לומר: חוץ ממדה רעה זו שיש בו. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק י׳ ס״ו מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רצב]

ז המדבר לשון הרע על אביו או על אמו, מלבד שעובר על כמה לאוין ועשין [המפורטים בספר החפץ חיים] עובר גם על מצות עשה דכיבוד אב ואם, ועובר על ״ארור מקלה אביו ואמו״. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק י׳ ס״ז מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רצה]

ח המדבר לשון הרע על אחיו הגדול או על בעל אמו, או על אשת אביו, בכל אלו עובר גם על מצות עשה דכיבוד. [ילקו״י הל׳ כיבוד אב ואם פ״י ס״ח מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד רצה]

ט אבא המבקש מבנו לעבור על איזה חשבון או על מכתב שכתב, והבן מצא טעות בחשבון או בכתיבה, לא יאמר לו אבא טעית, אלא יאמר לו יש כאן טעות. [שם פרק י׳ ס״ט]

י אם שמע לאחד שמדבר דברי גנאי ורכילות על אביו או אמו, ומחמת שהצר לו מאד על כבודם גילה לאביו ולאמו מה שדיבר עליהם אותו אחד, גם זה בכלל רכילות. אלא אם כן עושה כן לתועלת כדי שאביו ידבר עם אותו אחד שיחדל מלדבר אודותיו. [ילקו״י שם פ״י ס״י]

יא אב המוכיח את בנו על איזה מעשה שעשה, והאב טועה בבן, אין לבן לומר לאביו: זה אינו אמת, וכדומה, אלא יאמר לו בלשון מתונה, כגון, יש לי לומר דברים המצדיקים את דרכי, ויעמיד את האמת על בוריה בלשון מכובדת וכן יכול לומר לו שאין העובדות כמו שהוא סבור, ואין זה בכלל לא יסתור את דבריו. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק י׳ סעיף יא]

יב אם אביו ישן ותפילין בראשו, יש אומרים שחייב להעירו. ועדיף לבקש מאחרים שיעירוהו, כיון שהוא בגדר אנוס. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק י׳ סעיף יב עמוד רצז].

יג ראה את אביו עובר על דברי תורה, והבן יכול למונעו מכך אם יכנו, יש אומרים שמותר לבן להכותו בלא להוציא דם כדי למונעו מעשיית האיסור. אולם בזמן הזה חלילה להכות שום אדם כדי למונעו מעשיית איסור, אלא יש להוכיח רק בדרכי נועם. ודברי חכמים הנאמרים בנחת, הם נשמעים.[ילקו״י

סימן רמ – מצות כיבוד אב ואם במקום שיש עבירה

[פרק יא]

א אמר לו אביו לעבור על דברי תורה, בין מצות עשה בין מצות לא תעשה, ואפילו מצוה דרבנן, לא ישמע לו. ולא רק אם מצוה אותו אביו סתם לעבור על דברי תורה, דפשיטא שלא ישמע לו, דזה הוי רשע, אלא גם אם מצווה אותו לעבור על דברי תורה לצורכו והנאתו האישית, וכגון להאכילו וכדומה, **לא ישמע לו.** [ילקו״י הל׳ כיבוד אב ואם פרק יא ס״א]

ב לפיכך אם צוה אותו אביו שלא ימחול לאדם פלוני עד זמן קצוב, או שלא ידבר עמו, והבן רוצה להתפייס מיד ולעשות עמו שלום לולי ציווי אביו, לא ישמע לאביו. אך מן הראוי שיעשה זאת בחכמה שלא להכעיס את אביו על פניו בהראותו אהבה וחיבה עם איש ריבו. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יא ס״ב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שא]

ג אם ציוה אותו אביו שלא ידבר עם פלוני מפני שגרם לו צער גדול עד שחלה ומת בגלל הצער הזה, אינו רשאי למחול על כבוד אביו. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יא ס״ג]

ד ראה את האבידה ואמר לו אביו אל תחזירנה, לא ישמע לו, אלא יחזיר האבידה לבעליה, שנאמר, איש אמו ואביו תיראו, ואת שבתותי תשמרו אני ה׳. כולכם חייבים בכבודי. שאף על פי שאמרתי לך ירא את אביך, אני אדון לשניכם. והדברים אמורים כשאמר לו אביו עסוק בכבודי להביא לי איזה דבר, ולא כיוון דוקא שיעבור על דברי תורה, שאם אמר לו אל תחזיר את האבידה כדי לעבור על דברי תורה, בודאי שלא ישמע לו. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יא ס״ד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שג]

ה היה עסוק במצות כיבוד אב ואם באיזה דבר, ובאה לידו מצות השבת אבידה, פטור מלהשיבה, שהרי העוסק במצוה פטור מן המצוה, שאמירת האב כאן לא מעלה ולא מורידה, אלא אין מוטלת עליו כלל מצות ההשבה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יא ס״ה]

ו מי שציוה את בנו שלא לקיים מצוה דלא רמיא עליה [דהיינו, שאין חיוב על האדם לקיים את המצוה, רק אם עושה אותה מקיים מצוה], וכגון, מי שאמו ציותה עליו [בחוליה] שלא ישכיר את ביתו מכאן ואילך לשום אדם, ודר בו לפנים בשכירות שנה אחת תלמיד חכם ובעל מעשים, יש אומרים שמחוייב לקיים צוואתה, ואין בדבריה אלו משום אמירה לעבור על דברי תורה, דאף שטוב וישר להשכיר בית לתלמיד חכם כדי שיוכל ללמוד שם בהתמדה, מכל מקום אין זה חובה עליו ולא רמיא עליה כלל. ויש חולקים ואומרים דאינו מחוייב לשמוע לה לבטל מצוה אף שהיא אינה חיובית עליו, אלא מצוה קיומית. ובלאו הכי דעת רוב הפוסקים שבדבר שאין לאב הנאה ישירה ליכא מצות כיבוד אב ואם. ולכולי עלמא אם הבן צריך למעות השכירות, אין צריך, לשמוע לאמו, דמצות כיבוד אב משל אב ולא משל בן, וגם בדבר שאין לאב ואם הנאה ישירה ליכא חיובא דמצות כיבוד אב ואם. [שם ס״ו]

ז אשה שציותה לבנה שלא ישכיר את דירתו לשום אדם, ובא אחד לשכור הדירה, אינו מחוייב לשמוע לה. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יא ס״ז, מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שו]

ח מי שאביו ציוהו שלא יהא אפוטרופוס על יתומים, יש אומרים שחייב לשמוע לו [אפילו הם קרוביו]דהגם שלעסוק בצרכי יתומים הוי בכלל גמילות חסד, מכל מקום לא רמיא עליה דוקא. ויש חולקים. ולדינא נראה שמעיקר הדין כיון שאין לאב שום הנאה ישירה בדבר, אינו חייב לשמוע בקולו מדין כיבוד אב ואם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יא ס״ח]

ט אמר לו אביו שלא ילבש שחורים על פטירת אמו, ישמע לו, ובפרט שבלאו הכי ראוי ונכון שלא לשנות ממנהג ארץ ישראל, ואין ללבוש שחורים על פטירת אב ואם. ובפרט אם אביו מצטער מכך שבנו לובש שחורים על פטירת אמו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יא ס״ט]

י אמר לו אביו השקיני מים, ויש לפניו לעשות מצוה עוברת, כגון קבורת המת או הלויית המת, אם אפשר למצוה שתעשה על ידי אחרים, יעסוק בכבוד אביו. ואם אין שם אחרים לעשות המצוה יעסוק במצוה ויניח כבוד אביו. ואם האב מתכוין לזלזל במצוות לא ישמע לו בכל אופן. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יא ס״י מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שז]

יא מי שאביו ציוה אותו שלא יתענה תעניות חובה [כגון י״ז בתמוז ועשרה בטבת], מפני שלדעתו הוא חלש, והבן סבור שהוא יכול להתענות, אינו חייב לשמוע לאביו. [שם ס״י״א]

יב אמר לו אביו שלא ילמד תורה עם פלוני, לא ישמע לו. אך אם יש לאביו חשש שהחבר מבטל אותו או גורם לו ירידה ביראת שמים ובמדות, ויש לאבא צער גדול מזה, צריך לשמוע לו, כל שיש ממש בדברי האבא, ואינו מחליט כן על פי דמיונותיו. [וכיון שאין אדם רואה חובה לעצמו, מן הראוי שהבן יתייעץ עם חכם אם לשמוע לאביו במקרה זה או לא]. [שם פי״א, יב]

יג אם יש לאביו תרעומת וכעס על מחותנו בענין נדוניה וכדו׳, וגזר על הבן שלא ידבר עם חמיו או חמותו ולא ילך לביתם, אין לבן לשמוע בקולו ולהחזיק במחלוקת ולזלזל בכבוד חמיו, שהרי הוא כציוה לו לעבור על דברי תורה, ובפרט כשיש חשש להפרת השלום בבית. ומכל מקום יעשה הכל באופן שלא ירגיז את אביו, וירבה עליו ריעים אהובים להסביר לאביו שאינו יכול לשמוע בקולו בדבר זה.[ילקו״י הלכות כאו״א פרק יא סעיף יג]

יד אשה חולה ההולכת ברחוב בגילוי ראש, ומבקשת מבנה שיוליכנה לטיול בגן, יש מי שאומר שמותר לבנה לקחתה לטיול ברחוב, אף שנכשלת באיסור יציאה לרשות הרבים. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יא סעיף יד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שטז]

טו אשה חולה שמבקשת מבנה שיקח אותה לבית של בתה, כדי שתחלים שם, והבן יודע שעל ידי כך האם תחלל שבת, וגם תחזור לבית ברכב בשבת. יש מי שאומר שעם כל זה מותר לו לקחתה לבית של בתה. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יא סעיף טו עמוד שטו]

טז רופא שהוזעק להגיש עזרה בישוב הסמוך לגבול שיש בו חשש סכנה, והוריו חוששין לשלומו ומצווים אותו שלא יסע לשם להגיש עזרה, אין צריך לשמוע להם אם הסכנה היא קטנה. [ילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יא סעיף טז מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שטז]

סימן רמ – התנהגות האב עם בניו

[פרק יב]

א אסור לו לאדם להכביד עולו על בניו, ולדקדק עמהם על כבודו, ולהטריחם יותר מדי, כדי שלא יביא אותם לידי מכשול, אלא ימחול על כבודו, אף בלא ידיעתם, ויעלים עינו מהם כדי שלא להעניש בידי שמים, שהאב שמחל על כבודו כבודו מחול. ויזהרו ההורים שלא ידרשו מבניהם דברים שקשה להם לעשותם ויכשילום. ולכן אם האב צריך לאיזה שירות מבנו, וחושש פן לא ישמע לו, לא יאמר לו בלשון ציווי עשה לי כך וכך, אלא דרך עצה טובה. ואמנם יש לו לאב ליזהר שלא למחול על כבודו במקום שעלולים ללמוד ממנו לזלזל בכיבוד אב. וברור שאם לאחר שהאב מחל על כבודו, חזר בו ממחילתו, דשוב הבן חייב בכבודו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב ס״א מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שיז]

ב אין לאדם להטיל אימה יתירה בתוך ביתו, וצריך לומר כל דבריו לבניו ובנותיו בנחת ובלא כעס, ואין לך דבר שמקלקל את היחס בין האב לבנו כמו רוב מורא. [ילקו״י שם פי״ב ס״ב]

ג לעולם לא ישנה אדם בנו בין הבנים וישווה את כל בניו במאכל ומשקה ובכספים במתנה ובירושה. ואמנם מותר לאב לכתוב צוואה ולהוריש את רוב הנכסים שלו לבנו שהוא תלמיד חכם ושאר נכסיו לשאר היורשים שאינם תלמידי חכמים. ומן הראוי שהאב יסייע לבנו שלומד תורה בהתמדה, והיא זכות גדולה לאב שמסייע ביד בנו הלומד תורה. [ילקו״י כיבוד או״א פי״ב ס״ג מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שכב]

ד אותם המתנהגים עם בניהם כחברים, וחושבים בזה לעשות את הילדים עצמאיים, אינם נוהגים כהוגן, [שאם ינהג עמו כחבר, כשיצטרך להכות את בנו מכה רכה על ידו, הבן ישוב ויכה לאביו או לאחיו הגדול]. אלא יש ללמד את הילד הכנעה להוריו ולאחיו הגדולים ממנו. אולם את בניו הגדולים יחשיבם כאחיו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב ס״ד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שכח]

ה יזהרו ההורים שלא לקלל את בניהם אפילו בשעת רוגז ומריבה, כי על ידי זה הם מזיקים לעצמם ולילדיהם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב ס״ה מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שכה]

ו יש מי שאומר שאין לה לאמא לומר על בנה ״הריני כפרה עליך״ שיש לחוש בזה משום פתיחת פה לשטן. ויש שהליצו על הנשים הנוהגות כן, שאין בזה כל חשש. ולכן השומע את אשתו אומרת כן אין צריך למונעה מכך. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב ס״ו]

ז אין להפחיד את התינוק בדבר טמא, כגון לומר לו חתול או כלב יקח את זה התינוק, כי ברית כרותה לשפתים. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב ס״ז מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שכח]

ח צריך הבן ליזהר מאד שלא לריב ולקלל את אחיו ואחיותיו, שהרי גורם בזה צער להוריו, וגם לאחר פטירת ההורים יש ליזהר בזה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב ס״ח]

ט אסור לאב להכות את בנו הגדול, פן יתריס כנגדו, ויחזיר לו, ונמצא עובר על לפני עור לא תתן מכשול. והמכה לבנו הגדול או בתו הגדולה אמרו חז״ל (מ״ק יז.) שהוא חייב נידוי. וגם כיום אף שאין מנדין, אין לאב להכות את בנו או בתו הגדולים, או לקללם ולגעור בהם, שיש חשש שיתריסו כנגדו. ולאו דוקא בנו ״הגדול״ ממש, אלא הכל לפי טבעו של הבן, כל שיש לחוש שיתריס כנגדו בדיבור או במעשה. ואפילו אינו בר מצוה עדיין, אין ראוי להביאו לידי מכה אביו, או מקלל אביו, אלא ישדלנו בדברים. והחכם עיניו בראשו. [וכל שכן שיש ליזהר בזה כשהבן כבר נשוי]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב ס״ט]

י ואמנם רשאי אדם להכות מכה רכה את בנו הקטן כדי לחנכו, אך לא יכהו בשעת כעסו, כדי שלא יכנו יותר מן הראוי מחמת כעסו. וגם לא יכנו בשוט או במקל, ולא מכת אויב ואכזרי, אלא ברצועה קטנה. ועצה טובה למי שהוא כעסן שלא יכה את בנו מיד בשעה שעשה דבר רע, אלא ימתין עד שתשוב חמתו, ואז יכה אותו מכה רכה לשם חינוך. ואם יש לחוש שמא הקטן יתריס כנגדו בדיבור או במעשה, אין להכות גם בן קטן. וירבה לדבר עמו בנחת ובדברי תוכחה, ויקלסו באיזה מדה טובה שיש בו. ובכל אופן קטן פחות מבן חמש שנים אין להכותו כלל על שום דבר, והמכהו הרי הוא חוטא. אבל

אם נוגע בכלי הבית היקרים וכדו׳, והאב חושש שהכלי ישבר, או שהילד יינזק, ומכהו מכה רכה על כף ידו דרך הרתעה, אין בכך כלום, וזה מדרכי החינוך. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב ס״י]

יא יש מי שאומר שאף אם הבן ממושמע להוריו לגמרי, יש למצוא עילה להכותו להטיל בו מורא. אולם לדינא אין לסמוך על זה שכל המכה את בנו שלא לצורך גדול עונו מנשוא. [ובכלל זה המכים את נשותיהם, שגדול עוונם מנשוא, שאין זה דרך בני ישראל, ועל ידי כך מיפר את שלום הבית, ובסופו של דבר יגיעו לגירושין]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב סעיף יא]

יב ילד קטן שמפריע למהלך התפלה בבית הכנסת, מותר לאביו [או לאחד המתפללים] להשתיקו ברמז, אף באמצע קריאת שמע וברכותיה או באמצע תפלת י״ח. ואם הרמז לא עזר, מותר להכותו מכה רכה על כף ידו, כדי להשתיקו. אולם אסור לדבר בפיו כדי להשתיקו, אף שמטרידו בתפלתו. ורק ברמיזה או בדפיקה על השלחן, או שיכה מעט על כף ידו של הילד, מותר. ואם אין הרמיזה מועלת יכול לעשות תנועה בקול כדי להשתיקו, אך לא יפסיק בדיבור ממש. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב סעיף יב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמ׳ שלט]

יג ילד [שהגיע לחינוך] שחיילל שבת בטעות, צריכים לקבוע עמו זמן מה כרבע שעה ללמוד עמו ספרי מוסר כסדרן, ולהשריש בלבו יראת שמים, יראת העונש ושכר מצוה בעולם האמת. ולהסביר לו כי לא לעולם יחיה האדם. וברור שאם הלימוד הזה יתקיים, סוף ייטיב ויעלה מעלה ביראת שמים. וצריך להתפלל תמיד להשי״ת שהבנים יצליחו ביראת שמים. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יב סעיף יג מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שמ]

סימן רמ – מכבדו בחייו ובמותו

[פרק יג – וראה עוד בדינים אלה להלן בהלכות אבלות]

א חייב אדם לכבד את אביו ואמו גם אחרי מותם, ויש אומרים דאין חיוב זה אלא מדרבנן, ויש אומרים שגם לאחר מיתה חיוב כיבוד אב ואם הוא מן התורה. וכן עיקר.

ב עיקר הכבוד הוא לאחר מיתה לרומם כבוד אביו, כגון לקרותו אבא מארי, וכדומה, ולעשות לו נחת רוח לאחר פטירתו, באמירת קדיש, הדלקת נר נשמה ביום הפטירה, [ראה להלן הלכות אבלות, ובילקו״י אבלות סימן מ, ובילקו״י כיבוד אב ואם פרק יג ס״ז], ועריכת אזכרה ביום השנה, עלייה לתורה ביום השנה, וכיו״ב. [ילקו״י כיבוד או״א מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שמא]

ג אם הוא בתוך י״ב חודש לפטירת אביו, כשמזכיר דבר הלכה מאביו יאמר ״הריני כפרת משכבו״. וראה להלן בהלכות אבלות סימן לט. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג ס״ב]

ד בליל יום הכפורים מנהגינו לומר בעת הוצאת ספרי התורה השכבות לנפטרים, ולהורים שנשמתן עדן, וראה להלן בהלכות אבלות סימן לב. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג ס״ח]

ה אם האב ציוה על בניו לעשות איזה דבר אחר פטירתו לכבודו, והדבר כרוך בהוצאות, יש אומרים שהבנים חייבים לקיים צוואתו ולהוציא את ההוצאות מדמי הירושה, דאף שכיבוד אב ואם הוא מהממון של האב, וכאן הבנים הרי זכו בירושה ונעשה כממון שלהם, מכל מקום לגבי קיום צוואת האב צריכים הבנים לקיים צוואתו ולהוציא את דמי ההוצאות מממון הירושה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג ס״ט מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד שסה]

ו בכלל החיוב לכבד את אביו ואת אמו אחר פטירתם, הוא לשמור על אמירת קדיש כל י״ב חודש שאחר פטירתם, ובימי פקודת השנה. וראה להלן בהלכות אבלות. [כיבוד או״א פרק י״ג ס״י]

ז יש אומרים שכל דיני אבלות הנוהגים על אב ואם הם מדין כיבוד אב ואם, וממילא האב יכול לצוות לבניו שלא ישבו עליו שבעה ולא ינהגו עליו מנהגי אבלות. אולם אין ההלכה כדבריהם, ולפיכך אב שציוה לבניו שלא ישבו עליו שבעה וכו׳, אסור לבנים לשמוע בקולו, וחייבים לנהוג כל דיני אבלות המבוארים בהלכה. ואמנם לענין שמיעת כלי שיר והשתתפות בשמחה במשך הי״ב חודש על פטירת אב ואם, יש אומרים שבזה אם האב מחל על כבודו וציוה לבנו שלא ימנע משמחה במשך הי״ב חודש, והתיר לו להשתתף בשמחות וכדומה, או ללבוש בגד לבן חדש במשך הי״ב חודש, הבן רשאי לנהוג כן.[ילקו״י כיבוד או״א פרק יג סעיף יט]

ח מי שציוה על בניו לפני מותו שלא יאמרו עליו קדיש לאחר פטירתו, לא ישמע לו, וראה להלן הלכות אבלות סימן מא סעיף ד׳. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג ס״כ]

ט מי שהוריו בחיים, ורוצה לומר קדיש יתום על אחד ממכריו או קרוביו שנפטר בלא בנים, והוריו מתנגדים, ראה להלן בהלכות אבלות סימן מא סעיף א. [ילקו״י שם פרק יג סעיף כו]

י אם חל יום פקודת השנה בשבת, מתחילין לומר קדיש החל מערבית של ליל שבת הקודם, דהיינו קדיש על ישראל שאומרים אחר במה מדליקין, ואומרים קדיש כל השבוע עד סוף שבת שניה שהוא יום היאר-צייט. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג סעיף כז]

יא בן שהוריו בחיים, מותר לו לעבור לפני התיבה להיות שליח צבור, ואין לו לחוש שהוריו יקפידו עליו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג סעיף כח]

יב נהגו לעלות לקבר ביום השבעה, וביום השלושים, ולאחר אחד עשר חודש, וביום פקודת השנה.[ילקו״י כיבוד או״א פרק יג סעיף לו]

יג אם יש חיוב על הבן להיות שליח צבור בשנת האבל, ראה להלן בהלכות אבלות סימן לא סעיף א׳, ובילקוט יוסף על הלכות כיבוד אב ואם פרק יג סעיף לח.

יד נכון וראוי שגם האבל על אב ואם תוך ז׳ ימי אבלות, יעמוד כשליח צבור אף שהוא אבל בתוך שבעה. וראה בילקוט יוסף על הלכות אבלות סימן כט סעיף ד׳. [שם פי״ג סעיף מג]

טו כשיש כמה אחים אבלים, כיצד ינהגו לענין שליח צבור, ראה הלכות אבלות סימן לב.

טז אם חל יום פטירת אביו בשבת, אם להעדיף מפטיר או משלים, ראה בהלכות אבלות סי׳ מ.]

יז יש שנהגו ליתן לאבל תוך י״ב חודש לזמן ולברך ברכת המזון. [ילקו״י שם פרק יג סעיף מז]

יח מנהג הספרדים לעשות אזכרה לנפטר בליל סיום השלשים, ובליל סיום שנים עשר חודש. וטוב שתלמידי חכמים יאמרו דברי תורה ומוסר לעורר את הצבור לתשובה, ואחר כך עושים סעודה לעילוי נשמת המנוח. ויש שנהגו לעשות אזכרה גם בסיום האחד עשר חודש. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג סעיף מח מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תכד]

יט אם יש צורך מותר להקדים את הלימוד שעורכים בליל השלשים ליום העשרים ותשעה אחר הצהרים, וימשיכו קצת בלימוד בליל שלשים אחרי תפלת ערבית, וכן ביום פקודת השנה אפשר לעשות את הלימוד יום קודם, וימשיכו בלימוד קצת אחר ערבית של ליל פקודת השנה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג סעיף מט מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תכד]

כ יש הנוהגים להתענות בכל שנה ביום פטירת אב ואם, ומנהג טוב הוא. וראה להלן בהלכות אבלות סימן מ׳, ובילקוט יוסף על הלכות כיבוד אב ואם פרק יג סעיף נ.

כא אם חל יום השנה בשבת, המנהג להקדים ולערוך את האזכרה ביום חמישי בערב, וזה עדיף יותר מאשר לדחות את האזכרה ליום ראשון. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג סעיף נד]

כב מעיקר הדין מותר להשתתף בשמחת נישואין או בסעודת שבע ברכות, בליל יום הפטירה, וראה להלן בהלכות אבלות סימן מ׳, ובילקו״י על הלכות כיבוד אב ואם פי״ג סנ״ה.

כג יש מי שאומר שביום היאר-צייט אם מזכיר דבר הלכה בשם אביו, צריך לומר הריני כפרת משכבו. אך אין המנהג כן. [ילקו״י כיבוד או״א פי״ג סע׳ נו, מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמ׳ תלו]

כד בכל מנהגי יום השנה יש לילך אחר יום הפטירה, ולא אחר יום הקבורה, הן בשנה הראשונה והן בשנים שלאחר מכן. [וראה להלן בהלכות אבלות סימן לט, ובילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יג סעיף נט. מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תלח].

כה מי שמצאו אותו מת בלילה בדירתו, ולדעת הרופאים נפטר כמה שעות קודם לכן, וספק אם נפטר ביום או בלילה, מספק יש לקבוע את יום השנה ביום שלפניו, ולא לפי הלילה שלאחריו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יג סעיף ס מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תלט]

כו מי שציוה קודם מותו למסור את גופו למדע אחר פטירתו, כיצד הדין לענין אבלות וקדיש, ראה להלן בהלכות אבלות, ובילקו״י על אבלות סי׳ מט, ובילקו״י כיבוד אב ואם פי״ג סעיף סז.

כז ביום השנה נוהגים לעלות לקבר אב או אם, לומר שם פרקי תהלים וכו׳. וראה להלן בהלכות אבלות סימן מ׳, ובילקו״י הלכות כיבוד אב ואם פרק יג סעיף ע.

כח הלומד תורה והעלייה לקבר הוריו ביום פטירתם גורמת לו לביטול תורה, וכן מי שהוא זקן או חלוש והעלייה לקבר אבותיו קשה לו, רשאי להמנע מלעלות לקבר אבותיו.

כט מצוה גדולה על הבן להשתדל מאד להביא את הוריו שנפטרו בחוץ לארץ, לקבורה בארץ ישראל. וראה להלן בהלכות אבלות סימן נב סעיף ו. [ילקו״י כיבוד או״א פי״ג סעיף עה].

סימן רמ – כיבוד שאר קרובים

[פרק יד]

א חייב אדם לכבד את אשת אביו אף שאינה אמו, כל זמן שאביו קיים. וכגון שאביו גירש את אמו ונשא אשה אחרת, או שאמו מתה ואביו נשא אשה שניה, או שאביו נשא ב׳ נשים. וכן חייב אדם לכבד את בעל אמו אף שאינו אביו, כל זמן שאמו קיימת. ויש חיוב לקום מפניהם משנכנסו לתוך ד׳ אמותיו עד שיעברו מכנגד פניו. אבל לאחר מיתת הוריו אינו חייב בכבודם, ומכל מקום דבר הגון הוא לכבדם גם אחרי מות אביו או אמו. [שם ס״א].

ב היה אביו רשע ואשת אביו אינה רשעה, צריך לכבדה. ולדידן בלאו הכי חייבים לכבד גם אב רשע. ואף לאשכנזים יש להחמיר לכבד את אשת האב שאינה רשעה, אף שהאב רשע. ואם אשת אביו מרשעת, יש אומרים שאין חיוב לכבדה, אחר שחיוב כיבודה בא מריבוי. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד ס״ב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תסח]

ג אם אביו מוחל לבנו שלא לכבד את אשת אביו, יש להסתפק אם צריך לכבדה, ויש להחמיר מספק, ולכבד את אשת אביו גם כשאביו מחל. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד ס״ג]

ד הנשבע שלא לכבד את אשת אביו או את בעל אמו, יש להסתפק אם השבועה חלה כמו דין חצי שיעור. וכן יש להסתפק בנשבע שלא לכבד את אחיו הגדול, אם השבועה חלה או לא. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד ס״ד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תסט]

ה חייב אדם לכבד את אשת אביו גם שלא בפני אביו, ויש אומרים שאינו חייב לכבד את אשת אביו אלא דוקא בפניה, אבל שלא בפניה אינו חייב לכבדה, וכגון כשבא לעיר ומבקש איזה דבר, אינו צריך לתלות בכבודה. וכדומה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד ס״ה]

ו לא נתרבו בעל אמו ואשת אביו אלא לענין כיבוד, ולא לענין מורא. ולכן אין צריך לעמוד מפניהם כמלוא עיניו כמו באביו, וכן אין איסור לישב במקומם, או לסתור דבריהם, וכדומה. ומכל מקום המנהג שלא לקרוא להם בשמם בפניהם מפני כבודם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד ס״ו מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תע]

ז אם אשת האב מחלה על כבודה, כבודה מחול, דלא גרע מאמו שמחלה על כבודה. ואינו צריך לכבדה מדין כיבוד האב, אחר שגם האב מוחל. אבל אם האב אומר בפירוש שאינו מוחל על כבוד אשתו, יש ליזהר בכבודה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד ס״ז]

ח אם אמו מקפדת ודורשת מבנה שלא יכבד את אשת אביו, יש אומרים שאם היא נשואה לאביו [וכגון שאביו נשא ב׳ נשים], אין לבן לשמוע לאמו. אבל אם אמו גרושה, ודורשת מבנה שלא יכבד את אשת אביו, ואביו דורש שיכבד את אשתו, לאיזה שירצה יקדים. ויש אומרים דבכל אופן צריך לכבד את אשת אביו אף שאמו מקפדת, ואינו צריך לשמוע לה, ויש אומרים דבכל אופן ישמע לאמו. ונראה יותר דבכל אופן יכבד את אשת אביו, ואין חיוב לבן לשמוע לאמו שציותה לו שלא יכבד את אשת אביו. וישתדל לעשות זאת שלא בפני האם, ככל שהדבר מתאפשר לו, כדי שאמו לא תצטער. אולם לאחר פטירת אביו, אם אמו מתנגדת שיכבד את אשת אביו, ישמע לאמו. [שם פי״ד ס״ח מהדו׳ תשס״א כרך ב׳ עמוד תעב]

ט אם אמו נשואה לאחר [שאינו אביו], ואומרת לו השקיני מים, ובעל אמו אומר השקיני מים, שניהם שוים, ויכול להקדים לכבד למי שלבו חפץ. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד ס״ט]

י אם אמו מבקשת מים ואשת אביו מבקשת מים, אם אמו מגורשת מאביו, כבוד אמו עדיף. אבל אם אמו אינה מגורשת מאביו, וכגון שאביו נשא אשה שניה, יש אומרים שצריך להקדים כבוד אשת אביו על פני כבוד אמו, דאשת אביו הוא משום לתא דכבוד אביו. [והיינו באופן שאביו אומר לו בפירוש שיכבד את אשתו]. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד ס״י]

יא אשת אביו שנפטרה, או בעל אמו שנפטר, אינו חייב בכבודם כלל, דכיון שמתו דמי לנתגרשו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף יא מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תעה]

יב חייב אדם לכבד את אחיו הגדול ממנו, בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו. ואף שהאח הקטן תלמיד חכם יותר מהגדול, אפילו הכי האח הקטן צריך לכבד את האח הגדול. וגם הוא יכבדו בגלל תורתו. וכן חייב לכבד את אחותו הגדולה. וכן באחים תאומים צריך הקטן לכבד את האח שנולד לפניו. וכן חייב לפרנס את אחיו הגדול בתורת צדקה, או מכספי מעשר כספים, אם הוא עני ואין לו בנים שיפרנסו אותו. ואחים שיש להם אח שהוא תלמיד חכם ראוי שיחזיקו בידו כדי שיוכל לעסוק בתורה. ומלבד שיקבלו שכר טוב בעמלם ישאו ברכה מאת אביהם ואמם, שאין לך כיבוד אב ואם גדול מזה. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף יב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תער]

יג אין צריך לכבד את האח הגדול ככבוד אביו ואמו ממש, אלא שלא יבזהו בדברים, וכן לעמוד מפניו בעת שעולה לקרוא בספר תורה, וכדומה. אבל אין חיוב לכבדו כמו אביו ממש. ומן הדין אח קטן צריך לעמוד מפני אח גדול ממנו המגיע לידו תוך ד׳ אמותיו, אך רבים לא נהגו להקפיד בזה, ובפרט באחים צעירים, וסומכים על מחילת האח לכבדו בדבר הנראה כתמוה בעיני הבריות. [וכסברת הרב ערוך השלחן לגבי אביו]. וכן אין חיוב מורא מפני אחיו הגדול, ולכן מותר לקוראו בשמו, ולסתור דבריו, ולשבת במקומו הקבוע. ומכל מקום אם האח הגדול בן תורה יוסיף לו תואר ״רבי״ פלוני. וכשעולה לתורה האח הגדול, יעמדו לכבודו כל אחיו עד שיסיים קריאת התורה, וזה בכלל המצוה לכבד את האח הגדול. וכן המנהג. וכן יש לנהוג עם אחי האב, ואחי האם, ובעל האם, לחלוק להם כבוד. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף יג מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תפה]

יד יש אומרים שחיוב זה לכבד את אחיו הגדול, הוא לכל אחיו הגדולים ממנו. וכן לכל אחיותיו הגדולות ממנו, בין אח מאב ובין אח מאם. וכן הוא הן לפי הפשט והן לפי הסוד. ויש חולקים ואומרים שאין החיוב אלא באחיו היותר גדול מכולם ולא לכל אחיו הגדולים ממנו. והעיקר כסברא ראשונה.

[ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף יד. הליכות עולם חלק ח׳ עמוד קסד בהערה]

טו אם אחיו הגדול הוא עם הארץ, חייב לכבדו. אך אם הוא רשע ובעל עבירות, אין חיוב לכבדו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף טו מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תצב]

טז תלמיד חכם שאחיו הגדול ביזה אותו, ונידה הקטן לגדול, כדין עשה שנידהו לגדול, שכיון שאינו נושא פנים לתורה אינו עושה מעשה עמך ואינו חייב לכבדו. ומכל מקום אינו שבח לתלמיד חכם שינהיג עצמו לנדות. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף טז]

יז כיבוד אחיו הגדולים אינו נוהג אלא בפניהם. ויש אומרים שיש חיוב לכבד את אחיו הגדול גם לאחר מיתת ההורים. ויש חולקים ואומרים שאין חיוב לכבדו אלא בחיי ההורים, אבל לא אחר פטירתם. ונראה שדעת מרן להחמיר בזה. [ילקו״י כיבוד אב ואם פרק יד סעיף יז]

יח יש אומרים שאין לאדם לשדך את בתו הצעירה לפני הבכירה, ובפרט שהבת הצעירה חייבת בכבוד אחותה הגדולה. ויש אומרים שאין להקפיד בזה. ובפרט בשני אחים, שאין האח הקטן צריך להמתין עד שאחיו הגדול ישתדך, ויכול להקדימו. [ילקו״י שם פי״ד סעיף יח]

יט אם אחיו הגדול אומר לו השקני מים, ובעל אמו אומר לו השקני מים, אם שני האחים הם מאם אחת, יש לומר לאח הקטן, הנח כבוד אחיך הגדול ועסוק בכבוד בעל אמך, שאתה ואחיך חייבים בכבודו. ואפילו אם האחים הם משתי אמהות, והאח הגדול אינו חייב בכבוד בעל האם, מכל מקום כיון שבעל האם, חייבים בכבודו מן התורה, כבוד בעל האם קודם לכבוד האח. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף יט]

כ יש אומרים שחייב אדם בכבוד אבי אביו [הסבא] כל זמן שאביו חי, ויקרא לו סבא, ולא יקראנו בשמו, כי אם בתואר רבי פלוני, [אך אין חיוב כיבוד הסבא ככיבוד אב ממש]. ולאחר מות אביו יכבדנו על כל פנים בקימה והידור. וכשעולה לספר תורה יעמוד לכבודו, ולא ישב עד שיסיים את הקריאה, ואז יגש לנשק את ידיו, וכמו שנאמר ונגד זקניו כבוד. ולגבי אבי אמו ואֵם אמו [מכתא], יש לצדד שמעיקר הדין אין חיוב לכבדם. ומכל מקום לכתחלה ינהג בכבוד גם לגבי אבי אמו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תצז]

כא מותר מעיקר הדין לרפאות את זקנו בין על ידי הקזת דם, חיתוך אבר והוצאת קוץ וכדומה. והמחמיר בזה במקום שיש שם אחר שיטפל בזקנו, תבוא עליו ברכה. [שם פי״ד סכ״א]

כב אם ההורים אסרו על הבן לומר קדיש אחר הסבא, מפני קפידתם שלא יורע מזלם, ישמע להם.[ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף כב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תקה]

כג אם היה זקנו רשע ובעל עבירות, אין חיוב לכבדו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף כג]

כד אם אביו אומר לו השקיני מים, וסבו אומר לו השקיני מים, יש אומרים שיקדים את אביו, מפני שכבוד אביו עדיף. ויש אומרים שיקדים את סבו, מפני שהוא ואביו חייבים בכבוד הסב. וכן לענין כיבוד בסנדקאות, אם אביו מבקש מבנו להיות סנדק לבן הנולד לו, וגם סבו מבקש להיות סנדק, יש אומרים שיכבד את אביו ולא את סבו. ויש חולקים. ובמקומותינו שרוב האנשים נוהגים לכבד את האבא [אביו של אבי הבן] ולא את הסבא, אין לשנות מן המנהג. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף כד מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תקה]

כה חייב אדם לחנך את בניו ובנותיו הקטנים שיכבדו את הסבא והסבתא, וינהגו בהם כבוד. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף כה מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תקח]

כו אף שחייב אדם בכבוד אבי אביו, מכל מקום אינו חייב מיתה על קללתו, אלא לענין זה הרי הוא כאחד מישראל. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף כו מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תקח]

כז יש להסתפק אם יש חיוב לכבד את אביו של סבו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף כז]

כח מותר לאדם לחתום את שמו ולציין נין ונכד לגאון פלוני, מבלי להזכיר את שם אביו, ואין זה נחשב למזלזל בכבוד אביו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף כח]

כט חייב אדם לכבד את חמיו אף על פי שאינו חכם, ולא זקן, וכן חייב לכבד את חמותו, והכיבוד הוא בקימה והידור כשמגיעים לתוך ארבע אמותיו, כמו שמכבדים את הזקנים החשובים, אבל אין חיוב לכבדם ככבוד אביו ואמו. ואפילו אם חמיו צעיר, חייב לעמוד מפניו כנז׳. וכשחמיו עולה לספר תורה, יעמוד לכבודו עד שיסיים הקריאה, ואז יגש אליו לנשק ידיו, כמו שנוהגים לעשות כן בעליית ספר תורה של האב, וכן ראוי לעשות. ובפרט אם חמיו הוא בעל מעשים טובים ובן תורה. וכל שכן אם הוא תלמיד חכם. [ילקו״י כיבוד אב ואם פרק יד סעיף כט. יחוה דעת חלק ו׳ סי׳ נא עמוד רסט]

ל אין חיוב מורא בחמיו וחמותו. ולכן מותר לחלוק על חמיו אפילו במילי דעלמא, ובלבד שיעשה כן בדרך ארץ, וכל כיו״ב מדיני מורא. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד סעיף כט].

לא אם החתן תלמיד חכם וחמיו הוא בעל בית פשוט, אין החתן צריך לעמוד מפני חמיו קימה גמורה, אלא כדי הידור בעלמא. [ילקו״י כיבוד או״א פרק יד מהדורת תשס״א עמוד תקיד]

לב דבר הגון וראוי שלא לקרוא לחמיו וחמותו בשמם הפרטי, שהרי גם לזקנים חשובים אין קוראים בשמם הפרטי, אלא עם תאר "רבי" פלוני. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף לב]

לג יש שנהגו לקרוא לחמיו ולחמותו בשם אבא ואמא, כדרך שדוד המלך קרא לשאול. ואין איסור בדבר. ואם רוצה לקרוא לחמיו בתואר אבא מארי, יש אומרים שאין לו לעשות כן, משום שכינוי זה לא ניתן ליאמר כי אם לאביו ואמו, ואם יקרא תואר זה גם לאחרים, נראה ח"ו ככופר באביו או אמו.[ילקו"י כיבוד או"א פי"ד סל"ג מהדו' תשס"א כרך ב' עמוד תקיז]

לד גם האשה חייבת לכבד את חמיה וחמותה במה שתוכל וכמיטב יכולתה. וראוי לו לאדם שידריך את אשתו לכבד את חמיה וחמותה, כמבואר בתנא דבי אליהו. וגדול חיוב האשה מהאיש, שהיא חייבת יותר לכבד את חמיה וחמותה, שזהו כבוד בעלה, והיא חייבת בכבודו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף לד מהדורת תשס"א כרך ב' עמוד תקטז]

לה גם אם חמיו וחמותו מצערים אותו, עם כל זה חייב לנהוג בהם כבוד ולקרוא להם בדרך ארץ, וכמו שמצינו בדוד המלך ששאול המלך רדפו, ועם כל זה נהג בו כבוד וקראו אבי. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף לה מהדורת תשס"א כרך ב' עמוד תקיח]

לו אף אם היה חמיו עם הארץ, חייב לכבדו כנז'. אבל אם היה רשע ובעל עבירות אין חיוב לכבדו ובמקום שיש חשש למחלוקת אם לא יכבד את חמיו, יכול לכבדו, שאין בזה איסור. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף לו מהדורת תשס"א כרך ב' עמוד תקיח]

לז כבר נתבאר לעיל [עמוד תרסד] שאם יש עימות בין אשתו להוריו, לא יכעס על אשתו בשביל לעשות נחת רוח להוריו, אבל אם אשתו מחציפה בדיבור כלפי הוריו, אף שהצדק עמה, ראוי לו להשתיקה בנחת ולומר לה לנהוג בדרך ארץ. ואם רואה שהמריבות בין אשתו להוריו הם תכופות וגורמות להפרעה בשלום ביתו, ישתדל שלא להגיע לבית הוריו יחד עם אשתו, אך הוא עצמו יבקר אצלם להפיס את דעתם. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף לז]

לח אם ציוו עליו אביו או אמו שלא יכבד את חמיו או חמותו, אין צריך לשמוע להם. וכן בת שאביה או אמה ציוו עליה שלא תכבד את חמיה או חמותה, אין לה לשמוע להם. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף לח מהדורת תשס"א כרך ב' עמוד תקיט]

לט גם לאחר פטירת חמיו וחמותו מן הראוי לנהוג בהם קצת כבוד. ואם אין לחותן בנים שיאמרו עליו קדיש, ראוי לחתן שיאמר אחריו קדיש. וכן אם החתן הוא תלמיד חכם ומחדש חידושים, יש לו לחותן עלייה בעולם העליון. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף לט]

מ כלה הרוצה לעזור לחמותה בסידור הבית, או בהדחת הכלים וכדומה, והחמות מתנגדת לכך, צריך לשקול אם מסרבת מטעמי נימוס שאז אין צריך לשמוע לה, אבל אם אינו מטעמי נימוס יש לשמוע לה, דרצונו של אדם זהו כבודו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד ס"מ]

מא כשיש לפניו כבוד אביו וכבוד חמיו, יקדים את אביו. ולכן אם אביו ביקש ממנו איזה דבר, וגם חמיו ביקש איזה דבר, יקדים את אביו. ועם כל זה כבר נתבאר שאם ציוה לו אביו שלא ילך לבית חמיו, לא ישמע לו, אך לא ילך לשם בתדירות, כדי להפיס דעת אביו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף מא מהדורת תשס"א כרך ב' עמוד תקכ, ובמהדו' תשס"ה עמוד תרעז]

מב חייב אדם בכבוד חמיו אף כשאין אשתו עמו. אולם אחר פטירת אשתו אין חיוב לכבד את חמיו וחמותו. וכל שכן אחר שנתגרשו. [שם פי"ד סעיף מב, ובמהדורת תשס"ה עמ' תרעז]

מג אשת חמיו שאינה אם אשתו, אין צורך לנהוג בה כבוד. אך בפני אשתו יכבד אותה. וכן באב חורג של אשתו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף מג מהדורת תשס"א כרך ב' עמוד תקכא]

מד ראוי ונכון לכבד את הדוד, אח אביו או אח אמו. וכן את דודתו. והיינו להדר מפניו בשעה שעובר לפניו, ולדבר עמו בדרך ארץ. [ילקו"י שם פי"ד סעיף מד, ובמהדו' תשס"ה עמ' תרעח]

מה אב שציוה את בנו לעשות איזה דבר, והדבר ההוא אין הבן יכול לעשותו, ורק אשת הבן יכולה לעשותו, אם האשה יכולה לעשות אותו דבר, צריכה להשתדל מאד לעשותו. [ילקו"י כיבוד או"א פרק יד סעיף מה מהדורת תשס"א כרך ב' עמוד תקכב, ובמהדו' תשס"ה עמוד תרעח]

סימן רמ, רמא – דין מקלל אביו ואמו

[פרק טו]

א נאמר בתורה (שמות כב, יז): "ומקלל אביו ואמו מות יומת". לפיכך המקלל את אביו או אמו אפילו לאחר מיתתן חייב סקילה, אם הוא בעדים והתראה. אחד האיש ואחד האשה שקללו. במה דברים אמורים שקללום בשם מהשמות המיוחדים, אבל קללם בכינוי, אינו חייב אלא בלאו כמו המקלל אחד מישראל. [ילקו"י כיבוד או"א פרק טו מהדו' תשס"א כרך ב' עמ' תקכג]

ב גם אם אביו או אמו שוטים או חרשים, אסור לקללם. וכן אסור לקלל את הוריו בכתב. [ילקו״י כיבוד או״א פרק טו ס״ב מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תקכח, ובמהדורת תשס״ה עמוד תרפג]

ג המקלל את אבי אביו או את אבי אמו, אינו בכלל חיוב מקלל אביו ואמו. והרי זה כמקלל אחד משאר ישראל. [ילקו״י כיבוד או״א פרק טו ס״ג מהדורת תשס״א כרך ב׳ עמוד תקכח]

ד כל המבזה את אביו או את אמו אפילו בדברים, ואפילו ברמיזה, הרי זה בכלל ארור מפי הגבורה, שנאמר (דברים כז, טז): ארור מקלה אביו ואמו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק טו ס״ד]

ה גר אסור לו לקלל את אביו הגוי, ולא להכותו ולא יבזהו, שלא יאמרו באנו מקדושה חמורה לקדושה קלה. [ילקו״י שם פט״ו ס״ה מהדו׳ תשס״א כרך ב׳ עמוד תקל, ובמהדו׳ תשס״ה עמוד תרפד]

ו אם האם שומעת שהקטן מבזה את אביו, או שאינו מכבדו, צריכה לגעור בו, וכן האב ששומע את בנו הקטן מבזה את אמו, או שאינו מכבדה, צריך לגעור בו, כדי שיורגל עוד בקטנותו לכבד את הוריו ויאריך ימיו. [ילקו״י שם מהדו׳ תשס״א כרך ב׳ עמ׳ תקלב. ובמהדו׳ תשס״ה עמ׳ תרפו]

סימן רמ – דין מכה אביו ואמו

[פרק טז]

א נאמר בתורה: ומכה אביו ואמו מות יומת, ולכן אסור לבן להכות את הוריו. ואפילו אם הם הכוהו שלא כדין. וכל המכה את אביו או את אמו ועשה בהם חבורה, חייב חנק. אחד האיש ואחד האשה שהכו את אביהם או אמם חייבים מיתה. ודוקא שעשו בהם חבורה, אבל אם לא עשו בהם חבורה אינו אלא באיסור לאו. הכהו על אזנו וחרשו, נהרג, שאי אפשר שיעשה חרש בלא חבורה, שטיפת דם יוצאת מבפנים האוזן ועל ידי כך נחרש. ואמנם אם אביו מכהו ויש חשש סכנה לחייו, מותר לבן להתגונן מפניו אף אם יצטרך להכותו. [ילקו״י שם פרק טז סעיף א מהדורת תשס״א עמוד תקלג. ובמהדו׳ תשס״ה עמו׳ תרפו].

ב לענין איסור הכאת אביו ואמו אין.מועילה מחילה מראש שיהיה מותר לו להכותם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק טז ס״ב מהדורת תשס״א עמוד תקלו, ובמהדורת תשס״ה עמוד תרפח]

ג אם היה צורך לקחת דם מאביו לבדיקה, והבן רופא, אין לבן להוציא דם אפילו אם האבא מוחל. וכן אם היה לאביו קוץ בבשרו, או עוקץ של דבורה או צרעה, לא יוציאנו, שמא יבוא לעשות בו חבורה ולהוציא דם. וכן אם האב רוצה לתרום דם, והבן הוא רופא לא יקיז דם לאביו, גם כשאין שם אחר. וכן לא יחתוך לו אבר, אף על פי שמכוין לרפואה. ויש אומרים שאם אין שם אחר מותר לבן לטפל באביו אף אם מוציא דם, וכן דעת הרמ״א. אך לדינא יש להחמיר בזה, ורק כשאין שום אפשרות להשיג רופא אחר, שאז יש לסמוך על המקילין. הא לאו הכי יש לעשות מאמץ והשתדלות מרובה שהקזת הדם וכל כיוצא בזה תיעשה על ידי אחר, גם אם הדבר הוא עת הצורך ושעת הדחק. [ילקו״י שם ס״ג]

ד חולה הזקוק לקבל זריקה בכל יום, וקשה עליו לחפש מי שיזריק לו בכל יום, או מפני שזה כרוך בהוצאות ובטירדות, רשאי בנו להזריק לו את הזריקות, אחר שבדרך כלל אין מוציאים דם בעת הזריקה. [הואיל והזריקה נעשית בתוך הבשר]. אך יש לו לבן לבקש סליחת אביו מכאן ולהבא, שאם יגרום לו צער וכדומה, שימחול לו על כך. ואם נזדמן לשם אדם אחר, יש להעדיפו שהוא יזריק. וזריקות הנעשות בתוך הורידים דינן כהקזת דם, כדלעיל. [ילקו״י כיבוד או״א פרק טז ס״ד מהדורת תשס״ג עמוד תקמה, ובמהדורת תשס״ה עמוד תרצד]

ה רופא מומחה הבקי במלאכת הניתוח, והאב רוצה שהבן הוא זה שינתח אותו, לאחר שהוא מומחה בניתוחים מסוג זה, יש מתירים לבן לנתחו לאחר שהאב ימחל לו מראש. ויש אומרים שלגבי הוצאת דם לא מועילה מחילת האב, ולכן לדידן יש להורות שרופא אחר ינתח, והבן יעמוד בסמוך למנתח להדריכו ולהנחותו להצלחת הניתוח. ואם הבן הוא אפוטרופוס על אביו הזקן, וצריך לחתום על הניתוח, פשוט שמותר לו לחתום. [שם ס״ה]

ו בזמנינו שהתספורת נעשית במכשירים חשמליים חדישים, והאב מבקש מבנו שיגלח את שערו, מותר לבן לספר את אביו בין בתספורת הראש ובין בתגלחת הזקן, ובפרט כשאין שם אחר שיספר ויגלח את אביו. אך יזהר שלא לעשות חבורה. ובפרט כשמגלח סוף הראש בסכין, דשכיח שנפצעים, דיש לבן ליזהר בזה מאד. [ואם חוששׁ שיוריד דם, לא יעשה בסכין]. וכן מותר לבן לגרד את גבו של אביו כשמבקש ממנו, אחר שאין כאן חשש להוצאת דם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק טז ס״ו, מהדורת תשס״א עמוד תקנ]

ז מי שראה את אביו מעולף, וצריך לתת לו סטירות כדי שיתעורר מהתעלפותו, ואין שם אחר שיעשה זאת במהרה, מותר לבן לסטור לאביו כדי לעורר אותו מעלפונו, אחר שכוונתו לרפואה. ואין בזה הוצאת דם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק טז ס״זמהדו׳ תשס״א עמ׳ תקנג]

ח איסור מכה אביו אינו שייך במכה אבי אביו, והרי הוא כמכה אחד מישראל. [שם ס״ח]

ט היו אביו ואמו רשעים גמורים ועוברי עבירה, אפילו נגמר דינם להריגה ויוצאים ליהרג, אסור לו להכותם ולקללם. [ילקו״י כיבוד או״א פרק טז ס״ט מהדורתתשס״א עמוד תקנד]

י בן שהכה את אביו בקטנותו, או עבר שאר עבירות בקטנותו, אף על פי שאין צריך תשובה כשיגדל, מכל מקום נכון שיקבל על עצמו איזה דבר לתשובה ולכפרה כשיגדיל, אף שעבר קודם שנעשה בר עונשין. אך בודאי שאין לעשות שום תשובה בדבר שימנע ממנו להתמיד בלימוד תורתינו הקדושה, וכגון אם יצום וימנע מלבוא לשיעור תורה, שאין לך דבר גדול יותר מלימוד תורה. ואדרבה ירבה בתלמוד תורה ככל יכולתו. [שם ס״י]

יא מי שנשאו לבו לשוב בתשובה שלימה, ונזכר שגנב כסף מהוריו כשכבר היה בר מצוה, חייב להשיב להם את הממון, או שימחלו לו בפירוש, ולא יסמוך על אומדנא שמחלו לו על כך. וגם כשלא ידעו שגנב מהם צריך מחילה ממש בפועל. ואם ההורים נתנו ממון לבן על מנת שיוציא את הממון לצרכי אכילה, והבן בזבז את הממון לצרכים אחרים, אם לא התנו תנאי מפורש רק גילו דעתם שרצונם שיוציא לצרכי אכילה, אין בזה דין גזלן. ומכל מקום טוב מדין כיבוד אב ואם לבקש מהם מחילה על שעשה שלא כרצונם. וקטן שגנב או שהפסיד ממון לחבירו, מן הדין פטור לשלם אפילו לאחר שיגדל. ואינו חייב אפילו לצאת ידי שמים, ומכל מקום ממדת חסידות טוב שיתן איזה סכום לכפרתו, ושב ורפא לו. [ילקו״י כיבוד או״א פרק טז סי״א, מהדורת תשס״א עמוד תקסב]